

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
POLITIKOS FAKULTETO
VADYBOS KATEDRA
EDITA DABAŠINSKIENĖ
VEIKLOS AUDITO STUDIJŲ PROGRAMA**

**NAŠLAIČIŲ, IŠĖJUSIŲ IŠ GLOBOS NAMŲ, TOLESNIO
MOKYMOSI SKATINIMO KAŠTŲ – NAUDOS ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė
Doc. dr. Birutė Mikulskienė

VILNIUS 2011

TURINYS

PAVEIKSLAI.....	4
LENTELĖS.....	6
ĮVADAS.....	7
1. KAŠTŲ – NAUDOS ANALIZĖ TEORINIŲ ASPEKTU	9
1.1. Kaštų – naudos analizė. Apibrėžimas ir aktualumas	9
1.2. Kaštų – naudos analizės taikymas pasaulyje	10
1.3. Kaštų – naudos analizė ir jos taikymo metodai	11
1.3.1. Kaštų – naudos santykis	14
1.3.2. Grynoji dabartinė vertė	15
1.3.3. Vidinė gražos norma.....	16
1.3.4. Vidinės gražos normos ir grynosios dabartinės vertės palyginimas	17
1.4. Kaštų – naudos analizės taikymo sritys ir dažnumas	17
2. KAŠTŲ – NAUDOS ANALIZĖS TAIKYMO LIETUVOJE GALIMYBIŲ IR POREIKIO ANALIZĖ	19
2.1. Kaštų – naudos analizės taikymo Lietuvoje galimybių ir poreikio analizė	19
2.2. Kaštų – naudos analizės teisinės bazės Lietuvoje apžvalga.....	24
3. VAIKŲ NAMŲ GLOBOTINIŲ, SULAUKUSIŲ PILNAMETYSTĖS IR DĖL TO PALIKUSIŲ GLOBOS NAMUS TOLESNIO IŠSILAVINIMO SIEKIMO GALIMYBIŲ ANALIZĖ	29
3.1. Vaikų namų globotinių teisės ir pareigos	29
3.2. Našlaičiams ir tėvų globos netekusiems vaikams skiriama valstybės finansinė parama	30
3.3. Socialinės problemos aprašymas	32
3.4. Problemų mastas	36
4. TYRIMO METODOLOGIJA, EIGA IR REZULTATŲ ANALIZĖ	39
4.1. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai ir metodologija	39
4.2. Tyrimo duomenų analizė.....	42
4.2.1. Respondentų charakteristikos.....	42
4.2.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	43
5. VAIKŲ, IŠĖJUSIŲ IŠ GLOBOS DĖL PILNAMETYSTĖS, TOLESNIO IŠSIMOKSLINIMO SIEKIMO GALIMYBIŲ KAŠTŲ NAUDOS ANALIZĖ.....	58
5.1. Su socialine problema tiesiogiai susijusių kaštų ir naudos identifikavimas	60
5.2. Kaštų ir naudos įvertinimas.....	60
5.3. Kaštų ir naudos dabartinės vertės palyginimas.....	66
6. DARBO IŠVADOS, PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS.....	69
PRIEDAI.....	76

PRIEDAI

- 1 priedas : Aprašomojo kiekybinio tyrimo klausimynas;
- 2 priedas: Lietuvos vaikų globos namų sąrašas;
- 3 priedas: Lietuvos vaikų globos namų statistika.

PAVEIKSLAI

1. paveikslas. Viešojo projekto įtakos grupės.
2. paveikslas. Viešųjų projektų sąnaudų šaltiniai.
3. paveikslas. KNA atlikimo etapai.
4. paveikslas. BVP 2004-2009 metais. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas.
5. paveikslas. Valdžios sektoriaus pajamos ir išlaidos 2004-2009 metais. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas.
6. paveikslas. Įmonių bankroto statistika 2004-2009 metais. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas.
7. paveikslas. Bedarbiai ir užimtieji Lietuvoje 2007-2009 metais. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas.
8. paveikslas. Maslow poreikių piramidė.
9. paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių ir lytį.
10. paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimo lygį.
11. paveikslas. Respondentai pagal amžių, išsilavinimo lygį ir planus gyventi vaikų globos įstaigose.
12. paveikslas. Jaunuolių asmeninio pasirengimo savarankiškam gyvenimui vertinimas. Rezultatų suskirstymas pagal amžių ir lytį.
13. paveikslas. Jaunuolių gyvenamosios vietos planavimas išėjus iš globos namų.
14. paveikslas. Jaunuolių mokyklos baigimo planai.
15. paveikslas. Jaunuolių planai baigus mokyklą.
16. paveikslas. Respondentų domėjimasis aukštojo mokslo galimybėmis Lietuvoje ir užsienyje
17. paveikslas. Jaunuolių darbo pradžios planai.
18. paveikslas. Respondentų darbo užmokesčio lūkesčiai.
19. paveikslas. Žmogaus atlyginimo ir socialinės padėties priklausomybės nuo asmens išsilavinimo vertinimas dešimties balų skalėje.
20. paveikslas. Jaunuolių žinios apie vienkartinę socialinę paramą.

21. paveikslas. Jaunuolių žinios apie būsimąją valstybės paramą tolesnį mokymąsi pasirinkusiems jaunuoliams
22. paveikslas. Jaunuolių žinios apie mėnesinę globos išmoką mokslo tęsimo laikotarpiu
23. paveikslas. Jaunuolių motyvacija stoti į aukštąsias ir aukštesniausias mokyklas esant 520 litų per mėnesį paramos dydžiui
24. paveikslas. Bedarbių struktūra pagal išsilavinimą 2009 metais. Šaltinis Lietuvos darbo birža.
25. paveikslas. Vieno darbuotojo, per metus sumokami mokesčiai pagal išsilavinimą

LENTELĖS

1. lentelė. 2007-2009 metais išvykę iš globos namų vaikai pagal priežastis. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas.
2. lentelė. Jaunuolių asmeninio pasirengimo savarankiškam gyvenimui vertinimo reikšmių vidurkis.
3. lentelė. Respondentų ketinimai išnaudoti, valstybės nustatytoms sritims, vienkartinę išmoką pagal svarbą.
4. lentelė. Jaunuolių, sulaukusių pilnametystės ir paliekančių globos namus SSGG analizė.
5. lentelė. Tiesiogiai su nagrinėjama problema susiję kaštai ir nauda
6. lentelė. Valstybės patiriamų kaštų identifikavimas, finansuojant jaunuolio tolesnį mokymąsi ir pragyvenimo išlaidas to mokymosi metu.
7. lentelė. Darbingo amžiaus žmonių darbo užmokesčiai pagal išsilavinimą. Šaltinis Lietuvos Statistikos departamentas
8. lentelė. Vieno asmens sumokami mokesčiai per metus ir per visą darbingą laikotarpį.
9. lentelė. Kaštų ir naudos santykis apskaičiuojamas tarp šių veiksmų.
10. lentelė. Valstybės patiriamų kaštų ir naudos santykio apskaičiavimas
11. lentelė. Mėnesinė globos išmoka našlaičiams išėjusiems iš globos namų ir toliau tęsiantiems mokslus ir našlaičio stipendija už gerus mokymosi rezultatus

IVADAS

2008 metais prasidėjus Lietuvos ekonomikos krizei ir padidėjusiam šalies biudžeto deficitui imtasi griežtos valstybės lėšų taupymo politikos. Padidinus įvairius mokesčius ir degalų akcizus, sparčiai ėmė augti būtiniausių prekių ir paslaugų kainos. Augant kainoms, kol kas nėra atsižvelgta į tai, ar esami socialinių išmokų dydžiai atitinka šių dienų prekių ir paslaugų rinkos kainas.

Šiomis dienomis, viena iš jautriausių valstybės remiamų socialinių grupių žmonių yra našlaičiai vaikai. Kol šie vaikai auga ir gyvena globos namų įstaigose, tol jiems savo pragyvenimu nereikia rūpintis, tačiau kai našlaičiui sueina 18 metų, jis turi palikti vaikų globos namus ir visiškai nepasiruošęs tiek moraliai tiek finansiškai turi pradėti gyventi savarankiškai. Jeigu našlaitis, išėjęs iš globos namų toliau tęsia mokslus, valstybė jam skiria 260 litų globos išmoką, su sąlyga jeigu našlaičiui mokymo įstaiga skiria nemokamą pastogę ir maitinimą. Taip pat, jeigu našlaitis, išėjęs iš globos namų, toliau tęsia mokslus ir tuo metu jis pats rūpinasi savo pragyvenimo išlaidomis, jam valstybė skiria 520 litų globos išmoką. Tačiau šių išmokų dydis smarkiai neatitinka šiandieninių rinkos kainų ir būtiniausioms pragyvenimui prekėms, paprastai, šių pinigų neužtenka. Mat be maisto ir pastogės, jaunuoliams dar reikia ir drabužių, batų bei kitų savarankiškam gyvenimui reikalingų priemonių.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad jaunuoliai savo pasirengimą savarankiškam gyvenimui vertina vidutiniškai septyniais balais. Dauguma jaunuolių baimių buvo tokios: „neturėsiu kur gyventi“, „neužteks pinigų pragyvenimui“ ir panašiai. Tai visiškai suprantama, nes artėjant pilnametystei, dauguma jaunuolių domisi kas jų laukia išėjus iš globos namų. Todėl šio darbo tikslas yra pritaikyti kaštų – naudos analizę šios socialinės problemos sprendimui išsiaiškinant ar valstybės mokamos globos išmokos dydis, skirtas našlaičiams kurie išėję iš globos namų toliau tęsia mokslus, atlieka savo funkciją, t.y ar našlaičiams toks paramos dydis yra pakankamas, ar juos pakankamai skatina bei motyvuoja toliau tęsti mokslus ir kada šios išlaidos valstybei atsiperka.

Šiam darbui atlikti buvo išsikelti šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti kaštų-naudos analizę teoriniu aspektu;

2. Išanalizuoti tarptautinę kaštų naudos analizės taikymo praktiką;
3. Įvertinti kokios kaštų naudos analizės taikymo galimybės Lietuvoje socialinėms problemoms spręsti;
4. Išanalizuoti, kokiais atvejais Lietuvoje kaštų naudos analizės taikymas reglamentuojamas įstatymais;
5. Atlikti tyrimą, kurio tikslas išsiaiškinti, našlaičių lūkesčius ir tolesnio mokymosi tikslus;
6. Pritaikyti kaštų naudos analizę našlaičių, sulaukusių pilnametystės ir išėjusių iš globos namų bei toliau tęsiančių mokslus, sprendžiant nepakankamo našlaičių valstybės rėmimo, skatinimo bei motyvavimo problemą;
7. Pateikti pasiūlymus ir rekomendacijas remiantis atliktos analizės išvadomis.

Prieš padedant atlikti šią analizę, buvo išsikelta tokia **hipotezė**: valstybės patiriamos išlaidos remiant našlaičius, kurie sulaukė pilnametystės ir išėję iš globos namų toliau tęsia mokslus, gali būti didinamos, nes per darbingą našlaičių gyvenimo laikotarpį atsiperka.

Darbo metu buvo taikomi šie metodai:

1. Lietuvos ir užsienio kaštų naudos analizės teorinės literatūros apžvalga;
2. Kaštų naudos analizės taikymo pasaulyje pavyzdžių analizė;
3. Lietuvos teisinės bazės susijusios su kaštų naudos analize apžvalga;
4. Statistikos departamento duomenų susijusių su Lietuvos ekonomika ir socialiniais klausimais analizė;
5. Atliktas aprašomasis kiekybinis tyrimas, su tikslu išsiaiškinti kokie vaikų globos namų 16 ir 18 metų jaunuolių savarankiško gyvenimo lūkesčiai ir tolesnio mokymosi tikslai;
6. Socialinės problemos kaštų naudos analizė, remiantis išnagrinėta teorine medžiaga.

1. KAŠTŲ – NAUDOS ANALIZĖ TEORINIŲ ASPEKTU

1.1. Kaštų – naudos analizė. Apibrėžimas ir aktualumas

Kaštų naudos analizė (toliau KNA) yra vertinimo procedūra, skirta įvertinti projekto ekonominį efektyvumą. *Socialinių kaštų – naudos analizė* (SKNA) – investicinio projekto ar programos socialinių naudų ir kaštų nustatymo, matavimo ir tarpusavy lyginimo procesas.¹

Mūsų šalyje, esant sudėtingai ekonominei situacijai labai svarbu kuo tikslingiau paskirstyti išteklius. Ypatingai dėl to, kad įvairių mokesčių į valstybės biudžetą surenkama mažiau nei reikia lėšų įvairiems socialiniams projektams paskirstyti bei socialinėms problemoms spręsti. Kadangi valstybės finansiniai ištekliai riboti – labai svarbu pasirinkti ir investuoti į tuos viešuosius projektus kurie duos naudos daugiau nei kiti. Tam, kad teisingai pasirinkti, reikia atlikti išsamią projektų efektyvumo analizę.

Atsižvelgiant į tai, kad labiausiai korumpuota sritis tiek visame Pasulyje tiek ir Lietuvoje yra viešieji finansai. R. Kuodis savo straipsnyje teigia, kad „viešųjų projektų KNA nėra *pakankama* priemonė, kad panašūs visuomenės mastu nenaudingi lobistiniai pasiūlymai nebūtų priimami. Tačiau tai yra *būtina* priemonė, kovojant su privačių interesų tenkinimu visuomenės gerovės sąskaita ar valdininkų nemokšišku, kai, norint lyg ir gerų dalykų, priimami ekonominiu požiūriu neprotingi sprendimai. Jei KNA būtų instituciškai ir teisiškai įtvirtinta kaip viena iš būtinų viešojo sprendimų priėmimo proceso dalių (bent jau brangių projektų ar projektų su potencialiai sistemine pasekmėmis atveju), tai apsunkintų lobistų ir politikų gyvenimą, nes reikėtų bent jau formaliai “išgalvoti” skaičius (bendrąją naudą visuomenei). Be to, jų atliekama KNA taptų “daiktiniu įrodymu”, kurį, prireikus, galėtų naudoti žiniasklaida, teisininkai, analitikai ar sąžiningi politikai, stengdamiesi parodyti nešvarius lobistų ar valdininkų kėsnius.”²

¹Harry Campbell, Richard Brown. Benefit - cost analysis. Financial and Economic Appraisal using spreadsheets, 2003.

²Dr. R. Kuodis, Viešųjų projektų kaštų ir naudos analizė – pagrindinė priemonė kovoti su korupcija ir valdininkų nemokšišku, 2004, http://neris.mii.lt/~ekonomika/Econlib/Kuodis_2004c.pdf

1.2. Kaštų – naudos analizės taikymas pasaulyje

Daugumoje Pasaulio valstybių, kaip pvz. Jungtinėse Amerikos Valstijose KNA vykdymas yra įstatymiškai nustatytas. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad KNA atlikimas kainuoja, tai JAV KNA reikalaujama atlikti tik tuo atveju, jeigu projekto suma viršija 100 mlrd. JAV dolerių.³

Europos Sąjunga turi patvirtintą Europos komisijos dokumentą – *”Guide to Cost-Benefit Analysis of Investment Projects“* (2008). Šis dokumentas yra rekomendacinio pobūdžio ir skirtas ES valstybėms narėms tam, kad jos galėtų tinkamai įsisavinti ir paskirstyti dideles ES struktūrinių, sanglaudos bei priemonių pasirengimo ES narystei fondų lėšas. Toks KNA modelio taikymas svarbus tuo, kad padeda valstybėms narėms pasirinkti geriausius projektus bei užtikrina Europos Komisiją, kad skiriamos dotacijos yra tinkamos. ES KNA buvo taikoma šalių Sanglaudos politikai nuo 1990, o privaloma tapo nuo 2000 metų.

1999 metais Kanados vyriausybė įteisino Vyriausybės reguliavimo politiką *”Government of Canada Regulatory Policy“*. Remiantis šiuo įstatu, KNA turėjo būti atliekama visiems reikšmingiems projektams skirtiems įstatymams priimti ar reguliuoti. Pagrindinis analizės tikslas buvo įvertinti tokių projektų potencialią įtaką aplinkai – darbininkams, verslui, vartotojams bei kitiems visuomenės atstovams. Šios politikos vykdytojai privalėjo pademonstruoti ne tik tai, kad potencialaus projekto nauda kanadiečiams nusveria kaštus, bet ir, kad ta nauda yra maksimizuota. 2007 metais ši Kanados politika buvo pakeista į Direktyvą dėl supaprastinto reguliavimo (*”Cabinet Directive on Streamlining Regulation“*). Vienas pagrindinių šios direktyvos reikalavimų yra tas, kad departamentai ir institucijos įvertina potencialaus projekto vykdymo arba jo nevykdymo galimybes kaip visumą, tam, kad maksimizuotų grynąją naudą visuomenei. Institucijos taip pat privalo parodyti kaip kaštai ir naudos pasiskirsto tarp projekto paveikiamų grupių, ekonomikos sektorių ir šalies regionų. Be to institucijos turi pateikti apskaičiavimų ataskaitą. Šio vadovo tikslas patarti šalies valdymo institucijoms kaip teisingai atlikti KNA.⁴

Po Sovietinėse Europos šalyse, tokiose kaip Ukraina, Azerbaidžanas, Rusija, Baltarusija, Armėnija ir kt. kuriose *korupcijos suvokimo indeksas* („Korupcijos suvokimo

³ Dr. R. Kuodis, Viešųjų projektų kaštų ir naudos analizė – pagrindinė priemonė kovoti su korupcija ir valdininkų nemokšišku, 2004.

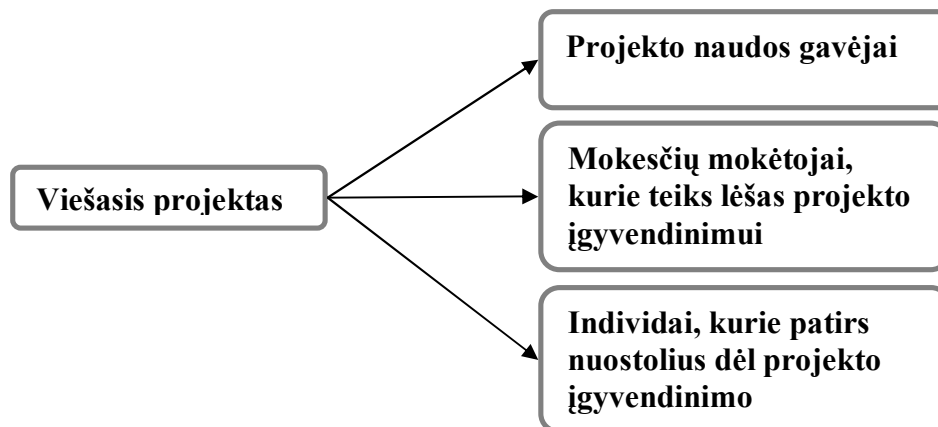
⁴ http://sciencepolicy.colorado.edu/students/envs_5120/CanadaCBA.pdf

indeksas (KS) - kompleksinis indikatorius, leidžiantis suskirstyti valstybes pagal jų korupcijos lygio vertinimą. Indeksas nustatomas remiantis verslo atstovų apklausomis ir kitais ekspertiniais tyrimais⁵) yra labai žemas nuo 0 iki 2,9 (iš 9 galimų)⁶, maždaug toks kaip kai kurių Azijos ar Afrikos šalių. Šiose šalyse labiausiai korumpuoti yra viešojo sektoriaus tarnautojai ir politikai, todėl naivu tikėtis, kad tose šalyse viešiesiems projektams, kuriuose perskirstomos valstybės biudžeto lėšos, vertinti yra dažnai taikoma KNA.

Remiantis literatūros šaltiniais vis tik galima teigti, kad KNA Pasulyje taikoma gal plačiai - pradedant didelėmis įmonėmis bei organizacijomis ir baigiant viešaisiais finansais. Mokslinėje literatūroje dažnai pabrėžiama, kad ši analizė ypatingai svarbi tada, kai projektas susijęs su daugybe veiksmų ir be abejo tada, kai investicijos labai didelės, visų pirma dėl to, kad pats KNA atlikimas reikalauja nemažai finansinių išteklių.

1.3. Kaštų – naudos analizė ir jos taikymo metodai

Šia analize gali būti vertinami įvairūs vieši ir privatūs investiciniai projektai. Viešas projektas pirmiausiai įtakos trijų žmonių grupių gerovei:⁷

1 Paveikslas. Viešojo projekto įtakos grupės.

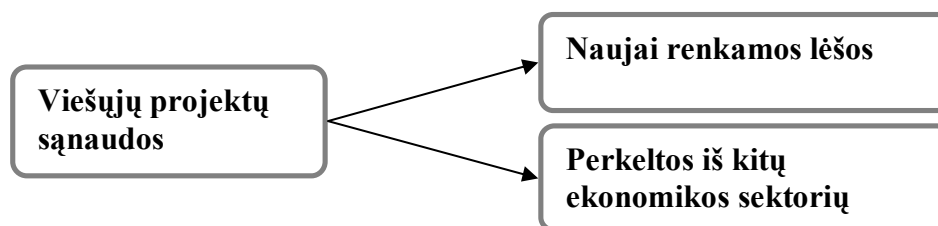
Pagrindinis KNA analitiko darbas yra išskirti šių grupių narius, paskaičiuoti jų patirtus nuostolius ir laimėjimus bei apibrėžti ar projektas perspektyvus ir naudingas

⁵ http://lt.wikipedia.org/wiki/Korupcijos_suvokimo_indeksas

⁶ http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results

⁷ Tefik F. Nas. Cost - benefit Analysis, Theory and Application, 1996.

visuomeniniu atžvilgiu. Naujo viešo projekto įgyvendinimas reikalauja *sąnaudų*. Viešųjų projektų sąnaudos gali būti naujai konkrečiam projektui surenkamos lėšos arba lėšos perkeltos iš kitų ekonomikos sektorių.⁸ Tipiškoje kaštų-naudos analizėje šių sąnaudų socialinė vertė paverčiama pinigine išraiška ir tokiu būdu apskaičiuojama visa tikėtina projekto nauda.

2 Paveikslas. Viešųjų projektų sąnaudų šaltiniai.

Šis piniginio įvertinimo procesas susideda iš kelių etapų. Kiekviename etape reikia susumuoti naudą bei kaštus pagal skirtingas grupes skirtingais laikotarpiais, apibrėžiant ar projektas neduos šalutinių (papildomų) veiksmų kurie galėtų generuoti papildomus nuostolius ir naudas. Taip pat reikia palyginti naudas ir nuostolius bei kitus faktorius kurie paveiks skirtingas žmonių grupes ir tik tada priimti sprendimą įgyvendinti projektą.

KNA naudojama tokiems valstybinės svarbos investiciniams projektams analizuoti, kaip pavyzdžiui geležinkelių, tiltų, tunelių statymui, taip pat atliekų perdirbimo įrenginiams, pažangiai ginkluotei įsigyti ar darbuotojų apmokymui, tam, kad jie galėtų lengviau įsidarbinti. Šių projektų įgyvendinimas pirmiausiai reikalauja didelių finansinių išteklių, taip pat projektų įgyvendinimas prisidės vienaip ar kitaip prie daugumos šalies gyventojų gerovės ar jų gyvenimo sąlygų pabloginimo. Atliekant KNA siekiama išsiaiškinti kuris projektas šiuo metu yra svarbiausias ir naudingiausias aprėpiant kiek įmanoma daugiau su juo susijusių šalių

Valstybinės svarbos ir kitiems didelės apimties projektams vertinti naudojami šie vertinimo kriterijai:⁹

1. Svarbumas
2. Efektyvumas
3. Rezultatyvumas

⁸ Tefik F. Nas. Cost - benefit Analysis, Theory and Application, 1996.

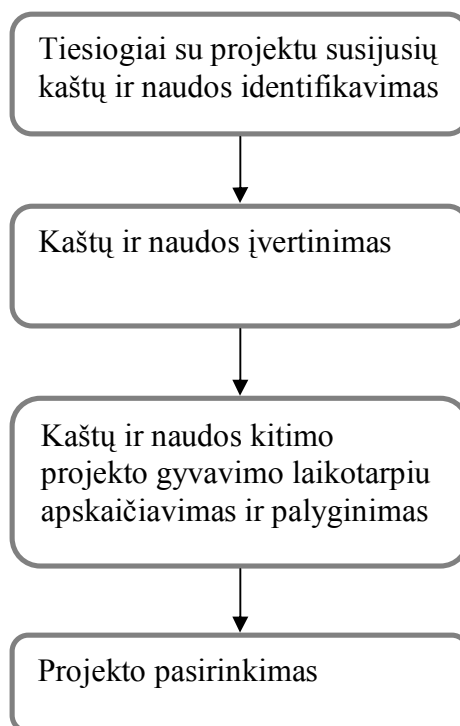
⁹ http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/ekonomikos_katedra/2007m/paskaitu_konspektai/VSEKT_KONSPEKTAS_6_11temos.pdf

4. Poveikis

5. Ilgaamžiškumas

Viešųjų projektų KNA yra labai panaši į privataus sektoriaus bendrovių investicinių planų analizę. Tiek valstybė tiek privačiojo sektoriaus atstovai siekia nustatyti ar siūlomi investiciniai projektai bus naudingi ir ar verta juos įgyvendinti. Privačiajame sektoriuje paprastai investuojama norint gauti maksimalią finansinę gražą. Viešajame sektoriuje, paprastai, investuojama į tokius projektus kurių nauda susijusi su nematerialiais aspektais, tokiais kaip žmogaus gyvenimo kokybės pagerinimas, mirčių keliuose sumažinimas, aplinkkelio tiesimas, švaraus atliekų perdurbimo užtikrinimas ir pan. Dėl šių priežasčių valstybės investicijų KNA yra daug sudėtingesnė nei privačiojo sektoriaus investicijų.

Kaštų – naudos analizės etapai:

3 Paveikslas. KNA atlikimo etapai¹⁰

1. Kaštų ir naudų identifikavimas. Šioje projekto vertinimo stadijoje identifikuojami visi su projektu susiję kaštai ir visos naudos bei pagrindžiamas jų aktualumas projektui.

¹⁰ Tefik F. Nas. Cost - benefit Analysis, Theory and Application, 1996.

2. Kaštų ir naudos matavimas. Kaštai bei nauda identifikuojami remiantis *Pareto Optimumu* ir įvertinami remiantis politiniu kontekstu bei ekonomine aplinka.

3. Kaštų ir naudos palyginimas. Šiame etape apskaičiuojama projekto įgyvendinimui patirtų kaštų ir naudų ateities vertė bei palyginama su investavimo kaštų dabartine verte. T.y. diskontuojama ateities grynoji nauda. Sunkiausias klausimas šiame etape yra diskonto normos pasirinkimas. Paprastai ši norma skiriasi nuo tos kuri naudojama finansinėse analizėse (pvz. rinkos palūkanų norma). Kadangi viešojo projekto vystymas dabartinį suvartojimą transformuoja į ateities suvartojimą svarbu, kad ši transformacija būtų padaryta pagal visuomenės pageidavimą. Dėl šios priežasties rinkos palūkanų norma turi būti pakeista pagal visuomenės preferencijas.

4. Projekto pasirinkimas. Projektai suklasifikuojami *mažiausiai pagal vieną* iš trijų projekto pasirinkimo kriterijų. Galimi projekto pasirinkimo kriterijai:

- a. Kaštų – naudos santykis
- b. Grynoji dabartinė vertė
- c. Vidinė gražos norma

Remiantis šiais kriterijais, projektas pasirenkamas vykdymui kai kaštų – naudos santykis viršija vieneta; grynoji dabartinė vertė viršija nulį; vidinė gražos norma yra aukštesnė už rinkos normą arba kitą socialiai priimtina gražos normą.

1.3.1. Kaštų – naudos santykis

Kaštų – naudos santykis (Cost Benefit Ratio - CBR) – šis rodiklis parodo, kiek pajamų uždirbama išleidus 1 piniginių vieneta.

Kaštų – naudos santykiui apskaičiuoti naudojama ši formulė:¹¹

$$CBR = \frac{PV_{benefits}}{PV_{costs}}; \quad (1 \text{ formulė})$$

CBR – kaštų – naudos santykis;

PV benefits – dabartinė naudos vertė;

¹¹ <http://www.cdc.gov/owcd/eet/CBA/PrintAll.html>

PV costs – dabartinė kaštų vertė.

1.3.2. Grynoji dabartinė vertė

Grynoji dabartinė vertė – “tai dabartinė visų pinigų srautų, įskaitant ir pradinę investiciją, vertė.”¹² Grynosios dabartinės vertės pagrindinis principas yra toks, kad pinigų, kuriuos uždirbsime ateityje, vertė nebus vienoda, palyginus su tais, kuriuos uždirbame šiandien. Pagrindinis NPV tikslas įvertinti ar projektas sukurs vertę ar ją atims.

Grynajai dabartinei vertei apskaičiuoti taikoma tokia formulė:¹³

$$NPV = \frac{B_1 - C_1}{1+r} + \frac{B_2 - C_2}{(1+r)^2} + \dots + \frac{B_n - C_n}{(1+r)^n}; \quad (2 \text{ formulė})$$

Čia: *NPV* - grynoji dabartinė vertė;

B – nauda;

C – kaštai;

r – palūkanų (diskonto) norma

n – metai

Grynosios dabartinės vertės (Net Present Value - NPV) metodas apskaičiuoja tikėtiną projekto finansinę naudą arba nuostolį *diskontuojant* visas tikėtinas ateities įplaukas ir pinigų srautus iki esamo momento, naudojant reikalaujamą kapitalo grąžos normą.

Išimtis: kai NPV neigiama, tai nereiškia, kad investicija nieko neuždirba ir, kad projektas iš principo yra prastas. Neigiamas NPV parodo, kad neverta vykdyti tokį projektą, dėl alternatyvaus geresnio.¹⁴ Kalbant apie socialines problemas, tai neigiamas NPV?

¹² http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/verslo_projektavimas_II/117872.html

¹³ <http://www.sni-hueting.info/EN/Publications/1991-Discount-Rate.pdf>

¹⁴ http://lt.wikipedia.org/wiki/Dabartin%C4%97_grynoji_vert%C4%97

NPV trūkumas: NPV metodas, įvertina tik tuos pinigų srautus, kuriuos mes galime nustatyti ir numatyti iš anksto, t.y. sprendimo priėmimo metu, tačiau NPV metodas neleidžia daryti pakeitimus, kuomet jie įvyksta projekto eigoje.

Taikant NPV metodą naudojami šie trys žingsniai:¹⁵

1. *Parengti atitinkamų piniginių įplaukų ir išlaidų schemą.* Ši schema sprendimo priėmėjams padeda įsivaizduoti (vizualizuoti) ir organizuoti informaciją sisteminiu būdu.

2. *Pasirinkti tinkamą palūkanų (diskonto) normą.* Tam, kad nustatyti dabartinę būsimo pinigų srauto vertę, būsimas pinigų srautas diskontuojamas. Diskonto norma pateikta pirmame priede. Kai pinigų srautas *kasmet yra vienodas*, naudojama *anuiteto diskonto* norma, pateikta antrame priede.

3. *Susumuoti dabartinės vertės skaičius ir nustatyti projekto NPV*, t.y. į 2-ąją formulę įsistatyti reikšmes ir apskaičiuoti NPV. Projektai bus vykdomi tie, kurių NPV yra lygi nuliui arba teigiama (kuo didesnė tuo geriau).¹⁶ Kai kelių projektų NPV yra vienoda arba labai panaši, tuomet pasirenkamas tas projektas, kurį įgyvendinimo eigoje galima paprasčiau ir pigiau koreguoti.

1.3.3. Vidinė gražos norma

Vidinė gražos norma (Internal Rate of Return - IRR) – šiuo metodu apskaičiuojama diskonto norma, kuriai esant tikėtinų piniginių įplaukų dabartinė vertė (NPV) lygi tikėtinų piniginių išlaidų dabartinei vertei, t.y. IRR yra diskonto norma, kuri paverčia NPV nuliui.¹⁷ Apskaičiavus šią diskonto normą ji palyginama su tam tikra rinkos gražos norma r_m (arba reikalaujama gražos norma – Required Rate of Return (RRR)¹⁸).

Jeigu $IRR > r_m$, tuomet investicijos į tokį projektą duos didesnę gražą, nei investavus tuos pačius pinigus kur nors kitur, pavyzdžiui į vertybinius popierius ar indėlius bankuose. Kitu atveju imtis įgyvendinti tokį projektą – finansiškai neapsimoka. Jeigu $IRR = r_m$, tai reiškia, kad nesvarbu kur investuoti pinigus, ar į projektą ar kitur – rezultatas bus vienodas.¹⁹

¹⁵ Charles T. ir kt. Cost Accounting. A Managerial Emphasis. Prentice Hall, 2005.

¹⁶ Charles T. ir kt. Cost Accounting. A Managerial Emphasis. Prentice Hall, 2005.

¹⁷ Charles T. ir kt. Cost Accounting. A Managerial Emphasis. Prentice Hall, 2005.

¹⁸ Charles T. ir kt. Cost Accounting. A Managerial Emphasis. Prentice Hall, 2005.

¹⁹ http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/ekonomikos_katedra/2007m/paskaitu_konspektai/VSEKT_KONSPEKTAS_6_11temos.pdf

Vidinė gražos norma apskaičiuojama pagal formulę:²⁰

$$NPV = 0 = \frac{CF_0}{(1+IRR)^0} + \frac{CF_1}{(1+IRR)^1} + \frac{CF_2}{(1+IRR)^2} + \dots + \frac{CF_n}{(1+IRR)^n}; \quad (3 \text{ formulė})$$

Čia: NPV – grynoji dabartinė vertė;

CF (Cash Flow) – pinigų srautas;

IRR – vidinė gražos norma;

n – metai.

1.3.4. Vidinės gražos normos ir grynosios dabartinės vertės palyginimas

Pagrindinis NPV metodo privalumas yra tas, kad šis metodas paskaičiavimus išreiškia pinigine išraiška, o ne procentais. Dėl to galima susumuoti NPV vertes tų projektų, kurie susideda iš kelių projektų kombinacijos. Kadangi kelių IRR negalima nei sudėti, nei išvesti vidurkio, šis metodas negali būti taikomas kombinuotiems projektams.

Kai kuriais atvejais, kai lyginami du projektai su nevienodais terminais ar investicijomis, šie du modeliai nurodys vienodo sprendimo.

Kitas NPV metodo privalumas, kad jis gali būti naudojamas kai RRR skiriasi projekto gyvavimo laikotarpiu. Tokiu atveju IRR metodo naudoti neįmanoma, nes skirtingas RRR skirtingais metais reiškia, kad viena bendra gražos norma neegzistuoja. IRR negali būti palyginama prieš projekto įgyvendinimo sprendimo priėmimą.²¹

Taigi, atsižvelgus į šiuos aspektus, galima daryti išvadą, kad NPV metodas yra geriau pritaikomas atliekant kaštų – naudos analizę.

1.4. Kaštų – naudos analizės taikymo sritys ir dažnumas

KNA plačiai taikoma visame pasaulyje, tiek privačiame tiek viešajame sektoriuose. Tačiau viešasis ir privatus sektorius skiriasi iš esmės. Todėl vieši ir privatūs projektai

²⁰ http://www.regula.lt/lt/teises-aktai/Investicij...0_derinimui.doc

²¹ Charles T. ir kt. Cost Accounting, A Managerial Emphasis. Prentice Hall, 2005.

negali būti vertinami vienodai. Viešojo sektoriaus projektai dažnai būna tokie, kad neįmanoma nustatyti ir/ar įvertinti jų naudos. Kaip antai, kokia nauda jei valstybė nuspręs finansuoti lietuvių mokyklos statymą Baltarusijoje? Arba, kokia nauda bus iš tokio pat dydžio investicijų, skirtų įsigyti naikintuvą, kuris padėtų užtikrinti šalies Krašto apsaugą? Kuris projektas bus naudingesnis ir kurį projektą įgyvendinti? Taigi, pamatuoti neįmanoma nei mokyklos Baltarusijoje naudos, nei investicijų skirtų naikintuvui įsigyti naudos. Taip yra su daugeliu pavyzdžių ir tokiems atvejams KNA metodas negali būtų taikomas.

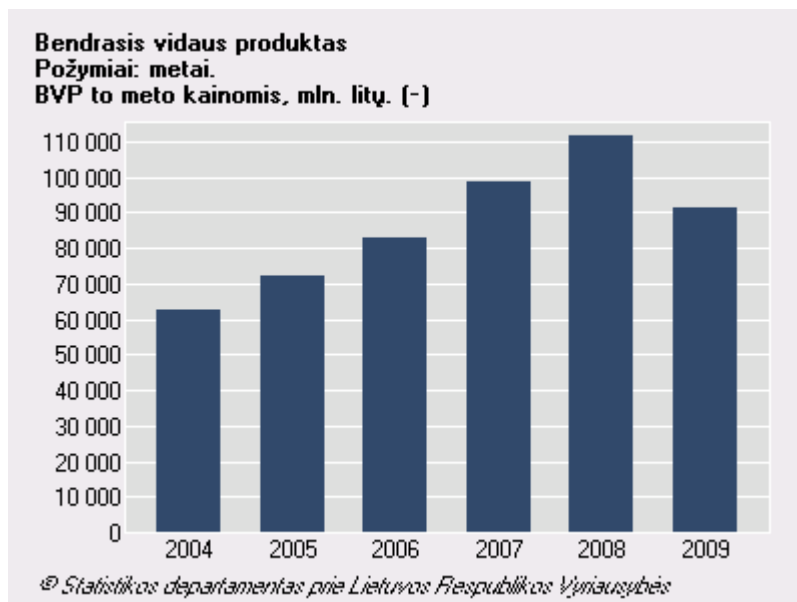
Viešajame sektoriuje yra tokių sričių, kur KNA gali būti kuo puikiau pritaikoma. Pvz. tokiems viešiesiems projektams, kurių pasekmės suteiks valstybei aiškias ekonominę ir finansinę naudas.

KNA dažniausiai taikoma investicinių projektų ir jų alternatyvų vertinimui ir atsako į klausimą kurį projektą iš galimų naudingiausia vykdyti. Projekto nauda turi būti pamatuojama pinigine išraiška. Taigi, privačiame sektoriuje projektų alternatyvos dažniausiai vertinamos naudojant KNA, nes iš esmės pagrindinis privataus sektoriaus tikslas uždirbti pelną.

2. KAŠTŲ – NAUDOS ANALIZĖS TAIKYMO LIETUVOJE GALIMYBIŲ IR POREIKIO ANALIZĖ

2.1. Kaštų – naudos analizės taikymo Lietuvoje galimybių ir poreikio analizė

Spartus Lietuvos ekonomikos augimas, prasidėjo 2004 metais, kai Lietuva įstojo į NATO bei ES ir tęsėsi iki 2007-ųjų III ketvirčio. Prie Lietuvos ekonomikos stiprinimo šiuo laikotarpiu nemažai prisidėjo ES finansinė parama. 2004-2008 metais Lietuvos bendras vidaus produktas didėjo vidutiniškai 8 procentais kasmet²².

4 paveikslas. BVP 2004-2009 metais. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas

2004 metais Lietuvoje buvo paplitusi nepagrįsta nuomonė, jog įstojus į ES, smarkiai padidės nekilnojamojo turto paklausa. Tuo metu įsigyti būstą, kaip, beje ir bet kokią kitą materialinę vertybę, buvo ypač paprasta. Nemažai būsto pirkėjų, tikėjosi neblogos investicinės grąžos. Bankų teikiamų paskolų palūkanos buvo žemos, taip skatinant gyventojus naudotis banko paslaugomis imant ilgalaikes paskolas. Būsto paskoloms buvo suteikiamos valstybės mokesčių lengvatos, o tai taip pat skatino NT

²² http://www.lbank.lt/leidiniai/pinigu_studijos2008_2/Raimondas_Kuodis.pdf

rinkos augimą. Bankams, pradėjusiems sparčiai dalinti būsto ir vartojamąsias paskolas, nekilnojamo turto kainos Lietuvoje ėmė sparčiai augti.

Bendras kainų lygis išaugo ir kituose Lietuvos sektoriuose. Elektros ir transporto kainų padidėjimas atitinkamai lėmė ir kitų šalies ūkinių sektorių gaminamos produkcijos kainas. Visa tai nulėmė infliaciją, kuri neatitiko euro įsivedimo reikalavimų. Šiuo atveju infliacija neturėjo viršyti 1,5% punkto trijų ES šalių, geriausiai suvaldančių infliaciją, vidurkio ir buvo 3.3 %.

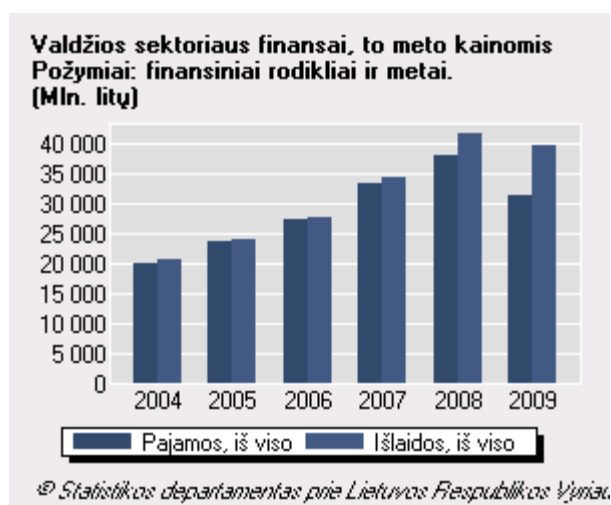
Tuo tarpu 2004-2007 metais valstybės skola nuolat didėjo. Finansuojamų projektų ir šalies biudžeto neatitikimai lėmė Lietuvos mokytojų streikus. Trūko lėšų mokytojų ir kitų aukštųjų mokyklų darbuotojų atlyginimams. To pasekoje, švietimo įstaigos sugalvojo, kaip papildyti savo biudžetus. Ėmė neatsakingai kurti įvairias, abejotinos kokybės mokamas studijų programas ir studijuoti kviesdavo ne tik visus galinčius, bet ir norinčius, o tiksliau galinčius susimokėti, abiturientus. Siekdamos gauti daugiau pinigų, įvairios aukštosios mokyklos ėmė vadintis universitetais. Universitetai į magistro studijas, priiminėjo studentus, baigusius visiškai nesusijusias bakalauro studijas. Taip iš pagrindų išsikreipė aukštojo mokslo sistema.²³

Lietuvos finansų krizė prasidėjo 2008 metų pabaigoje, tuomet, kai Lietuvos komerciniai bankai sustabdė verslo ir individualių kreditų, pakeldami palūkanas iki tokios ribos, kuriai esant jai nebeliko paskatų jomis naudotis. Taip atsitiko dėl to, kad iki to laiko daugelis klientų, pasiėmusių paskolas, tapo nemokiais ir bankai patyrė didelius nuostolius. Bankai pradėjo optimizuoti savo veiklą, padidino išduodamų paskolų palūkanas, klientų riziką pradėjo vertinti žymiai atsakingiau ir todėl asmenims gauti paskolas nebebuvo taip paprasta. Tuo metu vartojimas šalyje žymiai sumažėjo - smuko BVP rodikliai. Nekilnojamojo turto kainos, anksčiau iškilusios iki neregėtų aukštumų, ėmė kristi žemyn, nes tiesiog žmonės negalėjo pasiskolinti pinigų NT įsigyti. Negana to, uždarius Lietuvos atominę elektrinę ir Lietuvai tapus visiškai priklausomai nuo Rusijos geros valios, ėmė brangti šildymas bei dujos. Atitinkamai vėl pastebimas susijusių prekių brangimas.

Ekonomikos augimo metais, šalį valdantieji politikai, nesiėmė jokių taupymo ar racionalaus investavimo planų ateičiai. Pradėta daug neaiškios būtinybės ir neracionaliai brangių projektų, kaip antai „Vilnius-Europos kultūros sostinė“, „Valdovų rūmų“ statyba ir pan., kurių atsiperkamoji grąža niekur neskelbiama ir net neištirta. Per visas

²³ http://www.lbank.lt/leidiniai/pinigu_studijos2008_2/Raimondas_Kuodis.pdf

visuomeninio informavimo priemonės, nuolat kartojami įvairūs žurnalistiniai tyrimai apie didelio masto viešųjų finansų švaistymą bei korupciją šalyje. Milžiniški korupcijos mastai ir neteisingi šalies biudžeto skirstymo prioritetai lėmė biudžeto deficitą ir susidarius valstybės skolai, vėl skolinamasi, kad padengti viešuosius išpareigojimus – išmokėti pensijas, atlyginimus, mokesčių lengvatas ir pan. Dėl to Lietuvoje frazė „reikia veržtis diržus“ ima plačiai skambėti, nes biudžeto deficitas kaip niekad didelis ir nėra kitos išeities tik didinti mokesčius.

5 paveikslas. Valdžios sektoriaus pajamos ir išlaidos 2004-2009 metais. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas.

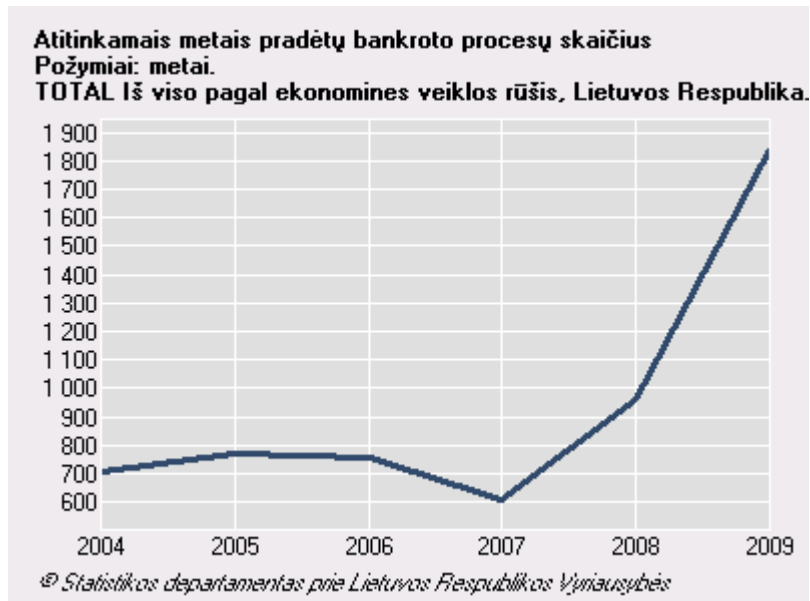
Šis grafikas parodo kaip valstybės skola 2008-2009 metais ima augti. 2008 metais valstybės skola išauga 4 mlrd. litų, o 2009 metais dvigubai - apie 8 mlrd. litų.

Jungtinių Amerikos Valstijų naujienų portalas Bloomberg 2009 liepos mėnesį paskelbė, kad Lietuvoje ekonomikos nuosmukis didžiausias tarp ES šalių. Taip pat Bloomberg teigė, jog priežastys pastūmėjusios Lietuvos ekonominę situaciją krizės link yra ne tik „sprogęs nekilnojamojo turto burbulas ir pigiai dalinti kreditai, bet ir sumažėjęs eksportuojamų prekių poreikis užsienio šalių rinkose“.²⁴

Padidinus PVM, benzino akcizą ir kitus mokesčius, atitinkamai padidėjo produktų ir paslaugų kainos. Sumažėjęs vartojimas ir būtinybė taupyti paskatino tiek privatų verslą, tiek valstybines institucijas iš esmės optimizuoti savo veiklą. Sparčiai mažinami darbuotojų atlyginimai bei etatai visuose valstybės sektoriuose. Neatlaikę mokesčių

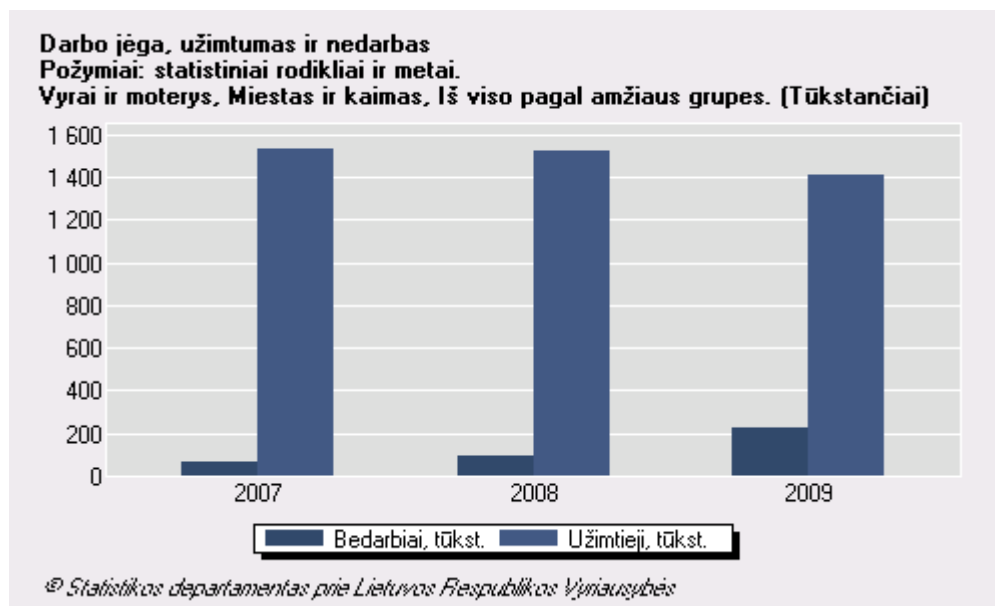
²⁴ <http://kauno.diena.lt/naujienos/ekonomika/-bloomberg-lietuvos-ekonomikos-nuosmukis-didziausias-es-papildyta-230510>

naštos, daug įmonių bankrutavo. 2009 metais bankroto procesą pradėjo daugiau kaip 1800 įmonių. Tai yra beveik tris kartus daugiau nei 2004 metais.

6 paveikslas. Įmonių bankroto statistika 2004-2009 metais. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas.

Tokio didelio įmonių bankroto masto pasekmės yra visapusiškai neigiamos šalies ekonomikai. Šalyje sumažėjo darbo vietų ir atitinkamai išaugo bedarbystė. Valstybė neteko pajamų į šalies biudžetą įvairių mokesčių pavidalu, taip pat išaugo šalies įsipareigojimai - padidėjo nedarbo išmokų kaštai bedarbiams. Lietuvoje nedarbas per pastaruosius du metus šoktelėjo nuo 4,3% iki 13,7%.

7 paveikslas. Bedarbiai ir užimtieji Lietuvoje 2007-2009 metais. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas.

Sunki ekonominė situacija Lietuvoje, o labiausiai darbo trūkumas, paskatino šalies piliečius masiškai emigruoti. Iš Lietuvos išvyksta aukštos kvalifikacijos darbuotojai, abiturientai ir nekvalifikuota darbo jėga. Kiekvienas išvykstantis daro vienokią ar kitokią žalą Lietuvos ekonomikai. Pavyzdžiui, šiems žmonėms išvykstant, šalyje lieka daugiau vyresniojo ir pensinio amžiaus žmonių. Mokesčių surenkama mažiau ir jų nebeužtenka įvairioms socialiai remtinoms žmonių grupėms – neužtenka lėšų įvairioms socialinėms išmokoms bei pensijoms, švietimo, sveikatos ir kituose valstybiniuose sektoriuose dirbančių darbuotojų atlyginimams. Visa tai neigiamai atsiliepia šalies socialinei-demografinėi ir kultūrinei sferoms.

Taigi, mažėjančios šalies pajamos ir didėjantys išsipareigojimai socialinėms sferoms, skatina šalies valdančiuosius prisiimti didesnę atsakomybę už lėšų skirstymą. Labai svarbu, ekonomiškai pagrįsti socialinius projektus, kad į juos investavus tam tikrą sumą pinigų, nauda būtų kuo didesnė daugeliu atžvilgių. Galimybės taikyti KNA Lietuvos viešajame sektoriuje yra labai didelės, nes vykdomų socialinių ir investicinių valstybinio masto projektų kaštai yra dideli ir jų tinkamas paskirstymas yra svarbus ne tik viešųjų finansų skaidrumo, bet ir efektyvumo prasme.

2004 metais Transparency International Lietuvos skyriaus valdybos narys Raimundas Kuodis savo pranešime „Viešųjų projektų kaštų ir naudos analizė –

pagrindinė priemonė kovoti su korupcija ir valdininkų nemokšišku“ aprašė KNA taikymo galimybę, kaip pagrindinę, korupciją sumažinti galinčią, priemonę.

Pilietinės visuomenės institutas 2007 metų pabaigoje atlikęs tyrimą „Atvira valdžia: valdžios institucijų prieinamumo didinimas“²⁵, pažymi, jog vienas iš problemiškesnių aspektų Lietuvos institucijose yra tai, jog „trūksta vienos sprendimų poveikio vertinimo sistemos“. Dokumento išvadose rašoma, kad KNA metodas nėra įtvirtintas kaip valstybės investicinių projektų vertinimo instrumentas. Teigiama, kad priimant svarbius valstybei sprendimus nėra niekur nurodyta kokia analize remiantis priimtas vienoks ar kitoks sprendimas. Nėra nurodyti atsakingi asmenys už sprendimų priėmimus, kas labai svarbu šalies gyventojams, vertinantiems ir renkantiems savo atstovus. Dėl to, kad netaikoma KNA, sprendimų priėmimas remiasi neaiškiais, niekur nepublikuojamais skaičiavimais. To pasekoje, galima ne tik daryti išvadą, bet ir remtis daugybe praktinių pavyzdžių, kad atsiranda palanki terpė vystytis korupcijai ir valstybės lėšų švaistymui. Taip švaistomi gyventojų sunkiai uždirbti pinigai, atitinkamai, mažėja lėšų būtiniems viešiesiems projektams, didinamas gyventojų nepasitikėjimas ir nusivylimas valstybinėmis valdžios institucijomis.

Taigi, padažnęję vieši pranešimai apie esamus ir galimus korupcijos protrūkius įvairiuose valstybiniuose sektoriuose bei institucijose, taip pat patyrusių ekonomistų bei tyrimų institutų raginimai imtis paprastų, bet veiksmingų priemonių, galinčių padėti išvengti lėšų švaistymo. Visa tai turėjo ir turi skatinti šalies valdininkus priimti atsakomybę didinančius įstatymus, pvz. KNA investiciniuose projektuose naudojimo reglamentavimą. Tačiau tokie bandymai skaidrinti viešųjų išteklių panaudojimą pastebimi tik apie 2009 metus, kai šalyje jau įsitvirtinusi Konservatorių valdančioji dauguma.

2.2. Kaštų – naudos analizės teisinės bazės Lietuvoje apžvalga

2009 metų gegužės 14 dienos seimo nutarimu (Nutarimo Nr. XI-259 redakcija), patvirtinta „**Lietuvos Respublikos Nacionalinė kovos su korupcija programa**“.²⁶ Pagrindiniai šios programos tikslai apima korupcijos prevencijos, korupcijos pobūdžio teisės aktų pažeidimų tyrimo ir visuomenės antikorporcinio švietimo sritis. Korupcijos

²⁵ <http://www.civitas.lt/lt/?pid=74&id=73>

²⁶ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=344124&p_query=&p_tr2=

prevencijos srityje apibrėžti tokie tikslai: „šalinti teisėkūros bei teisinio reglamentavimo spragas ir nenuoseklumą, mažinti viešojo administravimo procedūrų ir priimamų sprendimų neskaidrumą bei neefektyvumą, kurti profesionalią, stabilią, veiksmingą valstybės tarnybą, modernizuojant žmogiškųjų išteklių valdymą joje, taip pat šalinti kitus korupcinio pobūdžio veiksnius, trukdančius plėtoti ekonomiką, demokratiją, kurti socialinę gerovę, stiprinti nacionalinį saugumą, didinti administracinių ir viešųjų paslaugų teikimo kokybę“.²⁷

Šiam tikslui pasiekti išskelti tokie uždaviniai, kaip: „sukurti antikorupcinės kontrolės ir prevencijos mechanizmą, užtikrinantį politinės veiklos skaidrumą; tobulinti teisėkūros procesą, įdiegiant antikorupcinius saugiklius; tobulinti (supaprastinti) administracinių ir viešųjų paslaugų teikimo ir administravimo procedūras, didinant jų skaidrumą bei efektyvumą ir mažinti administracinę našą verslui ir fiziniams asmenims; tobulinti valstybės tarnautojų atrankos, karjeros, mokymo ir tarnybinės veiklos vertinimo sistemą; sukurti veiksmingą nepagrįsto valstybės tarnautojų ir jiems prilygintų asmenų praturtėjimo kontrolės sistemą; stiprinti subjektų, vykdančių korupcijos prevencijos funkcijas, pajėgumus.“²⁸ Taigi, galima daryti išvadą, kad Lietuvos Respublikos viešųjų finansų valdymo srities ateitis, išties, gali būti pagrįstai optimistinė. Mat įgyvendinus šią programą ir patvirtinus programoje nustatytus teisės aktus, būtų suteikta galimybė stebėti kaip ir kuo remiantis priimami vykdymui įstatymai bei investiciniai šalies projektai. Būtų suteikta galimybė šalies piliečiams, profesionaliems ekonomistams bei kitiems suinteresuotiems asmenims įsitraukti į šalies valdymą – paremiant ar užprotestuojant projektus arba pasiūlant naujų idėjų įvairiems projektams.

Netrukus, po šios programos patvirtinimo, 2009 metais liepos 10 dieną, Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai patvirtinus (Nutarimu Nr. O3-100), įteisintas **„Energetikos įmonių investicijų vertinimo ir derinimo valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje tvarkos aprašas“**²⁹ (Įsigaliojo 2010 sausio 1d.). Šios tvarkos aprašo tikslas yra nustatyti vertinimo kriterijus ir derinimo su Komisija principus bei tvarką rengiant ir planuojant vykdyti energetikos įmonių investicijų projektus.

Šioje tvarkoje pirmą kartą, Lietuvoje paminėta ir įteisinta *kaštų – naudos analizė*, apibrėžiama kaip „*sisteminis kiekybinis investicinių projektų vertinimo metodas, leidžiantis nustatyti ir įvertinti ilgalaikius finansinius bei ekonominius projektų*

²⁷ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=344124&p_query=&p_tr2=

²⁸ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=344124&p_query=&p_tr2=

²⁹ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349506

*padarinius ir galimą projektų poveikį aplinkai.*³⁰ IV ajame įstatymo skirsnyje, nurodyta koku būdu ir kuo remiantis investiciniai projektai turi būti parengti ir teikiami komisijai. T.y. turi būti parengta projekto *galimybių studija* ir/arba *investicijų projektas*, kurios pagrindinės sudedamosios dalys yra - įvadas; *projekto pagrindimas*; nurodytas investicijų projekto ryšys su per reguliavimo periodą numatomais pasiekti tikslais ir uždaviniais; nurodyta įtaka įmonės paslaugų kokybei; išvados. Svarbiausia dalis šiuo atveju yra projekto pagrindimas, kurį apima³¹:

1. „projekto įgyvendinimo alternatyvų įvertinimas ir/arba optimalaus sprendimo pasirinkimas“;
2. „detalus pasirinktos projekto įgyvendinimo alternatyvos/optimalaus sprendimo apibūdinimas ir projekto įgyvendinimo planas bei grafikas“;
3. „nurodytas lėšų ir kitų išteklių poreikis, būtinas investicijų projektui įgyvendinti“;
4. „finansinis projekto pagrindimas - finansinės grynosios dabartinės vertės (FGDV) skaičiavimas; finansinės vidinės gražos normos (FVGN) skaičiavimas; įmonės finansinio pajėgumo įgyvendinant projektą užtikrinimas“;
5. „ekonominis projekto įvertinimas - projekto įtakos reguliuojamoms kainoms skaičiavimas; projekto atsipirkimo laikotarpio skaičiavimas; projekto vertinimas techniniu, socialiniu, ekologiniu, sistemos saugumo, ir tiekimo patikimumo užtikrinimo aspektu“;
6. „projekto rizikos (jautrumo) analizė ir įvertinimas“.

2010 rugpjūčio 13d. Lietuvos Respublikos finansų ministrės įsakymu Nr. 1K-256 patvirtintas kitas įstatymas „**Valstybės investicijų vertinimo kriterijų nustatymo ir pasiektų rezultatų vertinimo tvarkos aprašas**“³². Kuris nustato „naujų investicijų projektų ir investicijų projektų įgyvendinimo programų, kurie teikiami nuo 2011 metų į tam tikrų metų valstybės investicijų programą, vertinimo kriterijų nustatymo, investicijų projektų stebėsenos ir vertinimo stebėsenos tvarką ir terminus. Šio aprašo nuostatos netaikomos bendrai su ES finansine parama finansuojamų projektų stebėsenai ir vertinimui“³³.

Pagrindinis šio įstatymo aspektas yra investicijų *projekto vertinimas* kuris yra „sistemiškas ir objektyvus *planuojamo įgyvendinti*, įgyvendinamo ar baigto įgyvendinti

³⁰ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349506

³¹ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349506

³² http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=379677&p_query=&p_tr2=

³³ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=379677&p_query=&p_tr2=

investicijų projekto *tinkamumo, rezultatyvumo, efektyvumo, naudingumo nustatymas*“.

Prie projekto išankstinio vertinimo, kuris, kaip nurodo aprašas, privalo būti atliekamas pradiniame investicijų vertinimo etape, tikslas yra „nustatyti ar tikslinga, padėti įgyvendinti naują investicijų projektą“. Tam, kad tai nustatyti, šiame apraše yra aprašyti veiksmai, kuriuos privaloma nustatyti:

1. Ar siūlomas projektas susijęs su tam tikros programos užsibrėžto tikslo įgyvendinimu;
2. Ar rezultatai numatomi pasiekti minimaliomis sąnaudomis;
3. Ar projekto įgyvendinimo pasekoje pagerės teikiamų paslaugų kokybė.

Tai pat dokumente pabrėžiama, kad „turi būti analizuojama ir kita informacija, kuri leistų įsitikinti investicijų projekto įgyvendinimo *būtinumu*. Kartu turi būti atliktas *geriausios investicijos parinkimas* – atliekamas rinkos tyrimas, *investicijų projekto išlaidų ir naudos analizė*, prireikus investicijų projektai įvertinti *sąnaudų efektyvumo* požiūriu, kartu gali būti taikomi ir kiti finansiniai (ekonominiai) ir socialiniai investicijų projektų pagrindimo būdai. Taip pat turi būti numatyta, kaip bus atliekami darbų, prekių ir paslaugų pirkimai“.³⁴

Taigi iš esmės šie du aprašai yra pirmi žingsniai siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos Nacionalinę kovos su korupcija programą. Jau dabar įpareigojamos su šiomis tvarkomis susijusias institucijas, taikyti KNA. Galima drąsiai daryti išvadą, kad tai lems atsakingesnę ir racialesnę viešųjų išteklių panaudojimą – koks ir yra šių tvarkų tikslas.

Tačiau, svarbu paminėti, kad KNA Lietuvoje dar nėra taikoma socialinėms problemoms analizuoti ir spręsti. Nėra sukurtas nei vienas normatyvas kuris padėtų atlikti socialinės problemos analizę, padėtų nusistatyti kaštų - naudos vertinimo kriterijus ir tuo pačiu reglamentuotų efektyvų finansų panaudojimą šioms problemoms spręsti.

II dalies apibendrinimas ir išvados:

1. Ekonominė krizė Lietuvoje lėmė didelį nedarbą, emigraciją bei kitas socialines problemas. Mažėjant valstybės biudžeto lėšoms - mažėja lėšų, skiriamų įvairiems socialiniams projektams remti ir socialinėms problemoms spręsti. Dėl to labai svarbu teisingai ir efektyviai paskirstyti turimus išteklius būtiniausioms ir svarbiausioms socialinėms sritims.

³⁴ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=379677&p_query=&p_tr2=

2. Nuolat plintantys ir didėjantys korupcijos mastai įvairiuose šalies sektoriuose reikalauja papildomų priemonių. Tokia priemone gali būti KNA reglamentavimas vykdant įvairius socialinius ir investicinius valstybinio masto projektus.
3. Lietuvos vyriausybė, pamažu, reglamentuoja KNA taikymą šalies investiciniuose projektuose. Tai geras ženklas teisingo šalies biudžeto skirstymo, skaidrumo ir lėšų panaudojimo efektyvumo link.

3. VAIKŲ NAMŲ GLOBOTINIŲ, SULAUKUSIŲ PILNAMETYSTĖS IR DĒL TO PALIKUSIŲ GLOBOS NAMUS TOLESNIO IŠSILAVINIMO SIEKIMO GALIMYBIŲ ANALIZĒ.

3.1. Vaikų namų globotinių teisės ir pareigos

Valstybės lygiu vaikų teisės yra ginamos įstatymu ir privalo būti užtikrinamos visiems vaikams vienodos, nesvarbu ar jie gyvena savo biologinėse šeimose, įvaikinti ar globos įstaigose. Vaiko teisių deklaracijoje teigiama, kad „kiekvienas vaikas turi naudotis teisėmis be jokių išimčių ir skirtumų ar diskriminavimo rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, socialinės kilmės, turtinės, luomo padėties ar kitokių jį patį ar jo šeimą liečiančių aplinkybių pagrindu“³⁵.

Vaiko teisių deklaracijos 7 principas teigia, kad „vaikas turi teisę gauti išsimokslinimą, kuris bent jau pradiniuose etapuose turi būti nemokamas ir privalomas“³⁶. Pagal vaiko teisių konvencijos 29 straipsnį vaiko lavinimo tikslas turi³⁷:

1. „kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus“;

2. „ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, taip pat principams, paskelbtiems Jungtinių Tautų Įstatuose“;

3. „ugdyti vaiko pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms; šalies, kurioje vaikas gyvena; civilizacijoms, kurios skiriasi nuo jo paties civilizacijos“;

4. „parengti vaiką sąmoningam gyvenimui laisvoje visuomenėje, pagrįstam supratimo, taikos, pakantumo, vyrų ir moterų lygiateisiškumo, visų tautų, etninių, nacionalinių ir religinių grupių, taip pat vietinės kilmės asmenų draugystės principais“;

5. „ugdyti pagarbą gamtai“.

Apibrėžiamos ir vaikų pareigos³⁸:

1. „Būti tvarkingam ir dalyvauti namų ruoštoje“;

³⁵ http://hr.kid.lv/index.php/lt/prava_detej/prava_rebenka/pravo_na_zhizn_i_razvitie

³⁶ http://hr.kid.lv/index.php/lt/prava_detej/prava_rebenka/pravo_na_obrazovanie

³⁷ http://hr.kid.lv/index.php/lt/prava_detej/prava_rebenka/pravo_na_obrazovanie

³⁸ http://hr.kid.lv/index.php/lt/prava_detej/prava_rebenka/pravo_na_zhizn_i_razvitie

- 2.,,Mokytis pagal savo fizinius ir protinius sugebėjimus“;
- 3.,,Gerbti savo tėvus ir kitus šeimos narius, globėjus ir globojamus šeimos narius“;
- 4.,,Saugoti savo sveikatą“;
- 5.,,Gerbti savo valstybę ir įstatymus“;
- 6.,,Laikytis visuomenės priimtų elgesio taisyklių“;
- 7.,,Saugoti aplinkinę gamtą“.

3.2. Našlaičiams ir tėvų globos netekusiems vaikams skiriama valstybės finansinė parama

Lietuvos Respublikoje Kiekvienam vaikui, kuriam yra nustatyta globa arba rūpyba ir kuris yra globojamas šeimos ar šeimynos, privačios ar valstybinės vaikų globos įstaigos, valstybė skiria tokią paramą³⁹:

1. Vaiko „globos (rūpybos) laikotarpiu kas mėnesį mokama 4 bazinių socialinių išmokų dydžio (520 Lt) globos (rūpybos) išmoka. Kai globojamam vaikui mokama našlaičio pensija ir (arba) periodinė išmoka jo išlaikymui (alimentai), globos (rūpybos) išmokos dydis yra lygus skirtumui tarp 4 bazinių socialinių išmokų dydžio ir šių išmokų dydžio.

2. Kiekvienam vaikui, kuriam nustatyta globa ar rūpyba šeimynoje jo globos (rūpybos) laikotarpiu kas mėnesį mokama 8 bazinių socialinių išmokų dydžio (1040 Lt) globos (rūpybos) išmoka. Kai globojamam vaikui mokama našlaičio pensija ir (arba) periodinė išmoka jo išlaikymui (alimentai), globos (rūpybos) išmokos dydis yra lygus skirtumui tarp 8 bazinių socialinių išmokų dydžio ir šių išmokų dydžio.

3. Jeigu globojamas vaikas išlaikomas (nemokamai gauna nakvynę ir maistą) bendrojo lavinimo mokyklos (centro) ar profesinės mokyklos (profesinio rengimo centro) bendrabutyje, jam skiriama 2 bazinių socialinių išmokų dydžio (260 Lt) išmoka per mėnesį.

4. Globos (rūpybos) išmoka neskiriama, jei vaikas yra sulaikytas, suimtas, atlieka bausmę, paskelbta jo paieška ar teismo pripažintas nežinia kur esančiu, bei, jei vaiko laikinoji globa (rūpyba) nustatyta tėvų prašymu dėl jų laikino išvykimo iš Lietuvos Respublikos.“

³⁹ <http://www.socmin.lt/index.php?506569630>

Valstybė yra nustatiusi tam tikrus finansinės paramos dydžius vaikams, išėjusiems iš vaikų globos namų. T.y. „vaikui, sulaukusiam pilnametystės ir išėjusiam iš globos įstaigos, skiriama valstybės 9750 (nuo 2009 metų sausio 1d.) Lt vienkartinė išmoka įsikurti. Ši vienkartinė išmoka gali būti panaudojama būstui (gyvenamosioms patalpoms) pirkti, sumokėti daliai paskolos būstui statyti arba pirkti, būsto nuomai, mokesčiams už nuomojamojo ar nuosavybės teise turimo būsto komunalines paslaugas, būstui remontuoti ar rekonstruoti, baldams, buitinei, vaizdo ir garso technikai, namų apyvokos reikmenims, vienam asmeniniam kompiuteriui įsigyti, studijų ir neformaliojo švietimo kainai padengti, žemės sklypui įsigyti“⁴⁰ Ši vienkartinė išmoka skiriama suaugusiam našlaičiui įsikurti yra išmokama bet koku atveju, t.y. kai našlaičiui sueina 18 metų, dėl santuokos ar emancipacijos.

Valstybė, taip pat motyvuoja šiuos vaikus siekti profesijos ar aukštojo mokslo. „Jeigu, toks jaunuolis, toliau mokosi bendrojo lavinimo, profesinio mokymosi įstaigose ar studijuoja aukštojoje mokykloje pagal dieninės nuosekliųjų formos studijų programą, jam skiriama 520 litų globos išmoka, bet ne ilgiau, negu jam sueina 24 metai (iš viso išmoka gali būti mokama ne ilgiau kaip 6 metus). Tokiu atveju, kai jaunuolis gauna našlaičio pensiją ir (arba) alimentus, globos (rūpybos) išmokos dydis yra lygus skirtumui tarp 4 bazinių socialinių išmokų⁴¹ dydžių ir šių išmokų dydžio. Jeigu jaunuolis išlaikomas, t.y. nemokamai gauna nakvynę ir maistą bendrojo lavinimo mokyklos ar profesinės mokyklos bendrabutyje, jam skiriama 2 bazinių socialinių išmokų dydžių, t.y. 260 Lt išmoka per mėnesį. Jaunuolis besimokantis minėtose institucijose, turi pilną teisę gauti stipendiją pagal mokymosi rezultatus arba socialinę stipendiją“⁴². Šią paramą teikia visų Lietuvos savivaldybių socialiniai paramos skyriai.

⁴⁰ <http://www.socmin.lt/index.php?506569630>

⁴¹ Bazinė socialinė išmoka Lietuvoje yra 130 litų

⁴² <http://www.socmin.lt/index.php?506569630>

3.3. Socialinės problemos aprašymas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės metinėje 2009 metų ataskaitoje⁴³ pabrėžiama, „vaikų, gyvenančių globos įstaigose, parengimo savarankiškam gyvenimui visuomenėje bei jų savarankiško gyvenimo galimybės, sulaukus pilnametystės, problema. Daugelį metų aktuali išlieka vaikų, iki pilnametystės, emancipacijos ar santuokos sudarymo, augusių globos namuose, įsikūrimo ir savarankiško gyvenimo pradžios problema:

- pilnamečiai globotiniai (iki 24 metų amžiaus), turi labai ribotas galimybes likti gyventi globos įstaigoje dėl laisvų vietų stokos;
- sulaukę pilnametystės faktiškai neturi galimybės gauti socialinį būstą dėl itin ilgų eilių socialiniam būstui savivaldybėse;
- skiriama finansinė parama įsikūrimui yra nepakankama savarankiško gyvenimo pradžios užtikrinimui, apgyvendinimo ir įsikūrimo klausimų sprendimui;
- globotiniai nežino kur kreiptis dėl paramos ar socialinio būsto nuomos; kaip teisingai paskirstyti pinigus; užpildyti dokumentus ir pan. Siekiant spręsti šią problemą, reikalingi pokyčiai tiek teisinio reglamentavimo, tiek praktinio įgyvendinimo srityse, sprendžiant savarankiško gyvenimo ir jo planavimo įgūdžių ugdymo bei globos įstaigas palikusiu vaikų įsikūrimo klausimus. Siekiant spręsti šią problemą, reikalingi pokyčiai tiek teisinio reglamentavimo, tiek praktinio įgyvendinimo srityse, sprendžiant savarankiško gyvenimo ir jo planavimo įgūdžių ugdymo bei globos įstaigas palikusiu vaikų įsikūrimo klausimus.“

„Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, teikdama nuomonę Socialinių reikalų ir darbo komitetui dėl problemų vaikų globos namuose, siūlė:

1. Svarstyti galimybę išplėsti Socialinių paslaugų kataloge įtvirtintą asmenų, galinčių apsigyventi savarankiško gyvenimo namuose, sąrašą ir numatyti galimybę našlaičiams ir tėvų globos netekusiems asmenims, kuriems buvo nustatyta vaiko globa iki pilnametystės, emancipacijos ar santuokos, gyventi savarankiško gyvenimo namuose, kol jiems bus suteiktas socialinis būstas.

2. Svarstyti galimybę įpareigoti savivaldybes iš anksto planuoti socialinio būsto našlaičiams ir tėvų globos netekusiems asmenis poreikį ir skyrimą.“

Kaip minima ataskaitoje, be abejo, labai svarbu, kad valstybė sudarytų palankias įsitvirtinimo savarankiškam gyvenimui sąlygas vaikų globos namų jaunuoliams,

⁴³ <http://www3.lrs.lt/docs2/TTVQIDQD.PDF>

sulaukusiems pilnametystės. Tačiau, taip pat, svarbu, kad valstybė padėtų jaunuoliams įsitvirtinti darbo rinkoje. Juk pilnavertis savarankiškas gyvenimas gali būti tik turint stabilias pajamas, kurių užtenka ne tik būtiniausiems, bet ir kitiems elementariems asmeniniams poreikiams patenkinti. Finansinį stabilumą tokie jaunuoliai, iš esmės, gali pasiekti dviem būdais. Pirma - siekti išsimokslinimo ar profesijos ir užsidirbti pinigų legalaus darbo rinkoje. Be išsimokslinimo, jaunuolis, geriausiu atveju, Lietuvos darbo rinkoje gautų minimalų atlyginimą, kuriuo užtektų patenkinti tik būtiniausiems asmeniniams poreikiams. Antra – „užsidirbti“ pinigų, jaunuoliai gali eidami nusikalstamu keliu ar visuomenės etikos normas peržengiančiais užsiėmimais.

Jaunuoliai, sulaukę pilnametystės arba dėl emancipacijos ar santuokos netekę jiems nustatytos globos ir išėję iš globos namų, turi keletą tolesnio gyvenimo alternatyvų bei gali būti paveikti įvairių išorinių rizikų kurios nulems jo tolesnio gyvenimo kokybę, bei įtakos jį supančią aplinką. Jaunuolis, užaugęs vaikų globos namuose dažniausiai yra lengviau pažeidžiamas dėl įvairių jo vaikystėje susidariusių nepalankių aplinkybių, kaip antai smurtas šeimoje, tėvų arba tėvų globos netekimas, prievarta ar panašiai. Šie vaikai priskirtini didesnės rizikos vaikams. Paprastai vaikai globos namuose atsiduria ne be priežasties, todėl šios priežastys vienaip ar kitaip atsiliepia tolesniame jaunuolio gyvenime. Ypatingai sunkus laikotarpis, tokiems tėvų globos netekusiems vaikams yra pilnametystė, nes būdami dar labai jauni ir dažniausiai nebaigę net vidurinės mokyklos, šie jaunuoliai turi palikti vaikų globos namus ir pradėti gyventi savarankiškai. Vienaip ar kitaip, našlaičiai ar tėvų globos netekę jaunuoliai, yra Lietuvos piliečiai, kuriais, esant būtinybei, valstybė turi deramai pasirūpinti, šiuo atveju paruošti juos savarankiškam gyvenimui.

Kadangi tokie jaunuoliai, paprastai, neturi artimų asmenų, kurie galėtų jiems padėti įsikurti, įgyti profesiją ar išsilavinimą, o ką jau kalbėti apie mokamas studijas. Išsilavinimas svarbus tuo, kad, pirmiausiai, formuoja teisingą jaunuolio vertybių pasirinkimą. Išsilavinimą, kaip svarbiausią kultūros ir šalių ekonomikos plėtotės veiksnį, pripažįsta daugelis mokslininkų ir įvairių šalių institucijos⁴⁴. Todėl tokio jaunuolio profesiniu ar aukštuoju išsilavinimu turėtų pasirūpinti pati valstybė.

Labai svarbu, kad Lietuvos valstybė bando padėti tokiems jaunuoliams siekti išsimokslinimo skirdama mėnesinę 260 ir 520 litų finansinę paramą. Tačiau, akivaizdu, jog ne visi jaunuoliai gali įstoti į Lietuvos aukštųjų ar aukštesniųjų mokyklų valstybės

⁴⁴ http://www.coactivity.vgtu.lt/upload/filosof_zurn/santalka_t16_no4_68-77_pruskus.pdf

finansuojamas vietas. Gaila, bet našlaičiams jokių lengvatų mokesčiams už studijas valstybė netaiko. Kai kurios tolesnio mokymosi įstaigos, pavyzdžiui Vilniaus kooperacijos kolegija našlaičiams, tėvų globos netekusiems ar globos namų auklėtiniams taiko 20 procentų mokesčio už studijas nuolaidą, kai nuolatinių studijų metams kaina 3264 litai⁴⁵. Žinoma, toks jaunuolis gali, šiaip ne taip sudurdamas galą su galu, įgyti profesiją vien savo dideliu noru ir didelėmis pastangomis, pavyzdžiui sumokėdamas už studijas iš savo gautos, valstybės skirtos vienkartinės pašalpos, skirtos įsikūrimui. Jaunuolis, tokiu atveju, gali koku nors būdu susimokėti už mokymo įstaigai priklausanti bendrąbę bei maistą iš mėnesinės valstybės paramos studijuojantiems. Bet tokia parama vos leidžia patenkinti būtniausius poreikius – pastogės ir maitinimo. Tačiau drabužiams, batams ar kitiems, jaunuoliams svarbiems dalykams, akivaizdu, jog šių pinigų neužtenka. Taip pat svarbu paminėti, jog Lietuvos universitetuose ir kolegijose, našlaičiams bendrabučiai išnuomojami taikant lengvatines sąlygas, o kartais net simbolinius mėnesio mokesčius (pvz. 10lt/mėn).

Vaikų teisių kontrolierės paminėtos jaunuolių įsikūrimo ir savarankiško gyvenimo pradėjimo problemos, galima teigti, susidaro dėl to, kad vaikų globos namuose, vaikams nuo pat mažens būna sukuriamos „šiltnamio“ sąlygos. Jiems dažniausiai nereikia niekuo rūpintis – skalbti, valyti, prižiūrėti; drabužius ir batus – taip pat nuperka „valstybė“ arba rėmėjai, maistu irgi aprūpinti ir jokie savarankiško gyvenimo bei savarankiško mokymosi įgūdžiai, ne retai, globos namų įstaigose vaikams neformuojami⁴⁶. Kalbant apie vaiko teisių kontrolierės pastabas ir pasiūlymus, kaip galima padėti tokiems jaunuoliams įsikurti, yra teisingi ir reikalingi įgyvendinti. Tačiau šiuo metu aplinkybės jaunuoliams tęsti gyvenimą už globos namų įstaigų yra labai sudėtingos.

⁴⁵ http://www.vkk.lt/uploads/stojantiesiems/VKK_2010_priemimo_taisykles_2010-03-24.pdf

⁴⁶ http://www.lsveikata.lt/senas/index.php?page_id=57&s=1137

MASLOW POREIKIŲ PIRAMIDĖ

8 paveikslas. Maslow poreikių piramidė⁴⁷

Remiantis Maslow poreikių teorija, jaunuoliai, išėję iš globos namų, pirmiausiai ieškos galimybių, kaip patenkinti savo fiziologinius poreikius. Jiems reikės pasirūpinti savo maistu ir pastoge. Tiems, kurie toliau tęs mokslus, valstybė, skirdama pinigų, šiek tiek amortizuos riziką susijusią su išgyvenimu. Aukštųjų mokyklų bendrabučiuose našlaičiams taikomos palankios kambarių nuomos sąlygos ir lengvatiniai mokesčiai. Taigi, kaip minėta anksčiau, tęsiantiems mokslus aukštosiose ir aukštesniosiose mokyklose, valstybės skiriama globos išmoka našlaičiui sudarys 520 litų per mėnesį. Na, o jeigu jaunuolis tęs mokslus profesinėje mokykloje, kur, paprastai, našlaičiams suteikiamas nemokamas bendrabutis ir maitinimas, valstybės skiriama parama sudarys 260 litų per mėnesį. Klausimas – ar užtenka jaunuoliui tokio dydžio socialinės paramos abiem atvejais ir ar pasitelkdamas šiuos finansinius išteklius, jaunuolis gali pilnai patenkinti savo fiziologinius poreikius, kad galėtų peržengti į kitą poreikių lygmenį?

⁴⁷ http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/personalo_motyvacija_I/121202.html

Seimo narys Vytautas Kurpuvesas 2009m. žinių radijui teigė, jog 130 litų minimalaus gyvenimo dydis yra visiškai nerealus atsižvelgiant į šiandieninį kainų lygį. „nepaisant to, valstybė puikiausiai juo remiasi skaičiuodama tokius socialiai jautrius išmokų dydžius kaip studentų stipendijos, sumas, skiriamas nemokamam moksleivių maitinimui, išmokas gimus vaikui, pašalpas mirties atveju ir daugeliu kitų. Maža to, MGL yra naudojamas kaip rodiklis net administracinių teisės pažeidimų ir nusikaltimų kvalifikacijai.“⁴⁸

Maslow labai aiškiai įvardino tai, kas yra laimė. Jis sakė – „kad taptų laimingas, muzikantas turi kurti muziką, tapytojas turi tapyti paveikslus, poetas – rašyti eiles. Žmogus turi tapti tuo, kuo jis gali tapti. Tai mes vadiname savęs aktualizavimo poreikiu... Tai reiškia žmogaus norą išreikšti savo potencialą, glūdinčias jame galimybes, tapti tuo, kuo jis sugeba tapti“⁴⁹ Jaunuoliams, turintiems tėvus yra lengviau tapti laimingiems, nes tėvai, ne retai, jiems suteikia tiek moralinę, tiek finansinę paramą, galiausiai turi savo pastogę. Našlaičiai, neturi tėvų ar kitų artimųjų, kurie galėtų jiems padėti tiek moraline tiek finansine prasme, todėl valstybė turėtų padėti tokiems jaunuoliams, tapti laimingais. Nes tik laimingas žmogus, gali atnešti daugiau naudos tiek aplinkiniams tiek visai visuomenei. Taigi, jaunuolių laimei, galima susdaryti sąlygas pirmiausiai užtikrinant jų fiziologinių poreikių patenkinimą, nes tik tuomet jaunuolis, norės ir galės galvoti apie aukštesnius poreikių lygmenis ir galiausiai apie saviraišką, kuri ir yra sudedamoji laimės dalis.

3.4. Problemos mastas

Statistika rodo, kad kiekvienais metais, vaikų globos namus dėl pilnametystės palieka vis daugiau jaunuolių. 2009 metais iš visų 423 išvykusių jaunuolių, sulaukusių pilnametystės, mokytis ir/ar dirbti išvyko tik 74 jaunuoliai. Vadinasi likę 349 greičiausiai grįžo pas tėvus arba giminaičius, nes nei viena kita priežastis tokiam jaunuoliui negalėtų būti priskirta, dėl jo, kaip pilnamečio statuso. Taigi, daugelis suaugusių jaunuolių grįžta ten iš kur buvo paimti ir atsiduria tarp socialinės rizikos asmenų. Todėl labai svarbu tokius jaunuolius, augančius vaikų globos namuose, motyvuoti siekti profesijos ar išsimokslinimo, pirmiausiai sudarant sąlygas patenkinti jų fiziologinius poreikius, kad

⁴⁸ <http://www.ziniur.lt/lt/klausimas/ar-nustatytas-minimalus-gyvenimo-lygis-uztikrina-minimalu-pragyvenima/?cid=12398>

⁴⁹ http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/personalo_motyvacija_I/121202.html

atsirastų pasitikėjimas savimi ir formuotūsi savęs motyvavimas veikti ir oriai save išlaikyti.

Išvykę iš globos namų vaikai . Požymiai: išvykimo priežastys ir metai			
	2007	2008	2009
Išvykę iš globos namų vaikai, iš viso	1 968	1 718	1 613
Sugrįžo pas tėvus	981	781	708
Sulaukė pilnametystės	377	396	423
Buvo įvaikinti	183	143	168
Paimti nuolatinei globai (rūpybai) šeimoje, šeimynoje	163	119	123
Paimti laikinajai globai (rūpybai) šeimoje, šeimynoje	143	167	117
Išvyko mokytis, dirbti	92	81	74
Kitos priežastys	29	31	..

1 Lentelė. 2007-2009 metais išvykę iš globos namų vaikai pagal priežastis. Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas.

III dalies apibendrinimas ir išvados:

1. Remiantis, tarptautine vaiko teisių apsaugos deklaracija, kiekvienas vaikas turi teisę įgyti išsimokslinimą, kuris bent jau pradiniuose etapuose turi būti nemokamas;
2. Lietuvos valstybė, našlaičius, norinčius tęsti mokslus išėjus iš globos namų, motyvuoja skirdama 260 ir 520 litų paramą kas mėnesį iki jaunuoliui sueina 24 metai. Tačiau, kasmet, ar net kas mėnesį, augančiom būtiniausių prekių ir paslaugų kainoms, akivaizdu, jog ši parama yra gerokai per maža ir neužtikrina būtiniausiems jaunuolių poreikiams patenkinti;
3. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2009 metų pranešime, pabrėžiama, kad našlaičių vaikų, sulaukusių pilnametystės pasirengimo savarankiškam gyvenimui problema;
4. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, kasmet, išvykstančiųjų iš globos namų dėl pilnametystės, skaičius auga. 2009 metai, iš 423 pilnamečių jaunuolių tik 17,5% išvyko mokytis ar dirbti;

5. Didelė dalis, net apie 83 % pilnamečių jaunuolių, iš globos namų, grįžta atgal iš kur buvo paimti – pas tėvus. Ir toliau auga tarp socialinės rizikos asmenų. Galima daryti prielaidą, kad taip yra dėl to, jog jaunuoliai neturi galimybės ilgiau pagyventi vaikų globos namuose ar neturi galimybės gauti socialinį būstą.

4. TYRIMO METODOLOGIJA, EIGA IR REZULTATŲ ANALIZĖ

4.1. Tyrimo problema, tikslas , uždaviniai ir metodologija

Tyrimo problema. Išsiaiškinti, kiek jaunuolių, sulaukusių pilnametystės ir dėl to paliekančių globos namus nori siekti aukštojo ar aukštesniojo išsimokslinimo bei profesijos. Sužinoti kokios priežastys lemia našlaičių pasirinkimą toliau tęsti mokslus ar ne.

Tyrimo tikslas. Ištirti vaikų globos namų auklėtinių, sulaukusių ar netrukus sulauksiančių pilnametystės, t.y. 16-18 ir daugiau metų, nuomonę apie tai, kas juos skatintų siekti aukštojo, aukštesniojo išsimokslinimo ar profesijos įgijimo.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išsiaiškinti kokie vaikų globos namų abiturientų tolesnio gyvenimo išėjus už globos namų ribų lūkesčiai;
2. Išsiaiškinti, kaip jaunuoliai vertina savo pasirengimą savarankiškam gyvenimui;
3. Kokie išoriniai ir vidiniai veiksniai jaunuolius motyvuoja siekti išsimokslinimo ar profesijos esant šiandieninėms socialinės sąlygoms ir garantijoms Lietuvoje;
4. Sužinoti labiau jaunuolius motyvuotų siekti tolesnio išsimokslinimo.

Tyrimo tipas. Tyrimui atlikti buvo naudojamas aprašomasis kiekybinis tyrimo metodas. Duomenys buvo renkami respondentams atsakant į klausimus raštu.

Duomenų rinkimo metodas ir forma. Pirminiai tyrimo duomenys buvo renkami apklausiant vaikų globos namų 16-18 metų jaunuolius. Globos namų darbuotojai tarpininkavo dalinant klausimynus respondentams ir jiems užpildžius – surinko. Respondentai į klausimus atsakė anonimiškai.

Klausimyne pateikti 32 klausimai – penki dichotominiai, penki – atviri, 11 - uždaru klausimų su pateiktais atsakymų variantais bei palikta tuščia eilute individualiems atsakymams įrašyti, penki klausimai reikalaujantys spontaniško atsakymo, kuriame prašoma išvardinti priežastis arba nurodyti tam tikrą pinigų sumą, du klausimai sudaryti taikant Likert dešimties balų skalę, taip pat pateiktas vienas klausimas reikalaujantis

klausimą atsakyti suranguojant pateiktus atsakymų variantus pagal svarbą. Paskutiniai trys klausimyno punktai skirti informacijai apie respondentų charakteristikas surinkti. Respondentas turėjo nurodyti savo lytį, amžių ir kurioje klasėje šiuo metu mokosi.

Respondentų atrankos būdas. Taikoma tipinė respondentų atranka.

Imties dydis. Remiantis 2009 metų Lietuvos Statistikos departamento duomenis, vaikų globos namuose visoje Lietuvoje pilnametystės sulaukė 423 jaunuoliai. Kadangi jaunuolių, 17 ir daugiau metų amžiaus, kiekvienuose vaikų globos namuose yra, apytiksliai, nuo 0 iki 5, tai dėl patogumo į imtį buvo įtraukti ir jaunuoliai, kuriems šiuo metu yra 16 metų. Tikslios statistikos, kiek jaunuolių, 16 ir daugiau amžiaus, gyvena vaikų globos namuose, nėra, todėl imtis skaičiuojama su prielaida, kad tokio amžiaus jaunuolių vaikų globos namuose gyvena apie 500. Taigi, kai populiacija yra iki 50.000 – taikoma ši imties apskaičiavimo formulė⁵⁰:

$$n = \frac{p(1-p)}{\left(\frac{e}{z}\right)^2 + \left(\frac{p(1-p)}{N}\right)} \quad (4 \text{ formulė})$$

n - reikalingas imties dydis;

z - standartinės paklaidos dydžio vienetai esant normaliam pasiskirstymui, kuris atitiks norimą patikimumo laipsnį (kai patikimumo laipsnis 95 proc., $z = 1,96$);

p - visumos proporcija, kuri atitinka dominančias charakteristikas 0,5;

e – paklaida ;

N - visumos dydis.

Kadangi, respondentus pasiekti dėl įvairių priežasčių, kaip pvz. globos namų vadovų nesutikimas atlikti jaunuolių apklausą arba nepatogus jaunuolių išsidėstymas visoje Lietuvoje po nedidelį jų skaičių, tai imčiai apskaičiuoti naudojama 15% paklaida. Tokiu atveju kai $e = 15\%$, tai $n = 36$.

Kadangi buvo apklausta daugiau nei 36 respondentai (pavyko apklasuti 44 jaunuolius) iš visos Lietuvos, tai žinant n , galima apskaičiuoti kokia tyrimo duomenų paklaida. Taigi, kai $n=44$, tai tyrimo duomenų paklaida sumažėja iki 14,15%.

⁵⁰ Viešųjų paslaugų vartotojų pasitenkinimo indekso apskaičiavimo metodika. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2010.

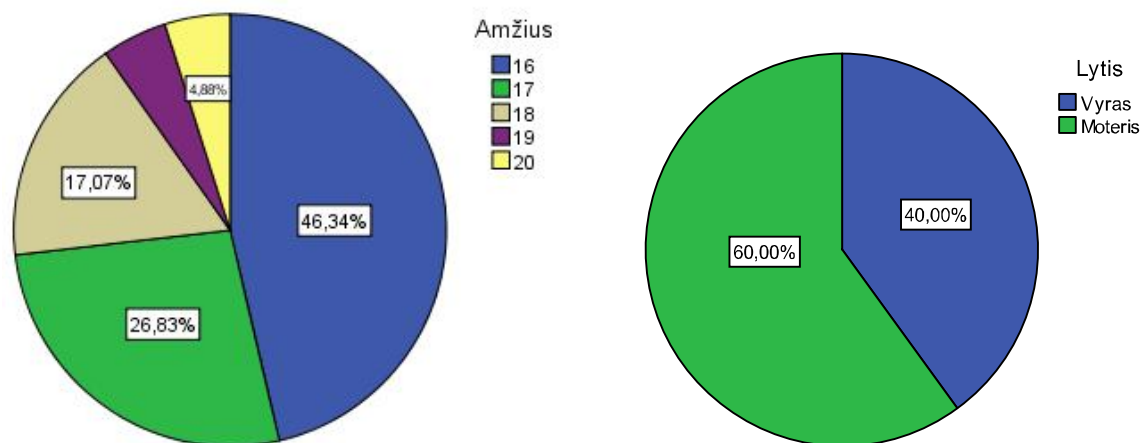
Tyrimo pirminių duomenų rinkimas. Klausimynas buvo pristatytas daugumai Vilniaus vaikų globos namų vadovams ir socialiniams darbuotojams (Vilniaus miesto 2-iesiems vaikų globos namams, Vilniaus miesto 3-iesiems vaikų globos namams, vaikų globos namams „Gilė“, VŠĮ Vaikų ir paauglių socialiniam centrui, „Programa Šv. Jono vaikai“ – kituose Vilniuje esančiuose vaikų globos namuose arba nebuvo reikiamo apklausti amžiaus vaikų arba įstaigų vadovai neleido atlikti apklausos). Kad pasiekti visų kitų Lietuvos miestų vaikų globos namus, buvo sudaryta elektroninė klausimyno versija⁵¹. Tyrimo duomenys, tiesioginiu ir elektroniniu būdu, buvo renkami septynias dienas. Per šias dienas užpildyta 44 klausimynai. Iš visų užpildytų klausimynų, du buvo užpildyti elektroniniu būdu ir septyni užpildyti klausimynai buvo gauti elektroniniu paštu. Likusieji 35 klausimynai buvo užpildyti ranka. Vienas respondentas į visus klausimyne pateiktus klausimus, vidutiniškai, atsakė per 10 min. Respondentai klausimynus pildė savarankiškai.

⁵¹ <http://www.apklausa.lt/f/klausimynas-skirtas-tevu-globos-netekusiems-16-ir-daugiau-metu-vaikams-au87868.fullpage>

4.2. Tyrimo duomenų analizė

4.2.1. Respondentų charakteristikos

Didžiąją dalį respondentų sudarė 46,34% 16 metų jaunuoliai. 17,07% ir 26,83% respondentų sudarė atitinkamai 18 ir 17 metų jaunuoliai. Taip pat, tarp apklaustųjų buvo ir po penkis procentus 19 ir 20 metų jaunuoliai, todėl galima daryti išvadą, kad apie dešimt procentų visų jaunuolių globos namų įstaigose gyvena ne tik iki pilnametystės, bet ir ilgiau. Visų apklaustųjų 60% sudarė moteriškos ir 40% vyriškos lyties asmenys.

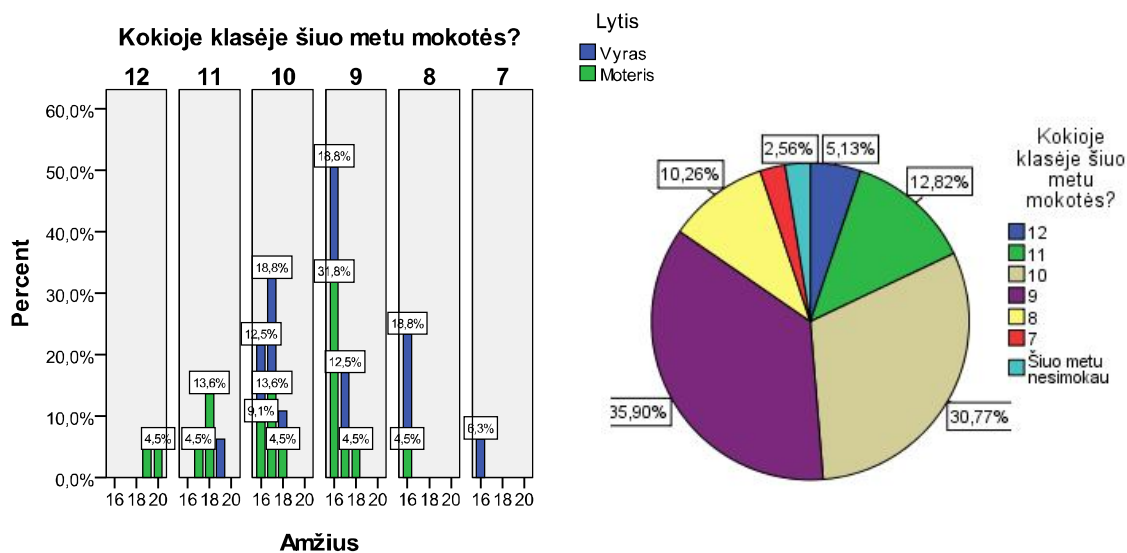

9 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių ir lytį

Daugiausiai tarp apklaustųjų respondentų buvo jaunuolių, kurie mokosi devintoje dešimtoje klasėse – apie 67%. Aštuntokų ir vienuoliktokų tarp respondentų buvo 10,26 ir 12,82 procento. Dvyliktokai visų apklaustųjų sudarė 5,13 procento.

Kaip pavaizduota paveiksle, didžiąją dalį, respondentų, t.y. apie 32%, sudarė 16 metų mergaitės besimokančios devintoje klasėje, apie 14% 17 metų mergaičių, kurios mokosi dešimtoje klasėje ir apie 14% 18-os metų mergaičių, kurios mokosi vienuoliktoje klasėje. Visų apklaustųjų 16 metų berniukų, besimokančių devintoje ir aštuntoje klasėse sudarė po

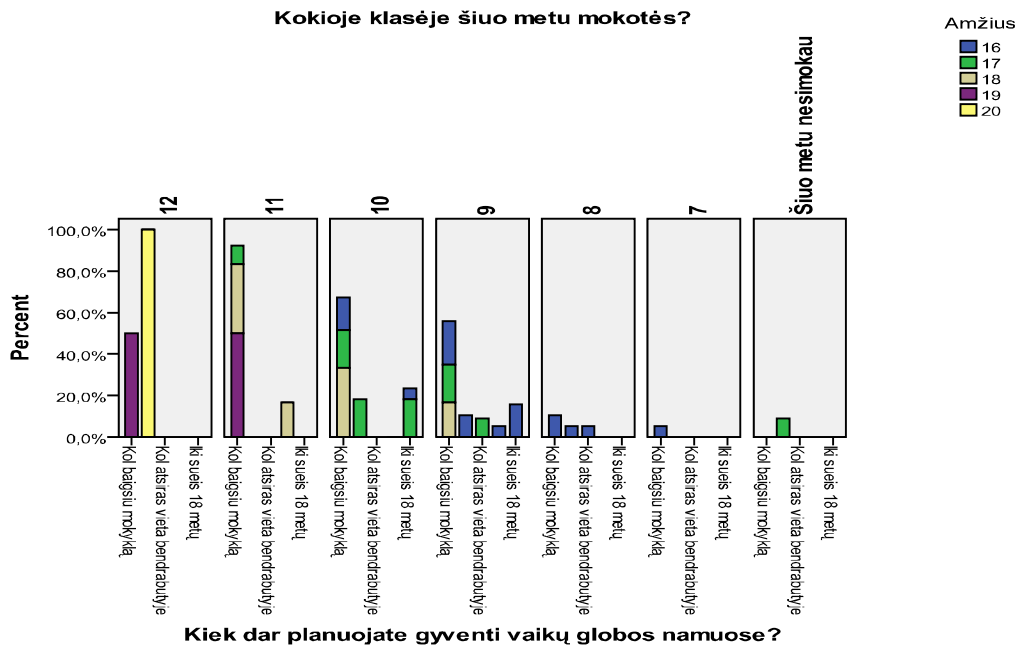
18,8%. Tiek pat procentų, apklaustųjų berniukų sudarė ir 17 metų, kurie šiuo metu mokosi dešimtoje klasėje.

10 Paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimo lygį

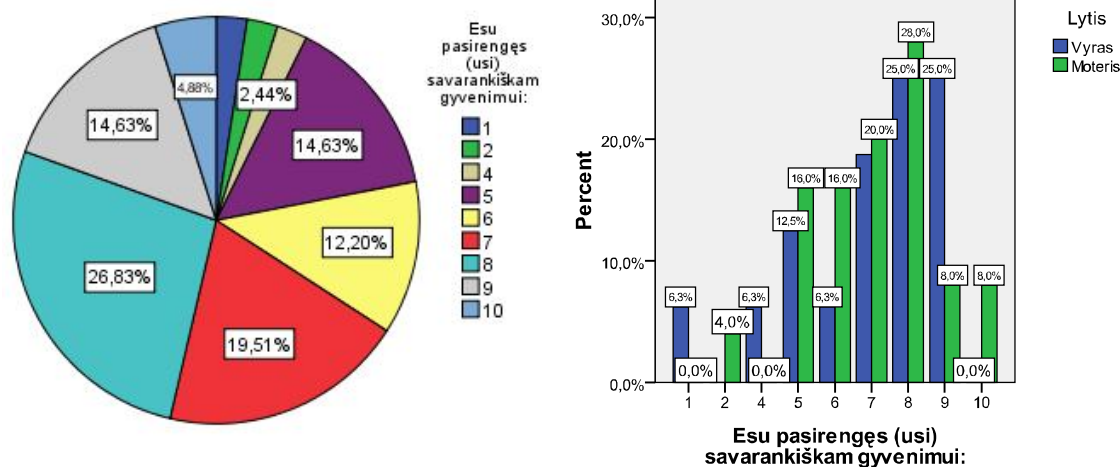
4.2.2. Tyrimo rezultatų analizė

Į klausimą kiek dar planuojate gyventi vaikų globos namuose, daugiausiai, t.y. 56% respondentų atsakė, jog gyvens tol, kol baigs mokyklą. Remiantis respondentų charakteristikomis pagal amžių ir jų išsilavinimo lygį, galima daryti išvadą, jog esant palankioms aplinkybėms, vaikų globos namuose, jaunuoliai gyvena šiek tiek ilgiau, nei jiems sueina 18 metų.

11 paveikslas. Respondentai pagal amžių, išsilavinimo lygį ir planus gyventi vaikų globos įstaigose.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad apie devynis procentus septyniolikmečių jaunuolių šiuo metu niekur nesimoko. Apie penkis procentus šešiolikmečių mokosi septintoje klasėje ir planuoja likti globos namuose kol baigs mokyklą, t.y. dar apie tris metus arba kol sueis 19 metų. 16- os metų jaunuoliai, besimokantys aštuntoje klasėje, tikisi gyventi globos įstaigose iki tol kol baigs mokyklą arba kol atsiras bendrabutyje laisva vieta. Devintoje ir vėlesnėse klasėse besimokantys 16-20 metų jaunuoliai, daugiausiai planuoja likti globos įstaigose tol, kol baigs mokyklą. Akivaizdu, jog dabartinę savo gyvenamąją vietą vertina daugelis apklaustųjų ir daugelis apklaustųjų, nenori pasitaikius pirmai progai išsikelti iš šių savo namų.

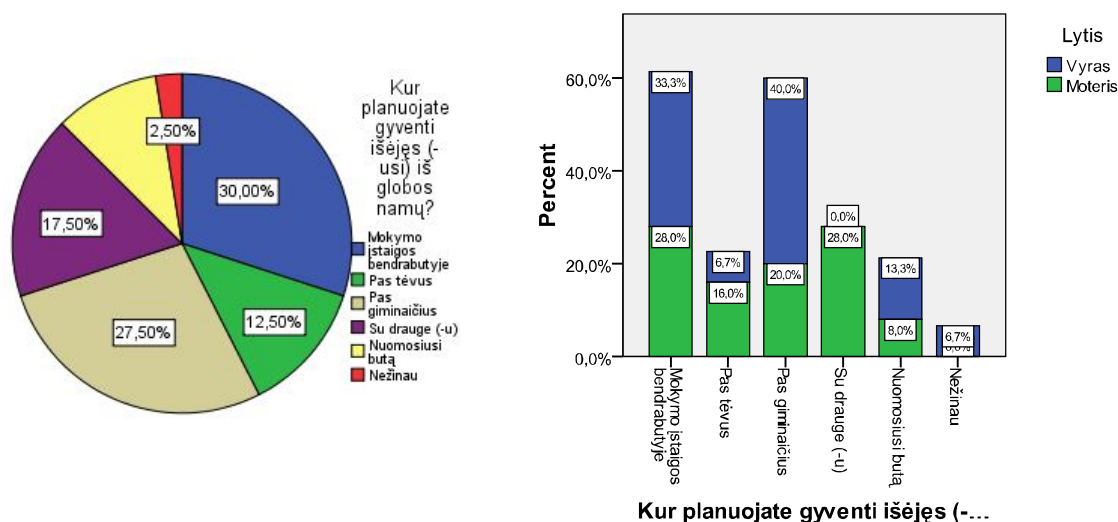
12 paveikslas. Jaunuolių asmeninio pasirengimo savarankiškam gyvenimui vertinimas dešimties balų skalėje. Rezultatų pasiskirstymas pagal amžių ir lytį.

Daugiausiai jaunuolių, t.y. apie 27 procentus, savo pasirengimą savarankiškam gyvenimui įvertino aštuoniais balais. Apie 20 procentų jaunuolių savo pasirengimą savarankiškam gyvenimui įvertino septyniais balais. Dauguma mergaičių savo pasirengimą savarankiškam gyvenimui įvertino 8 ir 7 balais, o berniukai – 9 ir 7 balais. Tačiau, ne mažai jaunuolių, savo pasirengimą savarankiškam gyvenimui įvertino ir žymiai žemesniais balais, kaip antai 5 ir 6 balais. Žemiau patektoje lentelėje matosi, kiekvienos respondentų amžiaus grupės asmeninio pasirengimo savarankiškam gyvenimui įvertinimų vidurkiai. Šiuo atveju, labiausiai pasirengę savarankiškam gyvenimui yra devyniolikmečiai ir šešiolikmečiai jaunuoliai. Mažiausiai pasirengusiais save įvertino 17-os, 18-os ir 20-ies metų jaunuoliai.

Esu pasirengęs (usi) savarankiškam gyvenimui:

Amžius	Vidurkis	Amžius	Vidurkis
16	7,37	19	7,50
17	6,55	20	6,50
18	6,43	Total	6,95

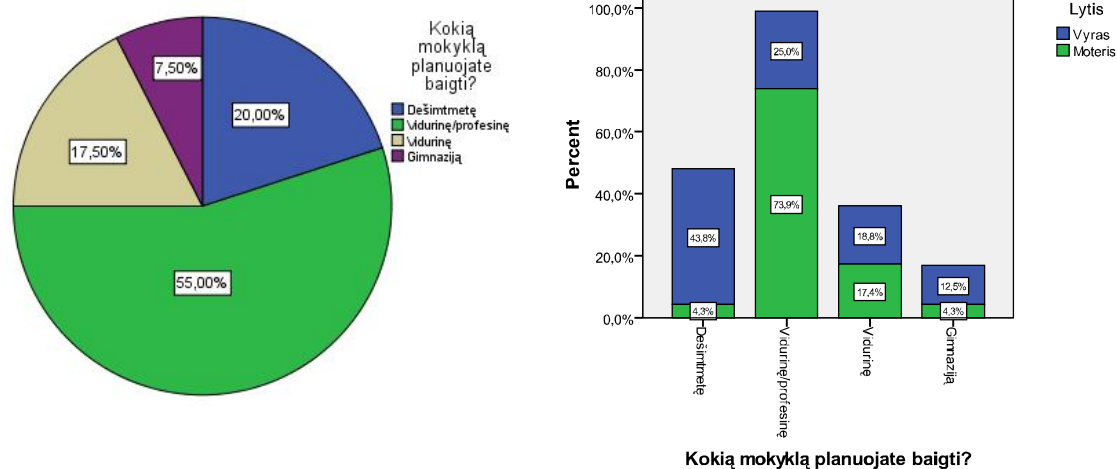
2 lentelė. Jaunuolių asmeninio pasirengimo savarankiškam gyvenimui vertinimo reikšmių vidurkis.

13 paveikslas. Jaunuolių gyvenamosios vietos planavimas išėjus iš globos namų.

Į klausimą kur planuojate gyventi išėjęs (-usi) iš vaikų globos namų (paveikslas), 30 procentų respondentų, kuriuos sudaro 28% mergaičių ir 33,3% berniukų, teigė, jog planuoja gyventi tolimesnės mokymo įstaigos bendrabutyje. 28% mergaičių, nurodė, jog išėjusios iš globos namų jos planuoja apsigyventi su drauge (-u). Apie 30% berniukų ir 21% mergaičių nurodė, jog jie ruošiasi gyventi pas giminaičius. 16% mergaičių ir 6,7% berniukų sulaukę pilnametystės, ruošiasi grįžti ten, iš kur jie buvo paimti - pas tėvus. 13,3% berniukų ir 8% mergaičių ruošiasi nuomotis butą ir 6,7% berniukų dar nežino ką jie darys šiuo atveju.

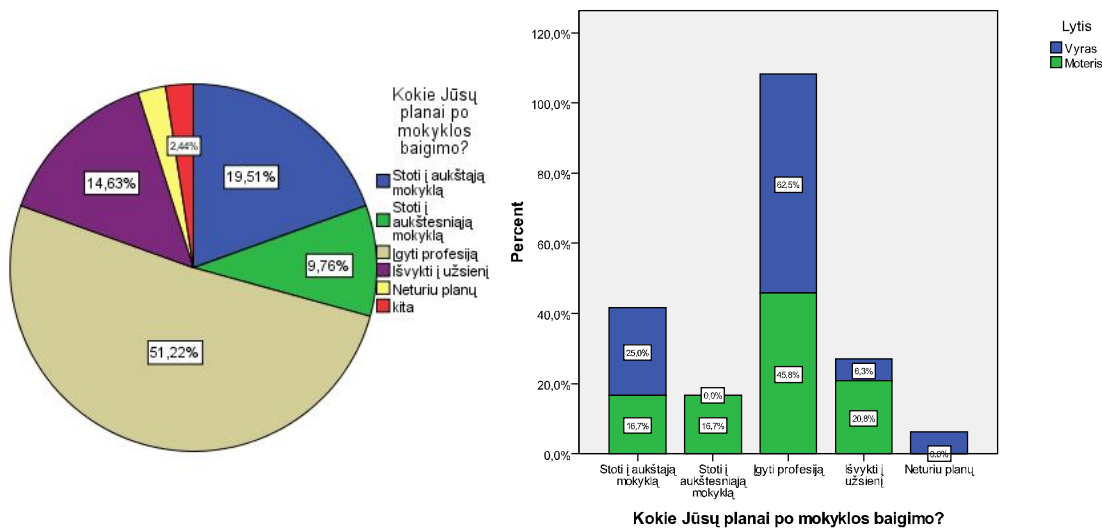
Į atvirą klausimą ką veikti išėjus iš globos namų Jums rekomenduoja mokytojai ar giminaičiai, visi jaunuoliai, išskyrus vieną mergaitę, atsakė, jog jiems rekomenduojama mokytis toliau ir dirbti. Pastaroji mergaitė atsakė taip – „nieko nerekomenduoja, nekalbam apie tai“.

14 paveikslas. Jaunuolių mokyklos baigimo planai.

55% apklaustųjų nurodė, kad planuoja baigti vidurinę – profesinę mokyklą. Tik dešimtmetę mokyklą planuoja baigti apie 20 procentų jaunuolių. Vidurinę mokyklą ir gimnaziją planuoja baigti apie 17,5 ir 7,5 procento respondentų. Taigi apie 25 procentus jaunuolių, gali pretenduoti į aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą.

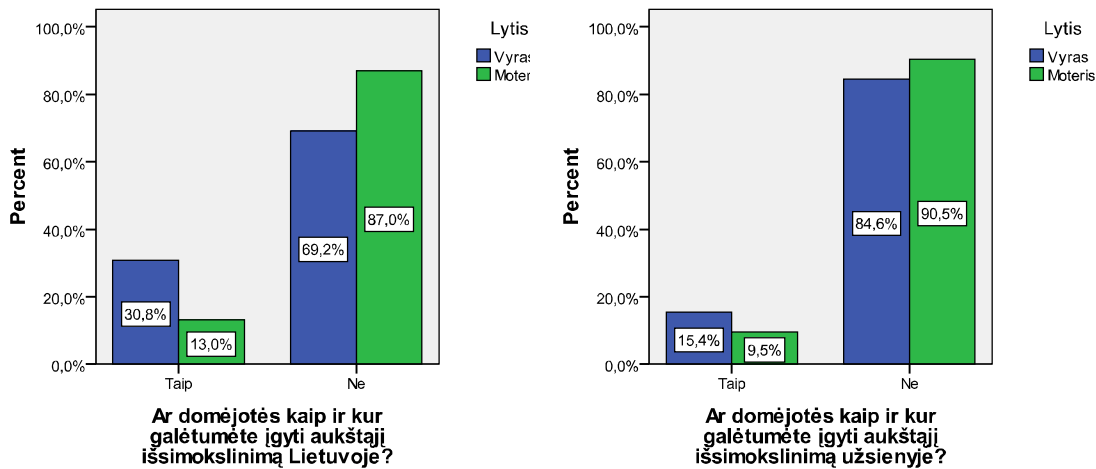
Apie 73% mergaičių ir 25% berniukų nurodė, kad ruošiasi baigti vidurinę – profesinę mokyklą. Mergaitės dažniausiai paminėjo, tokias, norimas įgyti, profesijas: virėja, slaugytoja, padavėja, socialinė pedagogė, kosmetologė. Viena mergaitė paminėjo, jog nori būti gydytoja pediatrė. Berniukai daugiausiai nori būti statybininkais, staliais, apdailininkais, kulinarais. Taip pat, vienas berniukas, paminėjo, jog nori būti inžinieriumi ir dar keletas paminėjo, jog nori būti informacinių technologijų specialistais. Apie 43,8% berniukų ir ženkliai mažiau, t.y. 4,3% mergaičių, nurodė jog baigs tik dešimtmetę mokyklą. Vidurinę mokyklą žada baigti 17,4% mergaičių ir 18,8% berniukų. Gimnaziją planuoja baigti žymiai daugiau berniukų nei mergaičių – 12,5% ir 4,3%. Nors beveik kiekvienas jaunuolis žino kur nori mokytis ir kuria savo ateities planus, bet tarp jų buvo ir keletas tokių, kurie teigė, jog dar nėra tikri kokią specialybę jiems būtų geriau pasirinkti.

15 paveikslas. Jaunuolių planai baigus mokyklą.

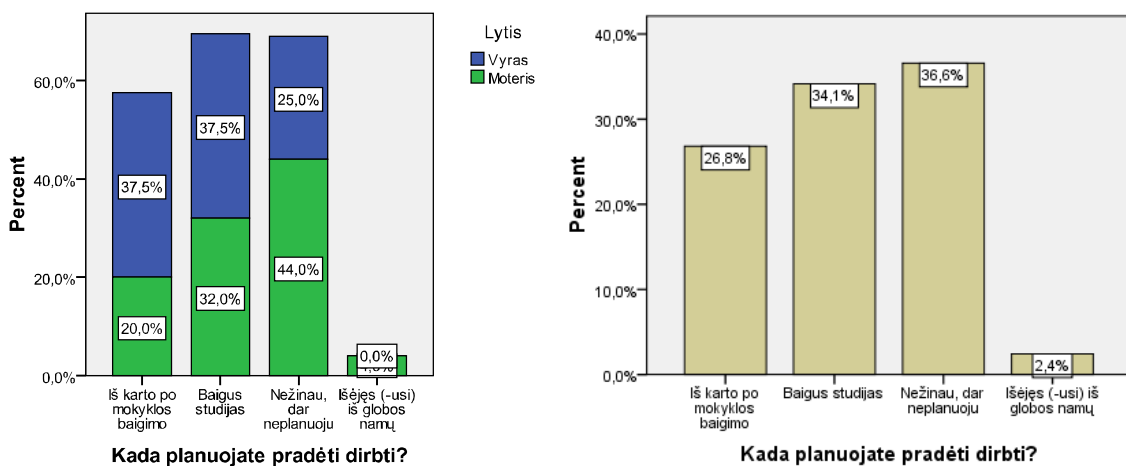
Iš visų respondentų atsakiusių į klausimą apie jų planus po mokyklos baigimo, net pusė jaunuolių teigė, jog žada įgyti profesiją. Apie stojimą į aukštąsias ir aukštesniąsias mokyklas galvoja atitinkamai 19,5% ir 9,7% jaunuolių. Taip pat svarbu paminėti, jog 14,63 procento jaunuolių žada išvykti į užsienį, motyvuodami tuo, kad „čia nėra ką veikti“, „ten mokymosi sąlygos geresnės“ ir pan. Šį procentą sudaro 20% mergaičių ir 5,3% berniukų. Analizuojant atsakymus į šį klausimą atsižvelgiant į respondentų lytį reikia paminėti, kad pusė berniukų ir šiek tiek mažiau nei pusė mergaičių teigė, jog sieks įgyti profesiją. Taip pat, apie 33,4% mergaičių ruošiasi stoti į aukštąsias arba aukštesniąsias mokyklas. Tuo tarpu, 25% berniukų teigė, jog stos mokytis į aukštąsias mokyklas ir nei vienas - į Lietuvos aukštesniąsias mokyklas. Net 20% mergaičių ir 5,3% berniukų po mokyklos baigimo žada išvykti į užsienį. Apie 6% berniukų nurodė, jog kol kas neturi jokių planų, po mokyklos baigimo.

Pagrindinės priežastys, dėl kurių jaunuoliai nori ar norėtų studijuoti aukštosiose ir aukštesniosiose mokyklose buvo paminėtos šios: žinių įgijimas, diplomas (kaip asmeninę vertę padidinantis dokumentas), didesnė tikimybė susirasti gerai apmokamą darbą, kuriame būtų geros darbo sąlygos. Pagrindinės priežastys, dėl kurių jaunuoliai nenorėtų studijuoti aukštosiose ir aukštesniosiose mokyklose, dažniausiai buvo paminėtos šios – nesugebėsiu mokytis ir per brangiai kainuoja.

16 paveikslas. Respondentų domėjimasis aukštojo mokslo galimybėmis Lietuvoje ir užsienyje

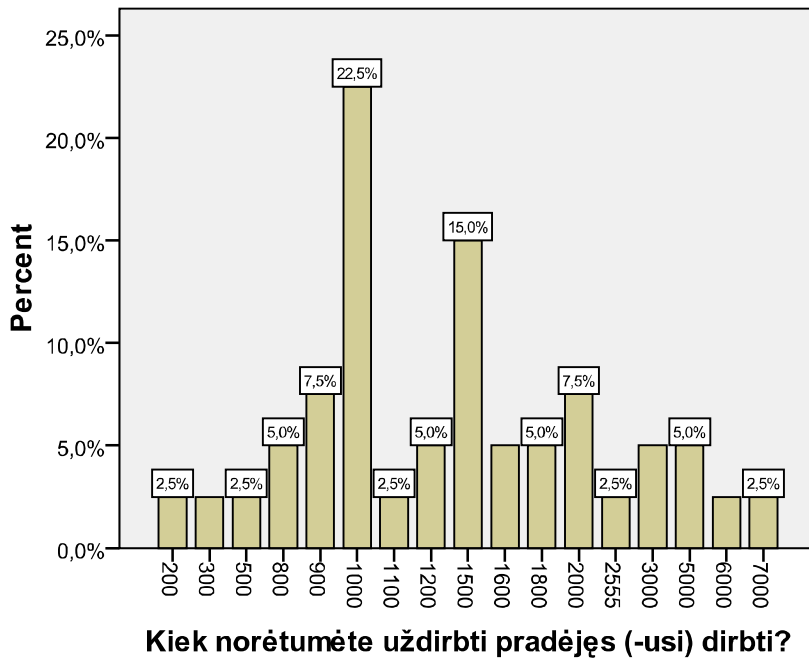
30,8% berniukų ir 13% mergaičių Lietuvoje bei 15,4% berniukų ir 9,5% mergaičių užsienyje domėjosi kur ir kaip galėtų įgyti aukštąjį išsimokslinimą ir nurodė, kad šios informacijos ieškojo Lietuvos mokymo įstaigose ir internete. Daugelis jaunuolių, t.y. apie 80%, vis dėl to niekur neieškojo ir nesidomėjo aukštojo ir aukštesniojo išsimokslinimo galimybėmis.

17 paveikslas. Jaunuolių darbo pradžios planai.

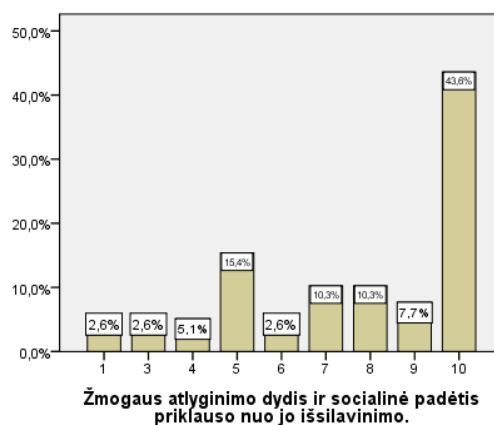
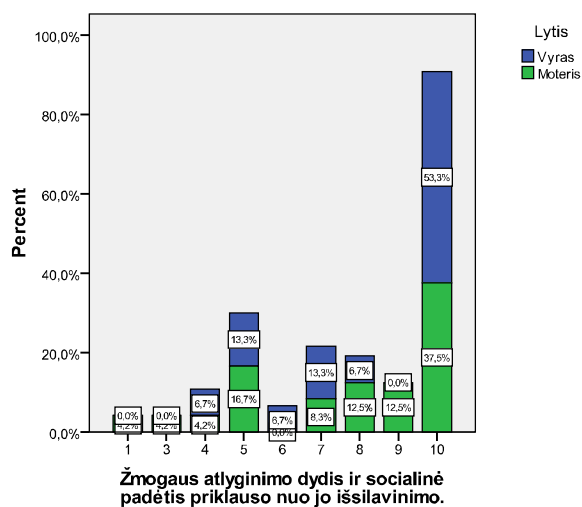
Į klausimą kada planuojate pradėti dirbti, apie 36,6%, iš jų 44% visų mergaičių ir 25% visų berniukų teigė, jog nežino ir dar neplanuoja. Baigti studijas ir po to dirbti, planuoja

43,1% visų apklaustųjų, iš jų 37,5% visų berniukų ir 32% visų mergaičių. Iš karto po mokyklos baigimo, pradėti dirbi žada 26,8% jaunimo, iš jų berniukų daugiau nei mergaičių – 37,5% ir 20%. Tik 2,4% apklaustųjų, žada pradėti dirbti iš karto išvykus iš globos namų, t.y. 4% visų apklaustų mergaičių.

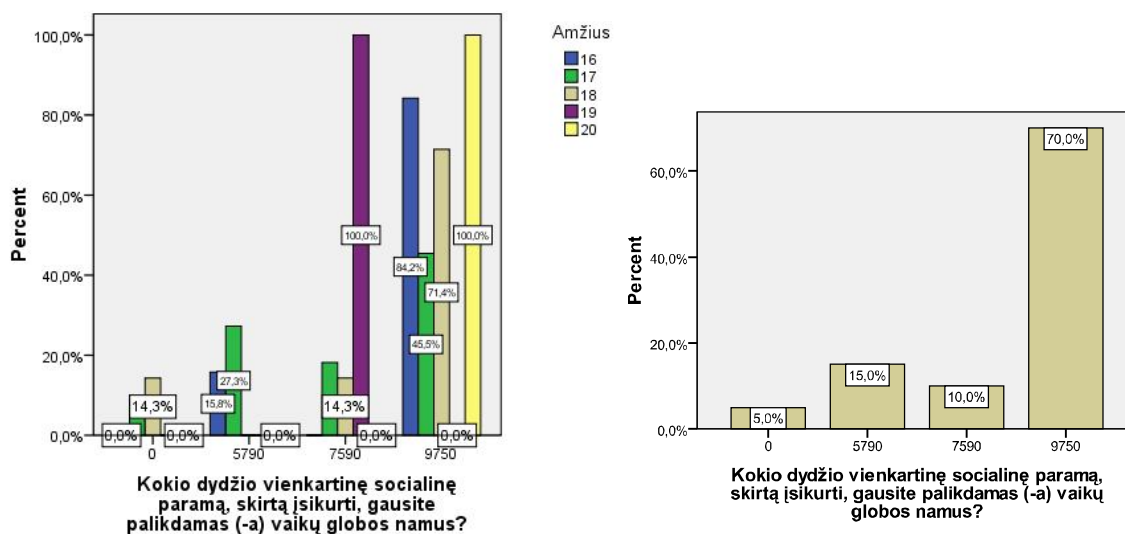
18 paveikslas. Respondentų darbo užmokesčio lūkesčiai

22,5% respondentų atsakė, jog tik pradėję dirbti norėtų gauti 1000 litų atlyginimą per mėnesį. 15% teigė, jog per tą patį laikotarpį jie norėtų uždirbti 1500 litų. 7,5% apklaustųjų norėtų uždirbti 2000 litų ir tiek pat procentų apklaustųjų norėtų uždirbti 900 litų per mėnesį. Pastebėtina, kad panašūs atlyginimų dydžiai šiuo metu vyrauja darbo rinkoje. Tačiau, tarp apklaustųjų buvo ir tokių, kurie ne itin orientavosi rinkoje esančiais atlyginimų dydžiais, kaip pavyzdžiui, pažymėdami, jog per mėnesį, tik pradėję dirbti, jie norėtų gauti 200 ar 5000 litų atlyginimą, kai tuo tarpu minimalus darbo užmokestis Lietuvoje yra 800 litų ir, kai 5000 litų darbo užmokestį gauna tik ypač aukštos kvalifikacijos ir didelės patirties darbuotojai. Iš šio klausimo atsakymų, galima daryti išvadą, kad, vis dėl to, dauguma apklaustųjų įsivaizduoja, kokie atlyginimai ir koks pragyvenimo lygis jų laukia išėjus iš globos namų.

19 paveikslas. Žmogaus atlyginimo ir socialinės padėties priklausomybės nuo asmens išsilavinimo vertinimas dešimties balų skalėje

Teiginį „žmogaus atlyginimo dydis ir socialinė padėtis priklauso nuo jo (jos) išsilavinimo“ apie pusė, t.y. 43% respondentų, įvertino dešimčia balų, t.y. visiškai sutiko su šiuo teiginiu. Iš jų 53,3% buvo bemiukai ir 37,5% mergaitės. Apie 15% apklaustųjų šį teiginį įvertino penkiais balais, ir po 10% respondentų šiam teiginiui skyrė septynis ir aštuonis balus. Tai gi, galima daryti išvadą, kad didžioji dalis apklaustųjų visiškai supranta, jog išsimokslinimo įgijimas yra labai svarbus ir, kad nuo išsimokslinimo lygio priklauso daugelis kitų, su asmens gerove, susijusių dalykų.

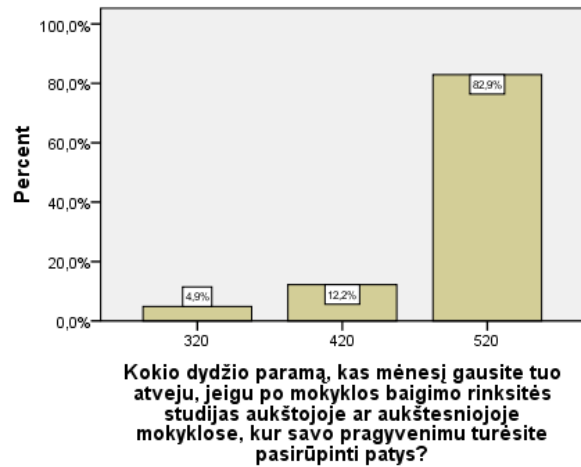
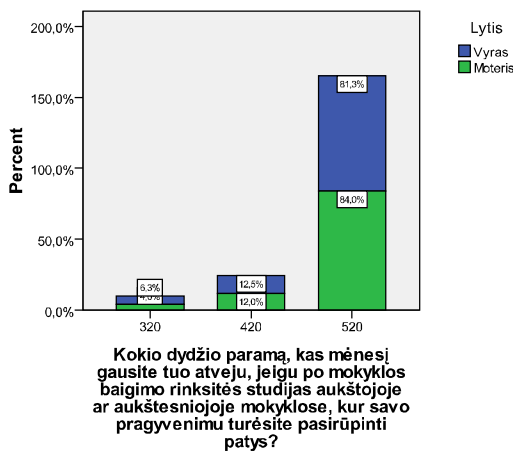
20 paveikslas. Jaunuolių žinios apie vienkartinę socialinę paramą

Paklausus jaunuolių, kokio dydžio paramą jie gaus išėję iš vaikų globos namų, apie 70% apklaustųjų atsakė teisingai, t.y., kad gaus 9750 litų vienkartinę išmoką. Tačiau likę 30% pažymėjo neteisingą sumą arba pažymėjo, kad nežino koks šios paramos dydis. Pastebėtina, kad žinantys, šį 2009 metais valstybės nustatytą išmokos dydį, yra iš vienu globos namų, o nežinantys – iš kitų. Tai reiškia, kad ne visos globos namų įstaigos tinkamai informuoja savo vaikus, netrukus išvykstančius iš globos namų. Kadangi informacija išsamiai nepateikiama, tai ko gero, ir jaunuolių planai ką su šia suma daryti – neaiškūs. Tai rodo ir respondentų atsakymai į 18 klausimyno klausimą. 66% apklaustųjų nesugebėjo atsakyti šį klausimą – nesugebėjo suranguoti atsakymo variantų nuo 1 iki 8 balų pagal svarbą (kai 1- svarbiausia, 8- mažiausiai svarbu). Likę 34% jaunuolių į šį klausimą atsakė taip:

	1	2	3	4	5	6	7	8
1) Susimokėsiu už mokslus aukštojoje ar aukštesniojoje mokykloje								7
2) Išsinuosiu būstą	2	3	-	1	1	1	-	
3) Nusipirksiu kompiuterį			4	1	1	1	1	1
4) Nusipirksiu buitinę techniką ir/ar kitus namų apyvokos reikmenis	4	5	1	-	-	1	1	3
5) Remontuosiu gyvenamą būstą	4	1	3	2	3	1		1
6) Pirksiu žemę	-	2	2	4	3	1	3	-
7) Naudosiu daliai būsto paskolos padengti	-	-	1	1	2	2	7	2
8) Susimokėsiu mokesčiu už nuomojamojo ar nuosavybės teise turimo būsto komunalines paslaugas	1	-	-	6	2	5	1	-
	1	1	4	-	3	3	2	1

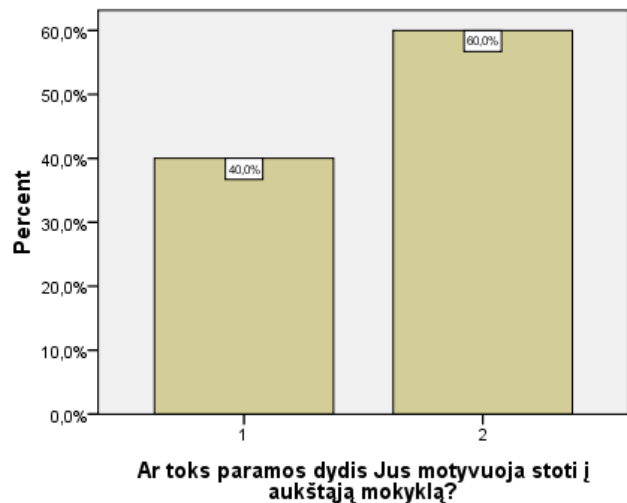
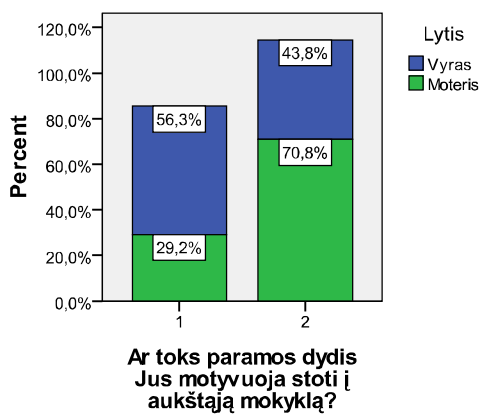
3 lentelė. Respondentų ketinimai išnaudoti, valstybės nustatytoms sritims, vienkartinę išmoką, pagal svarbą.

Tai gi, daugiausiai respondentų už šiuos pinigus ketina įsigyti kompiuterį ar kitą buitinę techniką. Antras pagal svarbą balas atitenka, taip pat, kompiuterio įsigijimui. Trečiu balu pagal svarbą, respondentai daugiausiai įvertino būsto išsinuomavimo ir atsiskaitymus už komunalinius mokesčius galimybes. Keturis balus daugiausiai surinko septintas punktą, t.y. pinigų panaudojimas daliai būsto paskolos dengti. Penktąjį balą pagal svarbą dalinasi trys pozicijos – 4, 5 ir 8. Šeštuoju balu pagal svarbą, respondentai įvertino septintąjį punktą – „naudosis daliai būsto paskolos dengti“. Septynis balus daugiausiai balų surinko variantas „pirksiu žemę“. Na, o mažiausiai svarbi galimybė jaunuoliams panaudoti šiuos pinigus tai – pinigų skyrimas mokslams.

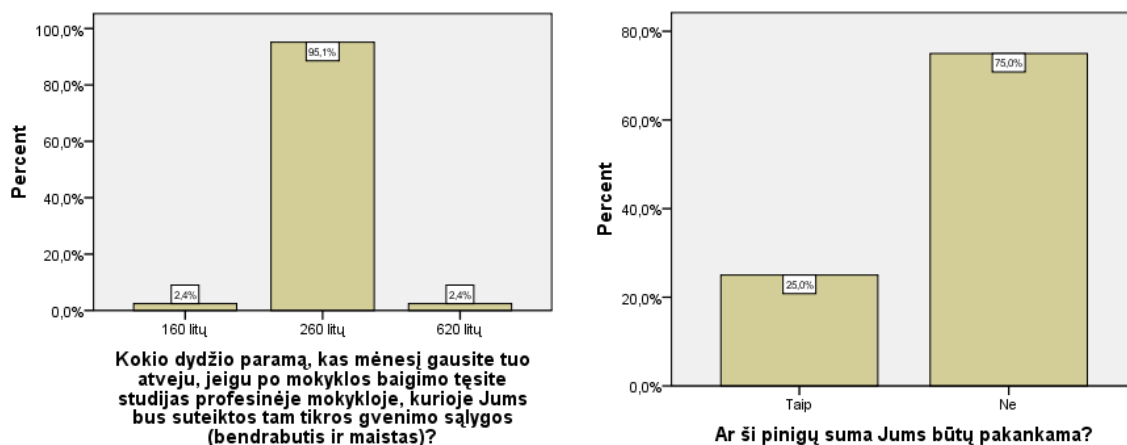
21 paveikslas. Jaunuolių žinios apie būsimąją valstybės paramą tolesnį mokymąsi pasirinkusiems jaunuoliams

Į klausimą kokio dydžio paramą, kas mėnesį gausite tuo atveju, jeigu po mokyklos baigimo rinksitės studijas aukštojoje ar aukštesniojoje mokyklose, kur savo pragyvenimu turėsite pasirūpinti patys“ apie 83% respondentų atsakė teisingai, t.y., kad jie gaus 520 litų didžio globos rūpybos išmoką. Ir apie 17% apklaustųjų nežinojo šio paramos dydžio.

22 paveikslas. Jaunuolių motyvacija stoti į aukštąsias ir aukštesniąsias mokyklas esant 520 litų per mėnesį paramos dydžiui

Į klausimą ar toks paramos dydis motyvuoja stoti į aukštąsias mokyklas 60% respondentų nurodė, jog jų, toks paramos dydis, nemotyvuoja stoti į aukštąsias mokyklas nes tiek pinigų „neužtenka pragyvenimui“. Paprašius nurodyti kokia pinigų suma jiems būtų pakankama studijų metu, 43% teigė, jog jiems užtektų 1000 litų per mėnesį.

23 paveikslas. Jaunuolių žinios apie mėnesinę globos išmoką mokslo tęsimui laikotarpiu

Į klausimą kokią paramą, jaunuoliai gaus jei toliau tęs mokslus, kur švietimo įstaigose jiems bus suteiktas bendrabutis ir maistas, 95% respondentų žinojo, koks tas paramos dydis, tačiau sekančiame klausime nurodė, jog tokia suma jiems per maža ir, kad jiems reikėtų nuo 500 iki 1000 litų finansinės paramos per mėnesį.

Kita vertus, šiuo metu dauguma jaunuolių žada įgyti profesiją vien dėl to, kad profesinėse mokyklose jie gauna socialinę išmoką bei nemokamas būtiniausias pragyvenimo sąlygas. Tačiau, be abejo, dauguma jaunuolių pabrėžia, kad jiems šių pinigų per mažai ir, kad dėl to besimokydami jie turi dar ir dirbti. Deja, tokiems be patirties jaunuoliams, darbą susirasti pakankamai sunku.

Į atvirą klausimą apie jaunuolius neraminančias baimes dėl jų pačių ateities, beveik visi respondentai paminėjo, jog labai bijo, kad neturės kur gyventi kai pabaigs mokslus, kad neturės pakankamai pinigų pragyvenimui ir, kad neras darbo. Tačiau tam tikras teigiamas ateities perspektyvas, jaunuoliai mato. Jie tiki, kad galės gyventi savarankiškai, kad įgis profesiją ar aukštąjį išsilavinimą, tikisi, kad turės darbus ir pan.

IV dalies apibendrinimas ir išvados:

1. Iš visų 16 ir daugiau metų amžiaus vaikų globos įstaigose gyvena daugiau mergaičių nei 40% berniukų - 60% ir 40%;
2. Kas antras jaunuolis norėtų gyventi vaikų globos namuose kol baigs mokyklą, t.y. ne tik kol jam sueina 18 metų bet šiek tiek ilgiau. Tačiau tik apie dešimt procentų jaunuolių gyvena vaikų globos namuose sulaukę pilnametystės ir daugiau metų;
3. Dauguma jaunuolių, t.y. 27% visų respondentų, savo pasirengimą savarankiškam gyvenimui įvertino aštuoniais balais;
4. Labiausiai pasirengę savarankiškam gyvenimui jaučiasi 16 ir 19 metų jaunuoliai. Mažiausiai pasirengę – 17, 18, 20 metų jaunuoliai. Bendras pasirengimo savarankiškam gyvenimui balų vidurkis yra 6,95;
5. Išėję iš globos namų apie 30 procentų jaunuolių planuoja gyventi mokymo įstaigos bendrabutyje, 27% - pas giminaičius, 17% visų jaunuolių, kuriuos sudaro 28% mergaičių, planuoja gyventi su drauge (-u), taip pat 12,5 procento jaunuolių, sulaukę pilnametystės ruošiasi grįžti gyventi ten iš kur buvo paimti – pas tėvus. Tarp jų yra 16% mergaičių ir perpus mažiau, t.y. 7% berniukų. Taigi apie 40% jaunuolių išėję iš globos namų gali pakliūti tarp socialinės rizikos asmenų;
6. Kas antras jaunuolis, planuoja įgyti vidurinį-profesinį išsilavinimą ir įgyti profesiją. Galima teigti, jog tokią didelę paklausą profesiniam išsilavinimui, tik padidina itin palankios gyvenimo ir mokymosi sąlygos šiose profesinėse mokyklose bei valstybės socialinė parama. 25 procentai – vidurinę mokyklą bei gimnaziją ir toliau žada studijuoti aukštesiose mokyklose. Apie 20 procentų planuoja baigti dešimtmetę mokyklą, iš jų 15% planuoja išvykti į užsienį ir 5% - neturi jokių ateities planų;
7. Galima teigti, kad dauguma jaunuolių realiai vertina šiandienines darbo rinkos sąlygas ir galimybes, nes daugelis respondentų savo pirmąjį atlyginimą įsivaizduoja nuo 1000 iki 1500 litų;
8. Taip pat, kas antras respondentas visiškai sutiko su teiginiu, kad žmogaus atlyginimo dydis ir socialinė padėtis priklauso nuo jo išsimokslinimo;
9. Galima teigti, kad didžioji dauguma (apie 70%), žino kokio dydžio vienkartinę socialinę paramą gaus palikdami vaikų globos namus. Dauguma jaunuolių šiuos pinigus pirmiausiai panaudos kompiuterio ar buitinės technikos įsigijimui, bei susimokėjimui

už būsto nuomą. Na, o paskutinėje vertinimo skalės vietoje atsidūrė galimybė šiuos pinigus skirti mokesčiui už studijas padengimui;

10. 83% jaunuolių žino kokią paramą kas mėnesį gaus, jei išėję iš globos namų toliau tęs mokslus, kur savo pragyvenimu turės pasirūpinti patys. Tačiau 60 procentų apklaustųjų teigė, kad tokia suma jiems per maža ir apie 43% jų nurodė, kad jiems reikėtų 1000 litų per mėnesį. Tačiau vienaip ar kitaip, atsižvelgiant į daugumos respondentų planus siekti išsimokslinimo arba profesijos ir toliau tęsti mokslus, galima daryti išvadą, kad vis dėl to ši parama jaunuolius motyvuoja toliau mokytis;

11. Panaši situacija yra ir apie mažesnę socialinę paramą, t.y. paramą, kurią gauna toliau tęsiantys mokslus našlaičiai, kur mokymo įstaigoje jiems būna suteiktos pragyvenimo sąlygos - maitinimas ir bendrabutis. Tačiau ir čia jaunuoliai nurodė, kad toks paramos dydis per mažas ir, kad jiems pragyvenimui reikėtų 500-1000 litų per mėnesį;

12. Labiausiai jaunuoliai jaučiasi nesaugūs dėl savo ateitis pirmiausiai dėl to, kad pabaigus mokslus, t.y. įgiję profesiją ir išėję iš bendrabučio neturės kur gyventi, kad neras darbo ir, kad nepakaks lėšų pragyvenimui.

5. VAIKŲ, IŠĖJUSIŲ IŠ GLOBOS DĖL PILNAMETYSTĖS, TOLESNIO IŠSIMOKSLINIMO SIEKIMO GALIMYBIŲ KAŠTŲ NAUDOS ANALIZĖ

Valstybinio reguliavimo priemonės, kurios formuotų suaugusių vaikų namų globotinius siekti profesinių tikslų, būtų labai svarbus ir reikšmingas, tiek pačiam vaikui tiek valstybei ir jos visuomenei ilguoju laikotarpiu, nes formuotų kūrybingą ir darbštą visuomenės pilietį. Įgytas išsilavinimas, tokiems ir taip gyvenimo nuskriaustiems asmenims, suteiktų daugiau pasitikėjimo savimi, jie lengviau integruotųsi į visuomenę, lengviau susirastų darbą ir taptų pilnaverčiais visuomenės nariais. Išsilavinimas, kaip nusikalstamumo prevencija, įrodyta ne vienu moksliniu tyrimu. Tam, kad geriau suprastume ir tiksliau išsiaiškintume jaunuolių, išėinančių iš globos namų paramos sistemos būklę, žemiau pateikiama SSGG analizė.

<p style="text-align: center;">Stiprybės</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stiprus vidinis tikėjimas ir pozityvus nusiteikimas ateities atžvilgiu; 2. Užsispyrimas siekti tikslo; 3. Valstybės skiriamos mėnesinės globos (rūpybos) išmokos tolesnio mokymosi laikotarpiu; 4. Valstybės skiriama vienkartinė globos rūpybos išmoka, skirta įsikurti. 	<p style="text-align: center;">Galimybės</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Įgyti išsimokslinimą ir susirasti gerai apmokamą darbą su geromis darbo sąlygomis ir socialinėmis garantijomis; 2. Darbintis į jokios kvalifikacijos nereikalaujančias darbo vietas; 3. Emigruoti.
<p style="text-align: center;">Silpnybės</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Savarankiškumo stoka; 2. Psichologinis pažeidžiamumas; 3. Būsto gyvenimui neturėjimas; 4. Išsimokslinimo neturėjimas. 	<p style="text-align: center;">Grėsmės – rizikos</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bedarbystė; 2. Įsitraukti arba būti įtrauktam į nusikalstamą veiklą (mergaitėms – prostitucijos rizika; berniukams - kalėjimas).

4 lentelė. Jaunuolių, sulaukusių pilnametystės ir paliekančių globos namus SSGG analizė.

SSGG analizės išvados:

1. Stiprus jaunuolių vidinis nusiteikimas ir tikėjimas, gali jiems padėti įgyti išsimokslinimą ar profesiją. Jaunuoliai, stengdamiesi išgyventi, nors ir be išsilavinimo, galės dirbti ir kvalifikacijos nereikalaujančius darbus, arba emigruoti ir dirbti užsienyje.
2. Pagrindinės jaunuolių asmeninės stiprybės padės išvengti bedarbystės ir atitolins polinkį į nusikalstamą ir visuomenei nepriimtina veiklą;
3. Savarankiškumo stoka ir psichologinis pažeidžiamumas gali trukdyti jaunuoliams studijų metu, kai reikės mokytis ir dirbti tuo pačiu metu, nes paprastai už valstybės skiriamą 520 ir 260 litų paramą per mėnesį pragyventi yra tikras iššūkis, juolab, kad būtiniausių prekių kainų lygis Lietuvoje nuolat didėja;
4. Būsto gyvenimui neturėjimas gali labai neigiamai įtakoti jauną žmogų. Juolab, kad darbas kvalifikacijos nereikalaujančiuose darbuose yra menkai apmokamas uždirbant minimalų atlyginimą išsinuomoti būstą gali būti neįmanoma. Būsto neturėjimas gali paskatinti jaunuolių emigraciją, nes svetur, dažniausiai, paprasti darbai žymiai geriau apmokami;
5. Psichologinis pažeidžiamumas ir savarankiškumo stoka, gali jaunuolius pastūmėti link nusikalstamų ir visuomenei nepriimtinių veiklų. Vienų vaikų globos namų socialinė darbuotoja, teigė, kad pasitaiko, jog jaunuoliai nepritampa tame pasaulyje už globos namų dėl savarankiškumo stokos. Dėl šios priežasties, berniukams padidėja nusikalstamumo rizika ir kalėjimo tikimybė, o mergaitėms – prostitucijos;
6. Išsimokslinimo neturėjimas arba kai jaunuoliai yra baigę tik dešimtmetę arba vidurinę mokyklą, padidėja bedarbystės rizika, o kartu su šia problema seka ir noras žūt būt užsidirbti pinigų. Taip pat, neturint profesijos, būsimo atlyginimo dydis dažniausiai yra minimus darbo užmokestis, kurio užsitikrinti būtiniausioms pragyvenimo sąlygoms, neretai, neužtenka;
7. Valstybės skiriamos globos (rūpybos) išmokos tolesnio mokymosi laikotarpiu jaunuoliams, leidžia jiems mokytis ir tuo pačiu skatina dirbti, nes tokia parama yra per maža;
8. Vienkartinė socialinė išmoka, skirta įsikurti, gali šiek tiek pagelbėti, ką tik išėjusiam iš globos namų jaunuoliui, bet nusipirkti gyvenamąją vietą, už šią sumą, kaip parodė Lietuvos ekonomikos analizė, šiuo metu yra neįmanoma. Kaip parodė atliktas tyrimas, jaunuoliai labiausiai linkę šią pinigų sumą išleisti buitinės įrangos ir asmeninio kompiuterio įsigijimui.

5.1. Su socialine problema tiesiogiai susijusių kaštų ir naudos identifikavimas

Lentelėje nr. 5 pateikti identifikuoti tiesioginiai valstybės kaštai, patiriami išmokant globos išmokas našlaičiams ar tėvų globos netekusiems jaunuoliams, kurie sulaukę pilnametystės ir išėję iš globos namų toliau tęsia mokslus. Taip pat tiesioginė nauda, kurią valstybė gauna mokesčių pavidalu per visą našlaičių ar tėvų globos netekusių jaunuolių darbingą gyvenimo laikotarpį.

Valstybės patiriami tiesioginiai kaštai	Tiesioginė nauda valstybei
Globos (rūpybos) išmokos kaštai toliau tęsiantiems mokslus jaunuoliams	Surenkami mokesčiai

5 lentelė. Tiesiogiai su nagrinėjama problema susiję kaštai ir nauda

5.2. Kaštų ir naudos įvertinimas

Kaštų įvertinimas. Valstybės patiriami kaštai vienam našlaičiui, sulaukusiam pilnametystės ir tęsiančiam mokslus toliau yra 260 arba 520 litų per mėnesį, 3120 ir 6240 litų per metus, kurie mokami ne ilgiau kaip šešerius metus, t.y. kol jaunuoliui sueina 24 metai. Žemiau pateikiama diskontuotų kaštų, tenkančių vienam pilnametystės sulaukusiam našlaičiui, lentelė.

Valstybės patiriami tiesioginiai kaštai globos (rūpybos) išmokoms	1m	2m	3m	4m	5m	6m	Iš viso	Ateities vertė	Dabartinė vertė
Besimokantiems aukštosiose mokyklose kai išmoka yra 520 lt/mėn.	6240	6240	6240	6240	6240	6240	37440	39834	38646

Besimokantiems profesinėse mokyklose, kai išmoka yra 260 lt/mėn.	3120	3120	3120	3120	3120	3120	18720	20490	20046
---	------	------	------	------	------	------	-------	-------	-------

6 lentelė. Valstybės patiriamų kaštų identifikavimas, finansuojant jaunuolio tolesnį mokymąsi ir pragyvenimo išlaidas to mokymosi metu.

Vaikas, baigęs vidurinę mokyklą ir išėjęs iš globos namų gali rinktis tokį išsilavinimą ar profesiją, koki leidžia jo sugebėjimai ir kitos aplinkybės. Valstybės išlaidos vienam asmeniui priklausys nuo to, kur ir ką vaikas mokysis, nes kiekvienos studijų krypties trukmė yra skirtinga. Jei našlaitis sieks įgyti profesinį pasirengimą - mokymosi įstaigoje jis užtruks nuo dviejų iki penkių metų, jei jaunuolis norės įgyti aukštesnį išsilavinimą, jis mokymosi įstaigoje mokysis apie tris metus ir jeigu jaunuolis pasirinktų studijas universitete, tai jos truks nuo keturių iki šešių metų. Atlikus tyrimą, paaiškėjo, jog dauguma jaunuolių stengiasi maksimaliai išnaudoti valstybės skiriamą paramą ir nemokamą pastogę bei maitinimą, mat išėję iš globos namų jie, paprastai, tęsia mokslus profesinėje mokykloje, kur jiems yra suteikiamos nemokamos gyvenimo sąlygos. Baigę profesinę-vidurinę mokyklą, toliau tęsia mokslus profesinėje mokykloje, pasirinkdami mokytis dar vieną profesiją. Taip jaunuoliai iki 24 metų įgyja dvi profesijas ir maksimaliai išnaudoja valstybės skiriamą paramą.

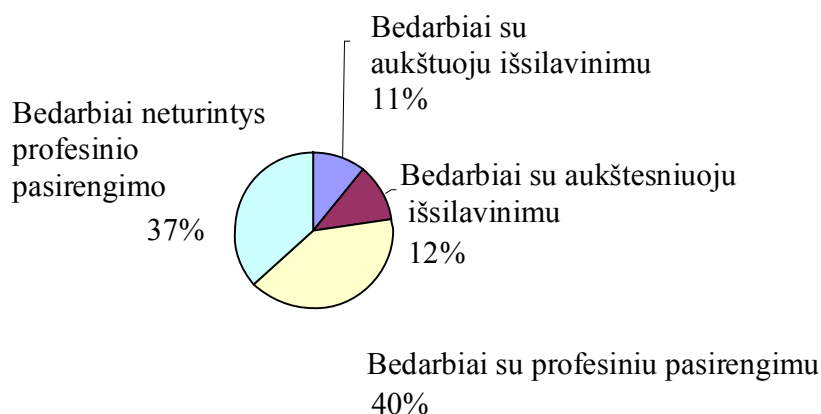
Naudos įvertinimas. Reikia identifikuoti kokią naudą galime sieti su vienu jaunuoliu įgijusiu profesiją ar išsilavinimą per visą savo darbingą amžių, arba kokią naudą sukuria vienas skirtingo išsilavinimo lygio darbuotojas. Tiesiogiai valstybės gaunama nauda yra mokesčiai. Paprastai piliečio sumokami mokesčiai valstybei priklauso nuo asmens išsilavinimo ir darbo rinkoje praleistų metų skaičiaus.

Analizuojant našlaičių, su valstybės finansine pagalba baigusią studijas ateityje duosiančią naudą valstybei, pirmiausiai reikia įvertinti kiek vienas skirtingo išsilavinimo Lietuvos pilietis, dirbantis vienokią ar kitokią darbą, duos finansinės naudos savo valstybei, t.y. kiek į valstybės biudžetą jis sumokės mokesčių per visą savo darbingą gyvenimo laikotarpį.

Remiantis Lietuvos darbo biržos ir Lietuvos Statistikos departamento pateiktais duomenimis 2009 metais Lietuvoje buvo 9,4% bedarbių nuo darbingo amžiaus gyventojų. Žemiau pateiktoje lentelėje matosi, kad 2009 metais 37% visų bedarbių sudarė asmenys

neturintys profesinio pasirengimo. Taip pat apie 40% proc. visų bedarbių sudarė asmenys su profesiniu pasirengimu.

Bedarbių struktūra pagal išsilavinimą ir profesinį pasirengimą
2009 metais

24 paveikslas. Bedarbių struktūra pagal išsilavinimą 2009 metais. Šaltinis Lietuvos darbo birža.

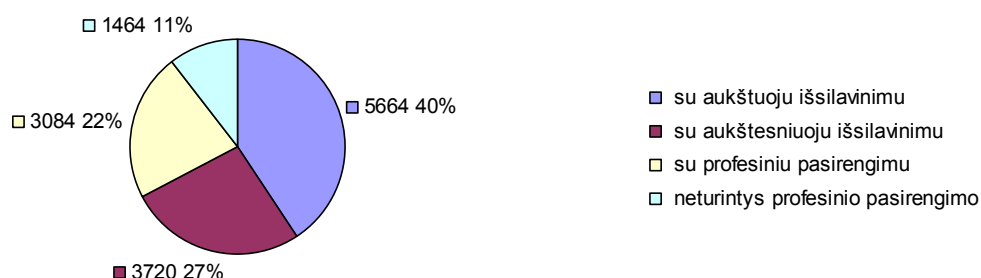
Taigi 2009 metais didžiąją bedarbių dalį - apie 77%, Lietuvoje sudarė asmenys neturintys profesinio pasirengimo ir su profesiniu pasirengimu. Tai reiškia, kad valstybei būtų naudingiau jog Lietuvos vaikai siektų daugiau aukštojo arba aukštesniojo išsilavinimo. Naudingiau ne tik dėl to, kad nedarbas šalyje, tikėtina, būtų mažesnis ir valstybė išleistų mažiau pinigų nedarbo pašalpai mokėti, bet ir dėl to, kad asmenys su aukštuju ir aukštesniu išsilavinimu paprastai gauna didesnes pajamas – sumoka daugiau mokesčių ir daugiau suvartoja. Taip pat svarbu, jog Lietuvos nusikalstamumo statistika rodo, jog asmenys su aukštuju ar aukštesniu išsilavinimu padaro mažiau tiek moralinės, tiek materialinės žalos visuomenei.

Lentelėje nr. 7, pateikti iš Lietuvos statistikos departamento gauti duomenys apie žmonių su skirtingais išsilavinimais darbo užmokesčio dydžius. Akivaizdu, jog didžiausias pajamas gauna žmonės su aukštuju išsilavinimu, t.y. vidutiniškai apie 2121 litų per mėnesį.

Išsilavinimo lygis	DU per mėnesį
Su aukštuoju išsilavinimu	2121
Su aukštesnioju išsilavinimu	1500
Su profesiniu pasirengimu	1300
Neturintys profesinio pasirengimo	800

7 lentelė. Darbingo amžiaus žmonių darbo užmokesčiai pagal išsilavinimą. Šaltinis Lietuvos Statistikos departamentas

Vieno darbuotojo per metus sumokami mokesčiai pagal išsilavinimą

26 paveikslas. Vieno darbuotojo, per metus sumokami mokesčiai pagal išsilavinimą

Kaip pavaizduota diagramoje, akivaizdu, kad darbuotojai su aukštuoju išsilavinimu į valstybės biudžetą sumoka žymiai daugiau mokesčių nei darbuotojas su kitais išsilavinimo lygiais. Darbuotojų, su aukštuoju išsilavinimu per metus sumokami mokesčiai valstybei yra net 3.8 karto didesni už neturinčius jokie profesinio pasirengimo, 1,8 karto didesni už darbuotojus su profesiniu pasirengimu ir 1,5 karto didesni už darbuotojus su aukštesnioju išsilavinimu.

Vidutinis žmogaus pensinis amžius Lietuvoje yra 62 metai. Potencialūs studentai iš globos namų, kaip parodė tyrimas, vidurinę mokyklą baigia dažniausiai dvidešimties metų. Aukštąjį išsilavinimą, vidutiniškai įgyja per 5 metus. Taigi, žmogus su aukštuoju išsilavinimu pradeda dirbti eidamas apie 25-uosius metus ir būna darbo rinkoje apie 37 metus. Taigi, būdamas darbingas, vienas žmogus su aukštuoju išsilavinimu uždirba vidutiniškai apie 25.452 litų per metus ir 941.724 litų per visą savo darbingą amžių.

Uždirbdamas 2121 litų per mėnesį atlyginimą, kas mėnesį į valstybės biudžetą darbuotojas su aukštuoju išsilavinimu sumoka 15% pajamų mokestį, 6% privalomąjį sveikatos draudimo mokestį ir 3% pensijų ir socialinio draudimo mokestį. Iš viso 24% nuo atlyginimo ir tai yra 472 litai per mėnesį, 5664 litai per metus ir 209.568 litų per visą savo darbingą amžių. Be šių mokesčių nuo mėnesinio atlyginimo valstybei taip pat sumokami ir kiti 30.98% socialinio draudimo ir pensijų mokestis bei 0.1% įmoka į garantinį fondą, kuriuos sumoka darbuotojo darbdavys. Per mėnesį šie mokesčiai sudaro 659,12 litų, per metus – 7.909 litus, o per 38 metus – 300.558 litus. Taigi iš viso per metus pilietis, su aukštuoju išsilavinimu valstybės biudžetą papildo 13.573 litais, o per visus 38 darbo metus - 515.790 litų.

Aukštesnįjį išsimokslinimą, jaunuolis vidutiniškai įgyja per 3 metus ir su šiuo išsimokslinimu pradeda dirbti eidamas apie 23-uosius metus. Toks darbuotojas šalies darbo rinkoje išbūna apie 39 metų. Taigi, būdamas darbingas, vienas pilietis su aukštuoju išsilavinimu uždirba vidutiniškai 18.000 litų per metus ir 702.000 litų per visą savo darbingą amžių.

Uždirbdamas 1500 litų per mėnesį į valstybės biudžetą darbuotojas su aukštesniuoju išsilavinimu sumoka 15% pajamų mokestį t.y 175 litai, 6% privalomąjį sveikatos draudimo mokestį – 90 litų ir 3% pensijų ir socialinio draudimo mokestį – 45 litus. Iš viso 24% nuo atlyginimo ir tai yra 310 litų per mėnesį, 3720 litų per metus ir 148.800 litų per visą savo darbingą amžių. Taip pat į valstybės biudžetą patenka ir kiti 30.98% socialinio draudimo ir pensijų mokestis bei 0.1% įmoka į garantinį fondą, kuriuos sumoka darbuotojo darbdavys ir kurie sudaro 466 litai per mėnesį, per metus – 5592 litai, o per 40 metų – 223.680 litų. Taigi iš viso per metus pilietis, su aukštesniuoju išsilavinimu valstybės biudžetą papildo 9312 litų, o per visus 40 darbo metų – 372.480 litų.

Profesinį pasirengimą, studentas vidutiniškai įgyja per 2 metus ir su šiuo išsilavinimu pradeda dirbti eidamas apie 20-uosius metus. Toks darbuotojas šalies darbo rinkoje išbūna apie 42 metus. Taigi, būdamas darbingas, vienas pilietis su profesiniu pasirengimu uždirba vidutiniškai 15.600 litų per metus ir 655.200 litų per visą darbingo amžiaus laikotarpį.

Uždirbdamas 1300 litų per mėnesį į valstybės biudžetą darbuotojas su profesiniu pasirengimu taip pat sumoka 15% pajamų mokestį t.y 140 litų, 6% privalomąjį sveikatos draudimo mokestį – 78 litus ir 3% pensijų ir socialinio draudimo mokestį – 39 litus. Iš viso

24% nuo atlyginimo ir tai yra 257 litų per mėnesį, 3084 litų per metus ir 129.528 litų per visą savo darbingą amžių. Taip pat į valstybės biudžetą patenka ir kiti 30.98% socialinio draudimo ir pensijų mokesčiai bei 0.1% įmoka į garantinį fondą, kuriuos taip pat sumoka darbuotojo darbdavys, t.y. 404 litai per mėnesį, per metus – 4848 litai, o per 40 metų – 193.920 litų. Taigi iš viso per metus pilietis, su profesiniu pasirengimu valstybės biudžetą papildo 7932 litais, o per visus 42 darbo metų – 333.144 litais.

Neturintis profesinio pasirengimo žmogus teoriškai turėtų pradėti dirbti sulaukęs pilnametystės, t.y. eidamas apie 18-uosius metus. Toks darbuotojas šalies darbo rinkoje vidutiniškai išbūna apie 44 metus. Taigi, būdamas darbingas, vienas pilietis be profesinio pasirengimo per mėnesį uždirba 800 litų, per metus 9600 litų ir 422.400 litų per visą darbingo amžiaus laikotarpį, t.y. 44 darbo metus.

Uždirbdamas 800 litų per mėnesį į valstybės biudžetą darbuotojas be profesinio pasirengimo sumoka 50 litų pajamų mokesčių, 48 litus privalomojo sveikatos draudimo mokesčių ir 24 litus pensijos ir socialinio draudimo mokesčių. Iš viso tai yra 122 litai per mėnesį, 1464 litai per metus ir 64.416 litus per visą savo darbingą amžių. Darbdavys, išlaikantis tokį darbuotoją į biudžetą sumoka dar 248 litus socialinio draudimo ir pensijų mokesčių bei 1 lito įmoką į garantinį fondą. Iš viso t.y. 249 litai per mėnesį, 2988 litai per metus, 131.472 litai per 44 metus. Taigi iš viso darbuotojo be profesinio pasirengimo į valstybės biudžetą sumokami mokesčiai sudarys 4452 litus per metus ir 195.888 litus per visą darbingą laiko tarpą.

Išsilavinimo lygis	Sumokami mokesčiai per metus	Darbingo amžiaus laikotarpis metais	Ateities vertė	Dabartinė vertė
Su aukštesniu išsilavinimu	5664	37	257946	250145
Su aukštesniu išsilavinimu	3720	40	201528	196069
Su profesiniu pasirengimu	3084	42	186266	181509

8 lentelė. Vieno asmens sumokami mokesčiai per metus ir per visą darbingą laikotarpį.

5.3. Kaštų ir naudos dabartinės vertės palyginimas

Kaštų ir naudos dabartinės vertės apskaičiavimui, šiuo atveju, geriausiai tinka kaštų ir naudos santykis, nes valstybės vienam asmeniui kaštai patiriami per pirmuosius šešis metus. O nauda mokesčių pavidalu gaunama tik po to kai jaunuolis baigia savo pasirinktus mokslus ir kai visos išmokos jau išmokėtos. Kaštų ir naudos santykio apskaičiavimo formulė:

$$CBR = \frac{PV_{benefits}}{PV_{costs}} \text{ (5 formulė);}$$

$$PV = \frac{FV}{(1+i)^n} \text{ (6 formulė):}$$

PV – dabartinė vertė;

FV – ateities vertė;

i – palūkanų norma;

n – metų skaičius.

Santykis tarp kaštų ir naudos apskaičiuojamas tarp:

Globos (rūpybos) išmokos kaštai toliau tęsiantiems mokslus jaunuoliams (besimokantiems aukštosiose mokyklose, kai išmoka yra 520 lt/mėn.)	Su aukštuoju išsilavinimu Su aukštesniuoju išsilavinimu
Globos (rūpybos) išmokos kaštai toliau tęsiantiems mokslus jaunuoliams (besimokantiems profesinėse mokyklose, kai išmoka yra 260 lt/mėn.)	Su profesiniu pasirengimu

9 lentelė. Kaštų ir naudos santykis apskaičiuojamas tarp šių veiksnių.

Išsilavinimo lygis	Dabartinė naudos vertė	Dabartinė kaštų vertė	Kaštų naudos santykio apskaičiavimas
Su aukštesniu išsilavinimu	250145	38646	$CBR = \frac{250145}{38646} = 6,47$
Su aukštesniu išsilavinimu	196069	38646	$CBR = \frac{196069}{38646} = 5,07$
Su profesiniu pasirengimu	181509	20046	$CBR = \frac{181509}{20046} = 9,05$

10 lentelė. Valstybės patiriamų kaštų ir naudos santykio apskaičiavimas

Taikant kaštų – naudos santykį paaiškėjo, kad valstybės remiamo vieno našlaičio su aukštesniu išsilavinimu sukuriama vertė per visą darbingą jo amžių yra beveik 6,5 kartų didesnė, nei dėl jų mokymosi patiriamų valstybės kaštų. Tai reiškia, kad valstybė jau dabar galėtų labiau skatinti našlaičius išėjusius iš globos namų ir siekiančius aukštojo išsimokslinimo tiek suteikdama didesnę vienkartinę socialinę paramą skirtą įsikurti, tiek skatindama ir motyvuodama juos didesne globos (rūpybos) išmoka.

Pavyzdžiui taikant versle plačiai paplitusią 3% kapitalo grąžos normą, gauname, jog valstybei jos patirtos išlaidos atsipirks kai jaunuolio sumokėti valstybei mokesčiai sieks 39795 litus. Atsipirkimas valstybei įvyks septintaisiais jaunuolio darbo metais kai jo sumokėtų mokesčių suma valstybei sieks 42546 litų. Taigi, studijuojantiems aukštesiose mokyklose našlaičiams galima būtų skirti kur kas didesnę paramą, kuri ne tik leistų šiaip taip išgyventi, bet užtikrintų jų orų egzistencinių poreikių tenkinimą ir kurtų motyvacinę paskatą jaunuoliams siekti aukštesnio išsilavinimo bei gerai mokytis. Šiuo atveju, našlaičių sėkmingo mokymosi motyvacijai ir aukštojo mokslo siekimo motyvacijos didinimui valstybė galėtų panaudoti rezervą iš patiriamos naudos pertekliaus - 207599 litų.

Su aukštesniu išsilavinimu našlaičiai valstybei mokesčių pavidalu sugrąžina valstybės patirtų išlaidų daugiau kaip penkis kartus daugiau. Remiantis 3% kapitalo grąžos norma, šios išlaidos valstybei atsipirks jau dešimtaisiais darbo metais ties 41862 litais sumokėtų mokesčių. Vadinasi valstybė, šiuo atveju galėtų paskirstyti jaunuolio paramai studijų metu apie 154207 litus.

Jaunuolis, su profesiniu pasirengimu remiantis kaštų – naudos santykiu, atneša daugiausiai naudos valstybei. Toks našlaitis sumoka mokesčių valstybei apie devynis kartus

daugiau nei valstybė, paremdama jį mokymosi laikotarpiu patiria kaštų. Taikant trijų procentų kapitalo grąžos normą, valstybės patirtų kaštų atsiperkamumas būtų ties jaunuolio sumokėtais 24121 litų mokesčiais. Vadinasi, šiuo metu, valstybė našlaičius, kurie siekia įgyti profesiją, galėtų paremti iš viso 157388 litais.

Kaip parodė kaštų naudos santykis ir klasikinės kapitalo grąžos normos taikymo pavyzdys valstybės gaunama nauda viršija kaštus nuo penkių iki devynių kartų. Toks didelis skirtumas tarp kaštų ir naudos yra tiesiog netoleruotinas socialine prasme, nes tokia mokesčių skirstymo ir surinkimo politika daugiau panaši į našlaičių išnaudojimą.

V dalies apibendrinimas ir išvados:

1. Jaunuoliai stengiasi maksimaliai išnaudoti jiems skiriamą socialinę paramą. Našlaičiai stengiasi kuo ilgiau užsibūti mokymo įstaigose, dažniausiai profesinėse mokyklose – įgiję vieną profesiją jie noriai imasi mokytis kitos, nes taip gali pratęsti jiems mokamos globos (rūpybos) išmokos mokėjimą;
2. Valstybei naudingiau, kad visi turintys gebėjimų ir noro jaunuoliai siektų aukštojo ar aukštesniojo išsilavinimo, nes šio išsilavinimo lygio asmenims būdinga gerokai mažesnė bedarbystės rizika;
3. Daugiausiai mokesčių valstybei sumoka asmenys su aukštuoju išsilavinimu;
4. Remiantis kaštų – naudos santykiu, našlaičiai su profesiniu išsilavinimu atneša daugiausiai naudos palyginus su tuo, kiek valstybė išleidžia pinigų jiems mokėdama globos (rūpybos) išmokas mokslo tęsimo laikotarpiu;
5. Remiantis kaštų – naudos santykiu, galima daryti išvadą, kad valstybė išnaudoja našlaičius su, bet kuriuo išsilavinimo lygiu, suteikdama jiems tik minimalius pragyvenimo išteklius.

6. DARBO IŠVADOS, PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1 išvada. Lietuvos ekonominės situacijos už 2006-2011 m laikotarpį analizė parodė, kad Lietuvoje labai svarbu paskirstyti lėšas kuo efektyviau, nes valstybės biudžeto lėšos mažėja, t.y. mažėja mokesčių surenkamumas. Dėl to svarbu turimus išteklius paskirstyti socialiai teisingai ir ekonomiškai efektyviai. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad viešojoje erdvėje nuolat diskutuojama apie galimą korupciją tiek atliekant viešuosius pirkimus, tiek sprendžiant socialines problemas ir įvairius valstybinio masto projektus, būtina imtis priemonių stabdant šiuos veiksnius. Kaip viena iš priemonių galėtų būti kaštų – naudos analizė, taikoma vertinant valstybės paramos lygį socialiniams klausimams spręsti. Lietuvos vyriausybė, pamažu, reglamentuoja KNA taikymą šalies investiciniuose projektuose. Tai geras ženklas teisingo šalies biudžeto skirstymo ir jo efektyvumo užtikrinimo link.

2 išvada. Remiantis tarptautine vaiko teisių apsaugos deklaracija, kuri teigia, kad kiekvienas vaikas turi teisę įgyti išsimokslinimą, kuris bent jau pradiniuose etapuose turi būti nemokamas. Kiekvienoje šeimoje tėvai stengiasi savo vaikui suteikti galimybes įgyti kuo geresnį išsimokslinimą atsižvelgiant į vaiko norus ir sugebėjimus. Nes tik turėdamas vienokią ar kitokią specialybę jaunuolis gali toliau žengti žingsnius į savarankišką gyvenimą. Panašiai elgiasi ir valstybė rūpindamasi savo našlaičiais vaikais. Valstybė našlaičius remia ir skatina toliau mokytis, bet deja šiuo momentu nepakankamai, nes skiriamos vienkartinės paramos įsikurti bei globos (rūpybos) išmokos, skirtos jaunuoliams kurie išėję iš globos namų toliau tęsia mokslus, dydis faktiškai neatitinka šių dienų pragyvenimui reikalingų finansinių išteklių.

3 išvada. Remiantis 2009 metų Lietuvos statistikos departamento pateiktais duomenimis iš 423 našlaičių sulaukusių pilnametystės mokytis ar dirbti išvyko tik apie 18 procentų. Atlikus tyrimą, paaiškėjo, kad daugumą jaunuolių toliau tęsti mokslus profesinėse ar kitose aukštosiose mokyklose skatina valstybės skiriama globos išmoka bei esančios palankios pragyvenimo sąlygos našlaičiams. Tyrimo rezultatai parodė, kad daugelis jaunuolių naudojami esančia situacija ir stengiasi maksimaliai išnaudoti jiems lengvatinėmis sąlygomis suteikiamus bendrąsias, maitinimą bei globos išmokas.

4 išvada. Kaip parodė atliktas tyrimas, našlaičiai nerimauja dėl to, kad baigus studijas neturės būsto, gero darbo ar, kad jų uždirbamų pajamų neužteks pragyvenimui. Pastebima, kad jaunuoliai išmano šiandienines pragyvenimo sąlygas ir įsivaizduoja kokie pajamų dydžiai yra reikalingi norint savarankiškai gyventi. Nemažai jaunuolių, nurodė, kad skiriama 520 litų per mėnesį parama, kurios turėtų užtekti bendrabučio nuomai, maistui ir kitoms būtiniausioms prekėms tiesiog per maža. Panašiai atsiliepė ir jaunuoliai, kurie planuoja tęsti mokslus profesinėse mokyklose ir kurių paramą, dažniausiai, sudaro 260 per mėnesį. Deja tai yra akivaizdu atsižvelgiant į šiandienines būsto nuomos ir kitų būtiniausių prekių, o ypač maisto, nuolat augančias, kainas. Dauguma jaunuolių teigia, kad jiems užtektų 1000 litų paramos per mėnesį. Taip pat dauguma jaunuolių norėtų gyventi vaikų globos namuose kol baigs mokyklą, tačiau dėl vietų trūkumo šia galimybe gali pasinaudoti tik nedaugelis našlaičių.

5 išvada. Valstybės parama sulaukusiems pilnametystės ir išėjusiems iš globos namų bei tęsiantiems mokymąsi toliau, našlaičiams sudaro galimybes įgyti išsilavinimą. Tačiau kaip parodė kaštų – naudos analizė, valstybės patirti kaštai išmokant globos (rūpybos) išmokas, mokesčių pavidalu atsiperka jau per pirmuosius dešimt, o kai kuriais atvejais ir anksčiau, šių jaunuolių darbo metų. Kadangi skirtumas tarp valstybės patiriamų išlaidų ir gaunamos naudos yra nepagrįstai didelis, nepaisant, koks našlaičio išsilavinimas, todėl galima būtų rekomenduoti finansų ministerijai šiek tiek pakoreguoti globos (rūpybos) išmokų skyrimą našlaičiams, toliau tęsiantiems mokslus. Taip bus sukuriama realios paskatos siekti išsilavinimo, o valstybė nepatirs perteklinės naudos, kuri nepriimtina socialinei valstybėje.

Pasiūlymai ir rekomendacijos:

1. Rekomenduotina, kaip įmanoma anksčiau pradėti taikyti specialias našlaičių psichologinio ruošimo programas, padėsiančias jiems priprasti prie minties, kad bet kokiame atveju, labai svarbu mokytis ir vėliau siekti vienokio ar kitokio išsimokslinimo, atsižvelgiant į asmenines galimybes ir sugebėjimus. Reikia kuo anksčiau padėti vaikui ar jaunuoliui pačiam aptikti jo asmenines savybes ir tam tikrus gebėjimus, kurie būtų maksimaliai išnaudojami ir ugdomi vėliau pasirinkus vieną ar kitą specialybę. Reikia, kad kiekvienas vaikas, o vėliau ir jaunuolis žinotų, kokia veikla jam labiau tiktų ir kur jis galėtų geriau save realizuoti. Tokiu atveju, matydamas ir suvokdamas savo ateities galimybes, našlaitis galės

ruošti iš anksto būsimoms studijoms tiek aukštosiose, tiek aukštesniosiose, tiek profesinėse mokymo įstaigose.

2. Šiuos jaunos žmones, reikia kuo anksčiau supažindinti su galimomis valstybės skatinimo formomis, skirtomis našlaičiams, kurie sulaukę pilnametystės ir išėję iš globos namų toliau tęsia mokslus. Esamos skatinimo forma, dėl didelio valstybės kaštų naudos santykio, galėtų būti pakeičiama į šias:

Mėnesinė parama toliau tęsiantiems mokslus našlaičiams		Su sąlyga, kad ...
	800	... našlaitis studijų metu savo pragyvenimo sąlygomis rūpinasi pats;
	400	... našlaičiui mokymo įstaigos suteiktas nemokamas bendrabutis ir maitinimas.
Našlaičio stipendija už gerus mokymosi rezultatus, mokama kas semestrą už kiekvieną baigtą dalyką, įvertintą ne žemesniu nei 8 balu		Su sąlyga, kad ...
	100	... našlaitis studijuoja nemokamoje aukštosios, aukštesniosios ar profesinės mokymo įstaigos studijų vietoje;
	50	... našlaitis studijuoja mokamoje aukštosios ar aukštesniosios mokymo įstaigos studijų vietoje, tačiau studijų išlaidas dengia valstybė.

11 lentelė. Mėnesinė globos išmoka našlaičiams išėjusiems iš globos namų ir toliau tęsiantiems mokslus ir našlaičio stipendija už gerus mokymosi rezultatus

Našlaičiams, kurie išėję iš globos namų toliau tęsia mokslus, priklausomai, nuo jiems šiose įstaigose suteikiamų pragyvenimo sąlygų, valstybės skiriama globos išmoka galėtų būti nuo 400 iki 800 litų per mėnesį. Taip pat, valstybė našlaičius galėtų motyvuoti gerai mokytis,

papildomai kas semestrą skirdama jiems našlaičio stipendiją už gerus mokymosi rezultatus. Šios stipendijos skyrimas turėtų priklausyti nuo besimokančio našlaičio studijų įvertinimų.

Kaip parodė tyrimas, apie 20 procentų našlaičių, savo ateities planus sieja su mokymusi aukštosiose ar aukštosiiose šalies mokymo įstaigose. Tačiau, kaip ir visiems šalies vaikams, įstoti į aukštosios mokyklos valstybės finansuojamas vietas yra ne taip paprasta, o našlaičiams už tokias mokamas studijas susimokėti praktiškai neįmanoma. Todėl, turintiems reikiamų gabumų ir noro, įstojusiems į mokamas studijas, našlaičiams valstybė galėtų jas finansuoti. Jeigu našlaitis po kurio laiko negalėtų pretenduoti į valstybės bendrąja tvarka finansuojamą studijų vietą ir jeigu našlaičio studijų vidurkis ir toliau būtų ne žemesnis kaip aštuoni balai, valstybė galėtų ir toliau finansuoti tokias jaunuolio studijas. Šiuo atveju valstybės mokama našlaičio stipendija galėtų būti 50 litų. Na, o jeigu našlaitis, po kurio laiko vis dėl to galėtų pretenduoti į valstybės finansuojamą studijų vietą, nuo šio momento jo stipendija galėtų sudaryti 100 litų už kiekvieną gerai baigtą dalyką kas semestrą.

LITERATŪRA

1. Harry Campbell, Richard Brown. Benefit - cost analysis. Financial and Economic Appraisal using spreadsheets, 2003.
2. Birutė Mikulskienė. Sprendimų priėmimo metodai viešajam valdymui, 2010.
3. Tevfik F. Nas. Cost - benefit Analysis, Theory and Application, 1996.
4. E. J. Mishan and Euston Quah. Cost Benefit Analysis, 2007.
5. Richard W. Tresch. Public Sector Economics, 2008.
6. Critiques of Cost-Benefit Analysis by Dave Iverson <http://www.fs.fed.us/eco/eco-watch/econcritiques.html>
7. Trade and . . . Problems, Cost-Benefit Analysis and Subsidiarity, Joel P. Trachtman <http://centers.law.nyu.edu/jeanmonnet/papers/97/97-01-1.html>
8. http://duncankennedy.net/documents/Photo%20articles/CostBenefit%20Analysis%20of%20Entitlement%20Problems_A%20Critique.pdf
9. http://mpra.ub.unimuenchen.de/9876/1/Haveman_Benefit_Cost_Analysis_QJE_1967.pdf
10. <http://www.aaep.org/ar/anales/works/works2003/Aliberti.pdf>
11. Dr. R. Kuodis. Viešųjų projektų kaštų ir naudos analizė – pagrindinė priemonė kovoti su korupcija ir valdininkų nemokšišku, 2004; http://neris.mii.lt/~ekonomika/Econlib/Kuodis_2004c.pdf
12. Canadian Cost-Benefit Analysis, Guide Regulatory Proposals. Treasury Board of Canada Secretariat, 2007. Catalogue No. BT58-5/2007 ISBN 978-0-662-05039 http://sciencepolicy.colorado.edu/students/envs_5120/CanadaCBA.pdf
13. [http://yosemite.epa.gov/ee/epa/eed.nsf/webpages/Guidelines.html/\\$file/Guidelines.pdf](http://yosemite.epa.gov/ee/epa/eed.nsf/webpages/Guidelines.html/$file/Guidelines.pdf)
14. Corruption Perceptions Index 2010 Results. http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results
15. Disaster risk reduction and cost-benefit analysis. <http://www.proventionconsortium.org/?pageid=26>
16. http://lt.wikipedia.org/wiki/Korupcijos_suvokimo_indeksas
17. http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/verslo_projektavimas_II/117872.html
18. Cost Accounting, A Managerial Emphasis, Charles T. Horngren, Srikant M. Datar, George Foster, Prentice Hall, 2008.

19. http://lt.wikipedia.org/wiki/Dabartin%C4%97_grynoji_vert%C4%97
20. The use of the discount rate in a cost-benefit analysis for different uses of a humid tropical forest area. Ecological Economics, 3 (1991) 43-57. Elsevier Science Publishers B.V., Amsterdam <http://www.sni-hueting.info/EN/Publications/1991-Discount-Rate.pdf>
21. http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/ekonomikos_katedra/2007m/paskaitu_konspektai/VSEKT_KONSPEKTAS_6_11temos.pdf
22. http://www.regula.lt/lt/teises-aktai/Investicij...0_derinimui.doc
23. <http://www.aviatickets.lt/magistrinis-turizmas/kastu-naudos-analize/>
24. Pilietinės visuomenė institutas. Projekto „Atvira valdžia“ pirmojo etapo išvados. 2007-12-18
25. http://www.transparency.lt/new/index.php?option=com_content&task=view&id=7306&Itemid=24
26. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=379677&p_query=&p_tr2=
27. Lietuvos Respublikos Nacionalinė kovos su korupcija programa
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=344124&p_query=&p_tr2=
28. Energetikos įmonių investicijų vertinimo ir derinimo valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje tvarkos aprašas. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349506
29. Valstybės investicijų vertinimo kriterijų nustatymo pasiektų rezultatų vertinimo tvarkos aprašas http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=379677&p_query=&p_tr2=
30. SEB banko leidinys „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ 2010 rugsėjis. Nr. 41.
31. BVP pirmasis įvertis: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=8073&PHPSESSID=fc5fd3f3558cd7a66665b351c84a1792>
32. http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2008_2/Raimondas_Kuodis.pdf
33. <http://kauno.diena.lt/naujienos/ekonomika/-bloomberg-lietuvos-ekonomikos-nuosmukis-didziausias-es-papildyta-230510>
34. <http://www.socmin.lt/index.php?506569630>
35. http://ec.europa.eu/transport/wcm/road_safety/erso/knowledge/Content/08_measures/cost_benefit_analysis.html

36. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>
37. Valdas Pruskus. Išsilavinimas kaip vertybė: mokinių, mokytojų ir tėvų požiūris. Santalka. Filologija. Edukologija, 2008, t. 16, nr. 4. ISSN 1822-430X print/1822-4318 online
38. http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/rinkos_aplinkos_tyrimai_I/116583.html
39. Viešųjų paslaugų vartotojų pasitenkinimo indekso apskaičiavimo metodika. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2010.
40. <http://www.ziniur.lt/lt/klausimas/ar-nustatytas-minimalus-gyvenimo-lygis-uztikrina-minimalu-pragyvenima/?cid=12398>
41. http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/personalo_motyvacija_I/121202.html
42. http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/personalo_motyvacija_I/121202.html
43. http://www.vkk.lt/uploads/stojantiesiems/VKK_2010_priemimo_taisykles_2010-03-24.pdf
- 44.
45. http://www.lsveikata.lt/senas/index.php?page_id=57&s=1137
46. http://www.coactivity.vgtu.lt/upload/filosof_zum/santalka_t16_no4_68-77_pruskus.pdf
47. <http://www3.lrs.lt/docs2/TTVQIDQD.PDF>
48. <http://www.socmin.lt/index.php?506569630>
49. <http://hr.kid.lv/index.php/lt/prava>

PRIEDAI

1 PRIEDAS: KLAUSIMYNAS

Sveiki,

Aš esu Edita Dabašinskienė, studijuojau Mykolo Romerio universitete. Rašau magistro baigiamąjį darbą apie vaikų greitai išeisiančių iš globos namų tolesnio išsimokslinimo siekimo lūkesčius ir galimybes. Norėdama iširti su šia tema susijusias aplinkybes atlieku apklausą ir noriu Jūsų paprašyti atsakyti į pateiktus klausimus.

Ši apklausa yra anoniminė, savo vardo ar pavardės niekur rašyti nereikia, apklausos metu surinkti duomenys bus apdorojami ir pateikiami tik apibendrinta forma, tad kiekvieno(-s) respondento(-ės) anonimiškumas garantuojamas.

Pildydami klausimyną arba apveskite rutuliuku pasirinkto atsakymo varianto skaičių, arba įrašykite atsakymą savais žodžiais.

1. Kiek dar planuojate gyventi vaikų globos namuose? (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. Kol baigsiu mokyklą
2. Kol susirasiu kur gyventi
3. Kol atsiras vieta bendrabutyje
4. Kita (įrašykite)

2. Esu pasirengęs(-usi) savarankiškam gyvenimui:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Visiškai nesutinku								Visiškai sutinku	

3. Kur planuojate gyventi išėjęs(-usi) iš globos namų? (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. Mokymo įstaigos bendrabutyje
2. Pas tėvus
3. Pas giminaičius
4. Su drauge(-u)
5. Kita (įrašykite)

4. Ką veikti išėjus iš globos namų Jums rekomenduoja mokytojai ar giminaičiai?

(įrašykite)

.....
.....

5. Kokią mokyklą planuojate baigti?

1. Nebaigsiu jokios
2. Dešimtmetę
3. Vidurinę / profesinę
4. Vidurinę
5. Kita

(įrašykite)

.....

6. Ar esate įgijęs(-usi), o gal dar ruošiatės įgyti profesiją? (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. Taip, turiu profesiją (įrašykite kokią)
.....
2. Šiuo metu mokausi profesinėje mokykloje (įrašykite, kokią profesiją įgysite)
.....
3. Nesu įgijęs(-usi) ir nesiruošiu įgyti nes (įrašykite)
4. Ruošiuosi įgyti (įrašykite)profesiją

7. Kokie Jūsų planai po mokyklos baigimo? (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. Stoti į aukštąją (universitetą) mokyklą
2. Stoti į aukštesniąją (kolegiją) mokyklą
3. Įgyti profesiją (nurodykite kokią)
4. Išvykti į užsienį (nurodykite priežastį)
5. Kita (įrašykite)

8. Išvardinkite tris priežastis, dėl kurių norite/norėtumėte studijuoti aukštojoje ar aukštesniojoje mokykloje ir pereikite prie 10-ojo klausimo. Jei nenorėtumėte studijuoti aukštojoje ar aukštesniojoje mokymo įstaigoje pereikite prie 9-ojo klausimo

1.
2.
3.

9. Išvardinkite tris priežastis, dėl kurių nenorite studijuoti aukštojoje ar aukštesniojoje mokykloje?

1.
2.
3.

Pereikite prie 12-ojo klausimo.

10. Ar domėjotės kaip ir kur galėtumėte įgyti aukštąjį išsimokslinimą Lietuvoje?

1. Taip (nurodykite kur)
2. Ne (nurodykite priežastį)

11. Ar domėjotės kaip ir kur galėtumėte įgyti aukštąjį išsimokslinimą užsienyje?

1. Taip (nurodykite kur)
2. Ne (nurodykite priežastį)

12. Kokią profesiją ar specialybę norėtumėte įgyti?(irašykite)

.....

13. Kada planuojate pradėti dirbti? (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. Iš karto po mokyklos baigimo
2. Baigus studijas
3. Nežinau, dar neplanuoju
4. Kita (irašykite)

.....

14. Kur ir kokį darbą norėtumėte dirbti? (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. Norėčiau dirbti (irašykite)
-
2. Dirbti nenoriu
3. Nežinau

15. Kiek norėtumėte uždirbti pradėjęs(-usi) dirbti?

Norėčiau uždirbtilitų per mėnesį

16. Žmogaus atlyginimo dydis ir socialinė padėtis priklauso nuo jo(-s) išsilavinimo.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Visiškai nesutinku					Visiškai sutinku				

17. Kokio dydžio vienkartinę socialinę paramą, skirtą įsikurti, gausite palikdamas(-a) vaikų globos namus? (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. 5790 litų
2. 7590 litų
3. 9750 litų

18. Ką planuojate su šia pinigų suma daryti?

Pažymėkite kiekvieną variantą pagal svarbą nuo 1 iki 8: 1 – svarbiausia, 8 - mažiausiai svarbu; skaičiai kartotis negali.

Susimokėsiu už mokslus aukštojoje ar aukštesniojoje mokykloje	
Išsinuosiu būstą	
Nusipirksiu kompiuterį	
Nusipirksiu buitinę techniką ir/ar kitus namų apyvokos reikmenis	
Remontuosiu gyvenamą būstą	
Pirksiu žemę	
Naudosiu daliai būsto paskolos padengti	
Susimokėsiu mokesčius už nuomojamojo ar nuosavybės teise turimo būsto komunalines paslaugas	

19. Kokio dydžio paramą kas mėnesį gausite tuo atveju, jeigu po mokyklos baigimo rinksitės studijas aukštojoje ar aukštesniojoje mokyklose, kur savo pragyvenimu turėsite pasirūpinti patys? (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. 320 litų
2. 420 litų
3. 520 litų

20. Ar toks paramos dydis Jus motyvuoja stoti į aukštąją mokyklą?

1. Taip (pereikite prie 22 klausimo)
2. Ne (nurodykite priežastį ir pereikite prie 21 klausimo)

21. Koks paramos dydis pragyvenimui kas mėnesį Jus motyvuotų studijuoti aukštojoje ar aukštesniojoje mokykloje?

(įrašykite bent apytikslią sumą)

22. Ar pasinaudotumėte galimybe, jei mokamojo aukštojo ir aukštesniojo mokslo studijas Jums pilnai finansuotų valstybė?

1. Taip
2. Ne

23. Kaip manote, kiek pinigų per mėnesį Jums užtektų savarankiškam pragyvenimui studijų metu?

(įrašykite bent apytikslia sumą)

24. Kaip Jums atrodo, kokia, apytiksliai, Lietuvos universitetuose ir kolegijose mokamų studijų kaina metams?

1. Nuo 500 iki 3000 litų
2. Nuo 3000 iki 5000 litų
3. Daugiau, negu 5000 litų

25. Kokio dydžio paramą, kas mėnesį gausite tuo atveju, jeigu po mokyklos baigimo tęsėtė studijas profesinėje mokykloje, kurioje Jums bus suteiktos tam tikros gyvenimo sąlygos (bendrbutis ir maistas)? (pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. 160 litų
2. 260 litų
3. 620 litų

26. Ar ši pinigų suma Jums būtų pakankama?

1. Taip, būtų pakankama
2. Ne, pinigų per mažai, man reikėtųlitų mėnesiui

27. Kokia darbinė veikla Jūsų gyvenime Jums būtų įdomi ir teiktų džiaugsmo?

(įrašykite)

28. Kokios baimės Jums neduoda ramybės dėl Jūsų pačių ateities?

(įrašykite)

29. Kokias matote savo ateities galimybes?

(įrašykite)

30. Jūsų lytis:

1. Vyras
2. Moteris

31. Jūsų amžius (įrašykite suėjusių metų skaičių):

32. Kokioje klasėje šiuo metu mokotės? (įrašykite)

**2 PRIEDAS. LIETUVOS VAIKŲ GLOBOS NAMŲ SARAŠAS (ŠALTININIS:
LIETUVOS SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJA)**

Savivaldybių vaikų globos namai

<p>Akmenės rajono savivaldybės vaikų globos namai</p> <p>Dabikinės k., Akmenės pšt., LT-85365 Akmenės r.</p>	<p>Direktorė</p> <p>Violeta Mikštienė</p> <p>Telefonas: 8-425 59184</p>	<p>Telefonas: 8-425 59184</p> <p>Faksas: 8-425 59184</p> <p>El. paštas: vaiku.globa@akmene.lt</p>
<p>Didžiasalio vaikų globos ir socialinės paramos centras</p> <p>Pupienos g. 4, Didžiasalis, LT-30153 Iganalinos r.</p>	<p>Direktorius</p> <p>Mamertas Papšys</p> <p>telefonas: 8-386 59200, 8-682 19576</p> <p>el. p. sala@ignalina.lt</p>	<p>Telefonas: 8-386 59200 8-386 59199</p> <p>Faksas: 8-386 59200</p> <p>El. paštas: sala@ignalina.lt</p>
<p>Elektrėnų savivaldybės Beižionių vaikų globos namai</p> <p>Beižionių k. Beižionių sen., LT- 21320 Elektrėnų sav.</p>	<p>Direktorius</p> <p>Vilmandas Palčiauskas</p> <p>Telefonas: 8-528 41268</p>	<p>Telefonas: 8-528 41268</p> <p>Faksas: 8-528 14268</p> <p>El. paštas: vaikugloba@beizionys.lt</p>
<p>Grūžių vaikų globos namai</p> <p>Grūžių k., Vaškų sen., LT-39362 Pasvalio r.</p>	<p>Direktorė</p> <p>Danute Kazickienė</p> <p>Telefonas: 8-451 42600</p> <p>el. p. danute.kazickiene@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-451 42600 8-451 42546</p> <p>Faksas: 8-451 42600</p> <p>El. paštas: gruziuvgn@pasvalys.lt</p>
<p>Jonavos rajono vaikų globos namai</p> <p>Mokyklos g. 6, LT-55112 Jonava</p>	<p>Direktorė</p> <p>Emilija Markucevičienė</p> <p>telefonas 8-614 18378</p> <p>el. p. jonavosvaikai@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-349 52442 8-349 59212</p> <p>Faksas: 8-349 52442</p> <p>El. paštas: jonavosvaikai@gmail.com</p>
<p>Josvainių socialinės paramos ir ugdymo centras</p> <p>Skroblų g. 8, Josvainiai,</p>	<p>Direktorė</p> <p>Erika Markova</p>	<p>Telefonas: 8-347 73439</p> <p>Faksas: 8-347 73439</p> <p>El. paštas:</p>

LT-58185 Kėdainių r.	Telefonas: 8-615 94246 el.p: felicija40@gmail.com	josvainiu.soc.centras@kedainiai.lt
Kalvarijos savivaldybės vaikų laikinosios globos namai Sangrūdų k., Sangrūdų sen., LT-69265 Kalvarijos sav.	Direktorius Vytautas Dubinskas Telefonas: 8-612 88051	Telefonas: 8-343 64221 Faksas: 8-343 64221 El. paštas: sangruda.globosnamai@gmail.com
Kauno rajono savivaldybės Pagynės vaikų globos namai Liepų g. 10, Pagynės k., Babtų sen., LT-54323 Kauno r. sav.	Direktorius Virginija Violeta Nutautienė Telefonas: 8-650 52907	Telefonas: 8-37 533218 Faksas: 8-37 533218 El. paštas: pagyne@krs.lt
Kauno savivaldybės vaikų globos namai Birutės g. 29 a, LT-45322 Kaunas	Direktorė Elena Trimonienė Telefonas: 8-37 74553	Telefonas: 8-37 745530 Faksas: 8-37 745530 El. paštas: Svgn@svgn.kaunas.lm.lt
Kėdainių vaikų globos namai „Saulutė“ Vydūno g. 6, LT-57177 Kėdainiai	Direktorė Birutė Naruševičienė Telefonas: 8-347 55531 el. p. birute.naruseviciene@operamail.com	Telefonas: 8-347 55531 Faksas: 8-347 55531 El. paštas: saulute@kedainiai.lt
Kelmės rajono Vijurkų vaikų globos namai Vijurkų kaimas, Kukečių seniūnija, LT-86435 Kelmės r.	Direktorius Rytis Sakalauskas Telefonas: 8-427 48 646	Telefonas: 8-427 48 646 Faksas: 8-427 48 646 El. paštas: vijurkugloba@zebra.lt
Kretingos socialinių paslaugų centras Klaipėdos g. 133C, LT-97155 Kretinga	Direktorė Beruta Dirvonskienė Telefonas: 8-445 78988	Telefonas: 8-445 78988 Faksas: 8-445 78988 El. paštas: vgnamai@vgnamai.kretinga.lt

<p>Mažeikių rajono vaikų našlaičių ir senelių globos namai</p> <p>Laisvės pr. 83, LT-89222 Mažeikiai</p>	<p>Direktorė Birutė Vaičkienė</p> <p>Telefonas: 8-698 13697</p> <p>el. p. direkt@globnam.harvista.lt</p>	<p>Telefonas: 8-443 35460, 8-443 35168</p> <p>Faksas: 8-443 35460</p> <p>El. paštas: buhalt@globnam.harvista.lt</p>
<p>Naujojo Daugėlišio vaikų globos namai</p> <p>N. Daugėliškis, LT-30290 Ignalinos r.</p>	<p>Direktorė Ona Rimšelytė</p> <p>Telefonas: 8-652 68662</p> <p>el. p. onetita@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-386 48882</p> <p>Faksas: 8-386 48882</p> <p>El. paštas: dgn@ignalina.lt</p>
<p>Pajūrio vaikų globos namai</p> <p>Ateties g. 4, Pajūris, LT-75287 Šilalės r.</p>	<p>Direktorė Raimundė Raudonienė</p> <p>Telefonas: 8-449 58359</p> <p>el. p. raimundetakas.lt</p>	<p>Telefonas: 8-449 58359</p> <p>Faksas: 8-449 58359</p> <p>El. paštas: pajuriovaikai@takas.lt</p>
<p>Panevėžio laikinieji vaikų globos namai</p> <p>J. Janonio g. 10, LT-35101 Panevėžys</p>	<p>Direktorė Aida Žygelienė</p> <p>Telefonas: 8-45 596231</p> <p>el. p. lvgn@takas.lt</p>	<p>Telefonas: 8-45 596231</p> <p>Faksas: 8-45 596231</p> <p>El. paštas: lvgn@takas.lt</p>
<p>Panevėžio rajono vaikų globos namai</p> <p>Linkaučių k., Linkaučių pšt., LT-38281 Panevėžio r.</p>	<p>Direktorė Jūratė Pagojienė</p> <p>Telefonas: 861067910</p>	<p>Telefonas: 8-45 593248, 8-45 593102</p> <p>Faksas: 8-45 593248</p> <p>El. paštas: linkauciai.vgn@gmail.com</p>
<p>Radviliškio rajono vaikų globos namai „Nykštukas“</p> <p>Vasario 16-osios g. 13, LT-82135 Radviliškis</p>	<p>Direktorė Sigita Jankūnienė</p> <p>Telefonas: 8-422 51882</p> <p>el. p. sigitajank@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-422 51882</p> <p>Faksas: 8-422 51882</p> <p>El. paštas: globos_namai_nystukas@takas.lt</p>
<p>Raseinių vaikų globos namai</p>	<p>Direktorė</p>	<p>Telefonas: 8-428 51061, 8-428 53473</p>

Kalnų g. 15a, Raseiniai, LT-60136 Raseiniai	Ina Norkevičienė Telefonas: 8-428 51061	Faksas: 8-428 70640 El. paštas: vaikunamai@raseiniai.lt
Skuodo rajono savivaldybės Barstyčių vaikų globos namai Salantų g. 7, Barstyčiai, LT-98227 Skuodo r.	Direktorė Renata Gutautaitė Telefonas: 8-440 53317	Telefonas: 8-440 53317 Faksas: 8-440 53317 El. paštas: bgvnamai@gmail.com
Šalčininkų rajono savivaldybės vaikų globos namai Šalčininkų k., LT-17117 Šalčininkų r.	Direktorė Oksana Oblocinska Telefonas: 8-61612885	Telefonas: 8-380 52334 Faksas: 8-380 52334 El. paštas: oksana.oblocinska@neta.lt
Švenčionių rajono socialinių paslaugų centras (Vaikų globos namų padalinys) Naujoji g. 5, LT-18124 Švenčionys	Direktorė Rima Rakitienė, Telefonas: 8-387 51744, 8-686 66031	Telefonas: 8-387 51744 Faksas: 8-387 51744 El. paštas: svencioniuspc@zebra.lt
Tauragės vaikų globos namai „Šaltinėlis“ D.Poškos g. 26, LT-72298 Tauragė	Direktorė Regina Judzinskienė Telefonas: 8-446 61575, 8-685 29845 el.p. judzinskiene@one.lt	Telefonas: 8-446 61575, 8-446 61583 Faksas: 8-446 61575 El. paštas: saltinelis.vaiku@gmail.com
Trakų vaikų globos namai Pirties 5, Rūdiškės, Trakų r.	Direktorius Virmantas Steponavičius Telefonas: 8-528 55012 el. p. tvgn@yahoo.com	Telefonas: 8-528 55012 Faksas: 8-528 55012 El. paštas: tvgn@yahoo.com
Utenos vaikų socialinės paramos ir ugdymo centras Vaižganto g. 50, LT- 28185 Utena	Direktorė Diana Deveikienė Telefonas: 8-618 61636 el. p. dianadeeikiene@gmail.com	Telefonas: 8-389 61623 Faksas: 8-389 61623 El. paštas: ucentras@ugdymas.utena.lm.lt

<p>Vilkaviškio rajono Kybartų vaikų globos namai</p> <p>Č.Darvino g. 4, LT- 70440 Kybartai</p>	<p>Direktorė</p> <p>Aldona Vieraitienė</p> <p>Telefonas:8-342 58936</p>	<p>Telefonas: 8-342 58936, 8-342 58937</p> <p>Faksas: 8-342 58936</p> <p>El. paštas: kybartu.vgn@gmail.com</p>
<p>Visagino paramos vaikui centras</p> <p>Statybininkų g. 7, LT- 31137 Visaginas</p>	<p>Direktoriė</p> <p>L e. direktoriaus pareigas Leta Kalinauskaitė</p> <p>Telefonas: 8-386 752808</p>	<p>Telefonas: 8-386 75280, 8-386 72133</p> <p>Faksas: 8-386 75280</p> <p>El. paštas: vpvc@sugardas.lt</p>
<p>VšĮ Elektrėnų vaikų globos namai</p> <p>Draugystės g. 3, LT-26111 Elektrėnai</p>	<p>Direktorė</p> <p>Vida Rakauskienė</p> <p>Telefonas: 8-601 17404</p>	<p>Telefonas: 8-528 34130, 8-528 39832</p> <p>Faksas: 8-528 34130</p> <p>El. paštas: vida.rakauskiene@gmail.com</p>
<p>Žagarės socialinių paslaugų centras</p> <p>Parko g. 9, Žagarė, LT- 84326 Joniškio r.</p>	<p>Direktorė</p> <p>Raimonda Doviltienė</p> <p>Telefonas: 8-426 56409</p> <p>el. p. raimonda.doviltiene@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-426 56409, 8-426 60890</p> <p>Faksas: 8-426 60890</p> <p>El. paštas: zspc@takas.lt</p>
<p>Kupiškio rajono šv. Kazimiero vaikų globos namai</p> <p>Bokšto g. 21 Paketurių k. LT- 40103 Kupiškio r.</p>	<p>Direktorius</p> <p>Petras Remeikis</p> <p>Telefonas: 8-600 137062</p> <p>el. p. rempetras@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-459 35293</p> <p>El. paštas: svkazimieras@erdves.lt</p>
<p>Pakruojo rajono nestacionarių socialinių paslaugų centro Samariečių vaikų globos namai „Naminukas“</p> <p>P. Mašiotų g. 43-54, LT- 83001 Pakruojis</p>	<p>Direktorė</p> <p>Laimutė Kazokaitienė</p> <p>Telefonas: 8-421 51 110</p>	<p>Telefonas: 8-421 51 193</p> <p>Faksas: 8-421 51 110</p> <p>El. paštas: ncentras@gmail.com</p>
<p>Alytaus valstybiniai vaikų</p>	<p>Direktorius</p>	<p>Telefonas: 8-315 79852</p>

globos namai A.Juozapavičiaus g. 33, LT-62265 Alytus	Romutis Žebuolis Telefonas:8-686 05186	Faksas: 8-3 15 79852 El. paštas: vgn@alytus.aps.lt
Antazavės vaikų globos namai Antazavės k. LT-32260 Zarasų r.	Direktorius Kęstutis Ražanas Telefonas: 8-385 41434, 8-686 19392	Telefonas: 8-385 41434, 8-385 41335 Faksas: 8-385 41434 El. paštas: antazaves.vgn@gmail.com
Aulelių vaikų globos namai Aulelių k., Svėdasų sen., LT- 29355 Anykščių r.	Direktorius: Vaidas Niaura Telefonas: 8-381 46531	Telefonas: 8-381 79794 Faksas: 8-381 46531 El. paštas: auleliai@gmail.com
Jiezno vaikų globos namai Sodo g. 13, Jieznas, LT- 59424 Prienų r.	Direktorė Jūratė Virginija Žukauskienė Telefonas: 8-603 24467	Telefonas: 8-319 57497 Faksas: 8-319 57497 El. paštas: jieznovgn@gmail.com
Kauno vaikų globos namai „Atžalynas“ Partizanų g. 85, LT-50310 Kaunas	Direktorė : Dalia Pajedienė Telefonas: 8609 98284 el. p. dalia.pajediene@gmail.com	Telefonas: 8-37 313369 Faksas: 8-37 313369 El. paštas: atzalynas@xxx.lt
Klaipėdos vaikų globos namai „Smiltelė“ Smiltelės g. 14, LT-95135 Klaipėda	Direktorė Vida Petraitienė Telefonas: 8-610 69490	Telefonas: 8-46 324216 Faksas: 8-46 324216 El. paštas: vgnsmiltele@is.lt
Klaipėdos vaikų globos namai „Danė“ Kretingos g. 44, LT-92317 Klaipėda	Direktorė Ramutė Girinskienė Telefonas:8-46 497614	Telefonas: 8-46 497614, 8-46 497617 Faksas: 8-46 497614 El. paštas: dane@is.lt
Klaipėdos vaikų globos namai „Rytas“ Taikos pr. 68, LT-93219 Klaipėda	Direktorė Regina Milašienė Telefonas:8-46 345815	Telefonas: 8-46 346010, 8-46 345815 Faksas: 8-46 345815 El. paštas: sekretore@vgnrytas.lt

	el. p. r.milasiene@vgn.rytas.lt	
Kuršėnų vaikų globos namai Pramonės g. 2, Kuršėnai, LT-81122 Šiaulių r.	Direktorius Feliksas Rudzinskas, Telefonas:8-41 508300	Telefonas: 8-41 508300 Faksas: 8-41 508300 El. paštas: kursenuvgn@gmail.com
Trakų rajono Lentvario vaikų globos namai Klevų al. 24, Lentvaris, LT-25109 Trakų r	Direktorė Vilma Ramanauskienė Telefonas:8-528 28118, 8 610 23068	Telefonas: 8-528 28118 Faksas: 8-528 28118 El. paštas: globalent@takas.lt
Molėtų vaikų globos namai Jaunimo g. 5, LT - 33127 Molėtai	Direktorius Marius Baltuška Telefonas: 8-383 51141, 8-686 33842 el. p. mvgdirektorius@gisnet.lt	Telefonas: 8-383 51141 Faksas: 8-383 52121 El. paštas: mvg@takas.lt
Pagėgių vaikų globos namai Vilniaus g. 46, LT-99293 Pagėgiai	Direktorė Elena Pūtienė Telefonas: 8-441 57319, 8-684 79250 el. p. eputiene@yahoo.com	Telefonas: 8-441 57319 Faksas: 8-441 57319 El. paštas: vgl@silute.omnitel.net
Plungės vaikų globos namai V. Mačernio g. 31, LT- 90132 Plungė	Direktorė Genovaitė Usienė Telefonas: 8-448 51262 el. p. genovaiteusienegmail.com	Telefonas: 8-448 51262 Faksas: 8-448 51262 El. paštas: plunge.vaikai@gmail.com
Saugų vaikų globos namai Mažosios Lietuvos g. 1, Saugų sen. Saugų k., LT- 99402 Šilutės r.	Direktorius Eugenijus Judeikis el. p. direkt@vgn.silute.lm.lt	Telefonas: 8-441 46044 Faksas: 8-441 46044 El. paštas: saugos@vgn.silute.lm.lt
Šiaulių vaikų globos namai Vilniaus g. 297A, LT-	Direktorius Rimantas Žašinas	Telefonas: 8-41 503683 Faksas: 8-41 503683

76329 Šiauliai	Telefonas: 8-41 503683	El. paštas: svgn.direktorius@splus.lt
Švenčionėlių vaikų globos namai Vilniaus g. 130 Švenčionėliai, LT-18222 Švenčionių r.	Direktorė Nijolė Stuglienė	Telefonas: 8-387 31302 Faksas: 8-387 31318 El. paštas: svgn@vilnius.aps.lt
Telšių vaikų globos namai Džiugo g. 6, LT-87116 Telšiai	Direktorius Žydrūnas Seilius Telefonas:8-444 51373, 8-696 87645	Telefonas: 8-444 51373 Faksas: 8-444 51373 El. paštas: tvgnamai@takas.lt
Ukmergės vaikų globos namai Vilniaus g. 87, LT-20170 Ukmergė	Direktorius Stanislovas Laurinavičius, Telefonas:8-340 64377	Telefonas: 8-340 64377 Faksas: 8-340 64377 El. paštas: globa@ukvm.lt
Utenos vaikų globos namai Atkočiškių k. Vyžuonų sen., LT-28111 Utenos r.	Direktorius Sigitas Novodvorskas Telefonas: 8-686 78970 el. p. dir@utvgn.lt	Telefonas: 8-389 65140 Faksas: 8-389 65140 El. paštas: sekr@utvgn.lt
Valkininkų vaikų globos namai „Spengla“ Valkininkai Valkininkų gelež. stotis, LT-65461 Varėnos r.	Direktorius Saulius Zubkauskas Telefonas:8-310 55158	Telefonas: 8-310 55385 Faksas: 8-310 55385 El. paštas: spengla@takas.lt
Vilniaus 1-ieji vaikų globos namai Žolyno g. 45, LT-10210 Vilnius	Direktorė Danutė Putrimienė Telefonas: 8-5 2341800 el. p. danute_putrimiene@vilnius.aps.lt	Telefonas: 8-5 2341800 Faksas: 8-5 2341800 El. paštas: vaikunamai1@zebra.lt
Vilniaus 2-ieji vaikų globos namai Minties g. 1 LT-08233 Vilnius	Direktorė Janina Steikūnienė Telefonas:8-5 2767522	Telefonas: 8-5 2767522 Faksas: 8-5 2765855 El. paštas: vaikunamai2@vilnius.aps.lt

Vilniaus 3-ieji vaikų globos namai V.Grybo g. 29, LT-10318 Vilnius	Direktorė Elvyra Lots Telefonas:8-5 2340317	Telefonas: 8-5 2340382 Faksas: 8-5 2340317 El. paštas: faustina@takas.lt
Vilniaus vaikų globos namai „Gilė“ Lakštingalų g. 9, LT-10103 Vilnius	Direktorius Edvardas Javinskas Telefonas: 8-5 2777969 el. p. direktorius@gilesvaikai.lt	Telefonas: 8-5 2777969 Faksas: 8-5 2777969 El. paštas: gile@lsga.lt

Savivaldybių vaikų globos grupės

BĮ Klaipėdos miesto šeimos ir vaiko gerovės centras (Vaikų laikinoji grupė) Centras – Turgaus g. 22/Tomo g. 15, Klaipėda, Grupė – Šilutės pl. 8, Klaipėda	Direktorė Rita Bratėnaitė Telefonas: 8-46 412285 el. p. viskasgera@gmail.com	Telefonas: 8-46 314812, 8-46 412280 Faksas: 8-46 412145 El. paštas: vkc@klaipeda.lt
Gargždų ugdymo centras „Naminukas“ Kranto g. 3 Gargždai, LT-96112 Klaipėdos r.	Direktorė Birutė Kasparavičienė Telefonas: 8-673 33900, 8-687 00423	Telefonas: 8-46 452775 Faksas: 8-46 452775 El. paštas: ucnaminukas@gmail.com
Gruzdžių lopšelis darželis „Puriena“ Gardino g. 4 Gruzdžiai, LT-81421 Šiaulių r.	Direktorė Ona Sivickienė Telefonas: 8-612 72830	Telefonas: 8-41 372288 Faksas: auspet@takas.lt
Palangos lopšelis darželis „Ažuoliukas“ Plytų g. 35, LT-00132 Palanga	Direktorė Rūta Regina Lukaitienė Telefonas: 8-460 52159	Telefonas: 8-460 51249, 8-674 24124 Faksas: 8-460 52159 El. paštas: zita@azuoliukas.w3.lt
Raseinių lopšelio darželio ikimokyklinė vaikų globos	Direktorė	Telefonas: 8-428 52738 El. paštas:

grupė „Liepaitė“ Vilniaus g. 9a, LT-60180 Raseiniai	Onutė Kavolienė Telefonas: 8-428 52738	ldliepaite@raseiniai.lt
Šilutės lopšelis darželis „Ažuoliukas“ Kęstučio g. 5 LT-99182 Šilutė	Direktorė Irutė Lekavičienė Telefonas: 8-441 62283, 8-652 81616	Telefonas: 8-441 62283 El. paštas: azuoliukas@zebra.lt
Trakų lopšelis-darželis „Obelėlė“ Trakų g. 13, LT-21105 Trakai	Direktorė Žaneta Vasilenko Telefonas: 8-528 55817	Telefonas: 8-528 55817, 8-528 55057 Faksas: 8-528 55557 El. paštas: trakuobelele@yahoo.com
Vaikų gerovės centras „Pastogė“ P.Plechavičiaus g. 21, LT-49260 Kaunas	Direktorius Ričardas Kukauskas Telefonas: 8-37 313912	Telefonas: 8-37 313912 Faksas: 8-37 313912 El. paštas: pastoge@kalnieciai.lt
Varėnos lopšelis darželis „Pasaka“ Dzūkų g. 11, LT-65173 Varėna	Direktorė Emilija Rimkienė Telefonas: 8-310 51142	Telefonas: 8-310 51142 El. paštas: darzelis.pasaka@varena.lt
VšĮ Marijampolės soc. pagalbos centro Kartų namų laikinosios vaikų globos padalinys Bažnyčios g. 19 LT-68307 Marijampolė	Direktorė Vilma Ratkevičienė Telefonas: 8-343 55426	Telefonas: 8-343 56704 Faksas: 8-343 56704 El. paštas: kartunamai@yahoo.com
Joniškio rajono Žagarės vaikų lopšelis-darželis „Vyšniukas“ Kęstučio g. 6, Žagarė, LT-84325, Joniškio r.	Direktorė Alina Jasaitienė Telefonas: 8-611 31588, el. p. alina.jasaitiene@gmail.com	Telefonas: 8-426 56399 Faksas: 8-426 56399 El. paštas: zagares.darzelis@gmail.com
Lapių pagrindinė mokykla Lapių k. Vėžaičių sen. LT-96200 Klaipėdos r.	Direktorė Vilija Žukauskienė	Telefonas: 8-46 446925 Faksas: 8-46 446925

	Telefonas: 8 61570454, el. p. v.lukauskiene@gmail.com	El. paštas: lapiai@takas.lt
--	---	--

Valstybiniai vaikų globos namai

Marijampolės vaikų globos namai „Putinas“ J. Bendoriaus g. 7, LT-68309 Marijampolė	Direktorė Rasa Šalaševičienė Telefonas: 8-343 94170, mob. tel. 8-68669321	Telefonas: 8-343 94170 Faksas: 8-343 94170 El. paštas: putino@takas.lt
Obelių vaikų globos namai Mokyklos g. 9 Obeliai, LT-42214 Rokiškio r.	L.e. direktoriaus pareigas Elona Adomavičienė Telefonas: 8-458 78676	Telefonas: 8-458 78676 Faksas: 8-458 78420 El. paštas: obeliuvgn@gmail.com
Šiaulių vaikų globos namai „Šaltinis“ Vytauto g. 182 LT-76329 Šiauliai	Direktorė Marija Makarovienė Telefonas: 8-41 504468	Telefonas: 8-41 504468, 8-41 504467 Faksas: 8-41 504468, 8-41 504466 El. paštas: sgnsrastine@takas.lt vaikunamai@takas.lt
Viešvilės vaikų globos namai Klaipėdos g. 78 Viešvilės mstl., LT-74233 Jurbarko r.	Direktorius Algimantas Liaudaitis Telefonas: 8-447 49387	Telefonas: 8-447 49387, 8-447 49389, 8-447 49102 Faksas: 8-447 49387 El. paštas: algimantas.liudaitis@gmail.com
Panevėžio Algimanto Bandzos kūdikių ir vaikų globos namai Staniūnų g. 41 LT-36127 Panevėžys	Direktorius Sigitas Juodzevičius Telefonas: 8-45 578534, el. p. sigitas.panvgn@is.lt	Telefonas: 8-45 587 534 Faksas: 8-45 587 533 El. paštas: elona.panvgn@is.lt
Pabradės vaikų globos namai Mokyklos g. 5 Pabradė, LT-	Direktorė Jolita Veronika Dubauskienė	Telefonas: 8-387 54402 Faksas: 8-387 54103

18181 Švenčionių r.		El. paštas: pvgn.pav@gmail.com
Vaiko ir motinos globos namai „Užuovėja“	Direktorė	Telefonas: 8-5 2485303
Palydovo g. 29A LT-11107 Vilnius	Žana Aleksienė	Mobil. telefonas: 8612 99890
		El. paštas: vmgn.uzuoveja@gmail.com

Nevalstybiniai vaikų globos namai

Agentūros „Visos Lietuvos vaikai“ Klaipėdos fondo filialas	Direktorė	Telefonas: 8-614 27204, 8-46 218212
Vaivos g. 23, LT-LT-92279 Klaipėda	Virginija Kairienė, el. p. ypgk@info.lt	Faksas: 8-46 218212
		El. paštas: sos_klaipeda@email.lt
Kauno vaikų globos namai „Namų židinys“	Direktorė Aldona Griškienė	Telefonas: 8-37 291982
K.Grybausko g. 24, LT-46299 Kaunas	Telefonas: 8 61514630	El. paštas: namu_zidinys@hotmail.com
Labdaros paramos fondas „Nemuno krašto vaikai“, Vilkijos laikinieji vaikų globos namai	Direktorė	Telefonas: 8-37 556182, 8-675 87606
Bažnyčios g. 23A, Vilkijos sen., LT-54227 Kauno r.	Vida Rainienė Telefonas: 8-675 87606	Faksas: 8-37 556182
		El. paštas: nemunovaikai@gmail.com
VŠĮ „Visos Lietuvos vaikai“	Direktorė	Telefonas: 8 614 21531
Koncerto km. Gyčių sen. Elektrėnų sav.	Beata Paleckienė Telefonas: 8-614 21531	El. paštas: sos-vaikai@gmail.com
Nevyriausybiniai vaikų globos namai „Vilniaus SOS vaikų kaimas“	Direktorius	Telefonas: 8-5 2400567
Ozo g. 37, LT-07171 Vilnius	Dainius Miežys Telefonas: 8-5 2705091 el. p. dainius.miezys@sos-org.lt	Faksas: 8-5 2705078
		El. paštas: kaimas@sos-org.lt

<p>Pamūšio parapijiniai vaikų globos namai</p> <p>Pamūšis, Klovainių sen., LT-83325 Pakruojo r.</p>	<p>Direktorius</p> <p>Kunigas Dekanas Ričardas Rutkevičius</p> <p>Telefonas:: +37068664093, 8-421 52 110, el. p. richurt@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-421 52110, 8-421 48202</p> <p>El. paštas: romabartkeviciute@gmail.com</p>
<p>Programa „Šv. Jono vaikai“</p> <p>Antakalnio g. 27 LT-10312 Vilnius</p>	<p>Direktorius</p> <p>Tėvas Emanuelis De Gabory</p>	<p>Telefonas: 8-5 2685571, 8 611 38277</p> <p>Faksas: 8-5 2685571</p> <p>El. paštas: sjvaikai@gmail.com</p>
<p>Visų Šventųjų parapijos vaikų laikinosios globos namai</p> <p>Visų Šventųjų g. 5, LT-01129 Vilnius</p>	<p>Direktorė</p> <p>Valė Daudaitė</p> <p>Telefonas: 8-670 37040</p> <p>el. p. valedaudaite@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-5 2123728, 8-5 2615231</p> <p>Faksas: 8-5 2123728</p> <p>El. paštas: vspnamai@takas.lt</p>
<p>VŠĮ „Lietuvos katalikių moterų sąjungos Vaikų ir jaunimo paramos centras“</p> <p>Aušros Vartų g. 7, LT-01129 Vilnius,</p> <p>Vaikų globos namai – M.Balinskio g. 6, Vilnius,</p> <p>Mergaičių prieglauda – Žirmūnų g. 123, Vilnius</p>	<p>Direktorė</p> <p>: Alma Šiaudinienė</p> <p>Telefonas: 8 685 43393</p> <p>el. p. alma.siaudiniene@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-5 2623819, Vaikų globos namai – 8-699 42805</p> <p>Faksas: 8-5 2623819</p> <p>El. paštas: lkmsvaikai@post.5ci.lt</p>
<p>VŠĮ „Vaiko tėviškės namai“</p> <p>Slatkevičiaus g. 8, Kaunas</p>	<p>Direktorius</p> <p>Valdas Prienas</p>	<p>Telefonas: 8 656 65453</p> <p>El. paštas: aineta@zebra.lt</p>
<p>VŠĮ „Vaiko užuovėja“</p> <p>Medeikių k., LT-41456 Biržų r.</p>	<p>Direktorė</p> <p>Daiva Janonienė</p>	<p>Telefonas: 8-450 58414</p> <p>El. paštas: vmgn.uzuoveja@gmail.com</p>

	Telefonas: 8-678 77122 el. p. daiva_janoniene@yahoo.com	
VšĮ Alvito Šv. Kazimiero namai Ežero g. 18, Alvito k., Šeimenos sen. LT-70369 Vilkaviškio r.	Direktorius Vytautas Kajokas Telefonas: 8 638 87688	Telefonas: 8 686 04085
VšĮ Marijampolės vaiko tėviškės namai Avikilų k., Liudvinavo sen., LT-69168 Marijampolės sav.	Direktorius Vytautas Šulinskas Telefonas: 8-614 42740	Telefonas: 8343 92932 Faksas: 8-343 92932 El. paštas: avikilaivtn@takas.lt
VšĮ Mosėdžio parapijos vaikų globos namai Akmenų g. 1, Mosėdis, LT-98268 Mosėdžio sen.	Direktorius Kunigas Liudvikas Darbauskas, Telefonas: 8-440 76 350	Telefonas: 8-440 76274 El. paštas: mosediskiai@gmail.com
VšĮ Paparčių Šv. Juozapo vaikų globos namai Dominikonų g. 4, Paparčių k., LT-56438 Kaišiadorių r.	Direktorė Rūta Kanclerytė Telefonas: 8-346 42636, 8-683 62110 el. p. globosnamudirektorius@erdves.lt	Telefonas: 8-346 42636 Faksas: 8-346 42636 El. paštas: paparciau_vaikai@walla.com
VšĮ Šakių vaikų globos namai V. Kudirkos g. 17, LT-71123 Šakiai	Direktorius Virginijus Kelertas Telefonas: 8-670 19000 el. p. kelertas@gmx.de	Telefonas: 8-345 51266, 8-670 19003 Faksas: 8-345 60044 El. paštas: diakonija.sakiai@gmail.com
VšĮ Vaikų laikinosios globos namai „Atsigrėžk į vaikus“ Lenkų g. 1/17, LT-	Direktorė Sigita Ignatovičienė Telefonas: 8-698 26914, el. p.	Telefonas: 8-5 2385770 Faksas: 8-5 2385770 El. paštas: atsigrezk@centras.lt

<p>02112 Vilnius</p> <p>Filialas Čižiūnų laikinosios globos centras</p> <p>Čižiūnų kaimas, Trakų rajonas</p>	<p>sigita_atsigrezk@centras.lt</p> <p>Filialo vadovas Artūras Jakubčionis</p> <p>Telefonas: 869936920</p>	
<p>Laikinosios vaikų globos namai „Šaltinėlis“</p> <p>P.Kriaučiūno g. 11a, LT-68298 Marijampolė</p>	<p>Direktorė Evelina Lavrinovičiūtė</p> <p>Telefonas: 8 648 88264 el. p. el. imago@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-343 53729 Faksas: 8-343 92907 El. paštas: g.n.saltinelis@gmail.com</p>
<p>VŠI Vaikų ir paauglių socialinis centras</p> <p>Švenčionių g. 18a, Nemenčinės m., LT-15019 Vilniaus r.</p>	<p>Direktorė Jurgita Pukienė</p> <p>el. p. jurga.pukiene@gmail.com</p>	<p>Telefonas: 8-5 2372699 Faksas: 8-5 2372699 El. paštas: info@vpscentras</p>
<p>VšĮ vaikų globos namai „Aušros žvaigždė“</p> <p>Žaliasis kelias1, LT-93102 Neringos m.</p>	<p>Direktorė Zita Matulionytė</p>	

3 PRIEDAS. LIETUVOS VAIKŲ GLOBOS NAMŲ STATISTIKA

